

Σχολείο και Ζωή

4

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΟΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΒ'
ΑΠΡΙΛΙΟΣ
1964

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ Έκδίδεται τήν 1ην ἐκάστου μηνός. Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Γραφεία: Περικλέους 21 — Ἀθήναι	ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ Ἑσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δρχ. 90 Γιά τὰ Σχολεία » 90 Γιά τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς » 60 Τὸ τεῦχος » 8 Ἐξωτερικοῦ: Γιά Ἐκπαιδευτικοὺς: 1 λίρα Ἀγγλίας ἢ δολλάρια 2,80 (Ἐτησίᾳ). Γιά σχολεῖα: 1 λίρα Ἀγγλίας καὶ 10 σελλίνια ἢ δολλάρια 4. (Ἐτησίᾳ). Ἡ συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἰανουά- ριο ἐκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὲς κλπ. στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ὁδὸς Περικλέους 21 Ἀθή- νας (Κ). Τηλ. 27-173.
«L'ECOLE ET LA VIE» REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE Directeur: G. ZOMPANAKIS Gérant: A. ZOMPANAKIS Rue: Périclès 21 — Athènes Année 12 AVRIL 1964	
ΕΤΟΣ ΙΒ'	ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1964
Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη. Τυπογραφικαὶ Ἑργασίαι Γερ. Α. Γεωργιάδη Ὁδὸς Βαλτεταίου 62 — Ἀθήναι — Τηλ. 624-692	

Ἐγγράφονται συνδρομητὰ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύ-
 χη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» εἰς τὰ Γραφεῖα μας
 ΟΔΟΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ 21 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 227.173

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τῆς Διευθύνσεως: Ὁ λόγος τοῦ Θρόνου ἐνώπιον τῆς Βουλῆς	σελ. 145
Γ. Ζομπανάκη: Πῶς θὰ συγκρατοῦμε ὅσα μαθαίνομε	» 148
Σπ. Παγιατάκη: Ἡ πρόοδος καὶ τὸ πνεῦμα τῆς συγχρόνου ἀγωγῆς	» 105
Ἑμμαν. Ζαμπετάκη: Ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν εἰς τὴν ψυχολογίαν τῆς σήμερον	» 159
Dr Ed. Dyer: Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν διδασκάλων εἰς Ἀμερικὴν	» 165
Εὐρ. Σούρλα: Μορφὲς ἐργασίας γύρω ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἱστορίας .	» 170
Εὐδοκίας Γεωργουλᾶκη - Χατζιδάκι: Ἡ Ἑλληνίδα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἵσαμε σήμερα	» 118
Διεθνῆς Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις:	» 181
Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις:	» 186
Νίκου Β. Κοσμᾶ: Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου	» 191

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Ἔτος ΙΒ'

Ἀπρίλιος

Τεύχος 4

Ὁ λόγος τοῦ Θρόνου ἐνώπιον τῆς Βουλῆς

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπανελάβεν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τὸν νενομισμένον ὄρκον, κατὰ τὴν διάρκειαν λαμπρᾶς ἐπισήμου τελετῆς. Μετὰ τὴν ὀρκωμοσίαν ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέγνωσε τὸν λόγον τοῦ Θρόνου, ὁ ὁποῖος προεκάλεσεν εὐμενῇ ἀπήχησιν εἰς ὅλας τὰς παρατάξεις καὶ ἐχειροκροτήθη καὶ ἀπὸ τοὺς τριακοσίους βουλευτάς. Τὸ κείμενον τοῦ βασιλικοῦ λόγου ἦτο πράγματι κλασικὸν καὶ ἱστορικὸν καὶ ἐχαρακτηρίσθη ὡς συμβόλαιον τοῦ νέου Βασιλέως μετὰ τοῦ Λαοῦ. Εἶναι χαρακτηριστικὴ τοῦ πνεύματος τοῦ λόγου καὶ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ νέου Βασιλέως ἡ ἐξῆς φράσις: «Κατέχομαι ἀπὸ βαθεῖαν συνειδησιν ὅτι εἶμαι Βασιλεὺς ὅλων τῶν Ἑλλήνων.»

Ὁ λόγος τοῦ Θρόνου

Ὁ λόγος τοῦ Θρόνου τὸν ὁποῖον ἀνέγνωσεν ὁ Βασιλεὺς ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἔχει ὡς ἐξῆς:
 «Κύριοι βουλευταί,

Κατέχομαι ἀπὸ τὸ βαρύτατον πένθος τῆς σκληρᾶς ἀπωλείας τοῦ Βασιλέως Πατρός μου. Καὶ ἐδοκίμασα βαθυτάτην συγκίνησιν ἀπὸ τὴν ἀμέριστον, τὴν εἰλικρινῇ, τὴν ψυχικὴν συμμετοχὴν τοῦ Λαοῦ μας. Τοῦ εἶμαι εὐγνώμων.

Ἀνέρχομαι εἰς τὸν Θρόνον ὑπὸ συνθήκας ὁμαλοῦ καὶ ἡρέμου πολιτικοῦ βίου. Καὶ εὐχομαι ὁ ὁμαλὸς βίος νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Κυβέρνησις καὶ Ἀντιπολίτευσις ἐπιτελοῦν ἀμφοτέραι ὑψηλὴν ἀποστολήν. Ἡ Κυβέρνησις μετὰ τὸ δημιουργικὸν ἔργον καὶ ἡ Ἀντιπολίτευσις μετὰ τὸν δημιουργικὸν ἔλεγχον. Εἰς ἐπιτέλεσιν αὐτῆς τῆς ὑψηλῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἕλληνοῦ λαοῦ.

Δύο εἶναι τὰ ἰδεώδη τοῦ Ἕλληνοῦ λαοῦ: Ἡ Ἐλευθερία καὶ ἡ Εἰ-

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Κ. Κουλιδῶ

ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90

ΑΡΙΘ. 44433

ρήνη. Καὶ εἰς τὸν πίνακα τῶν Ἀξιῶν, κατὰ τὴν μακροαίωνα διαδρομὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρώτη εἶναι ἡ Ἐλευθερία. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν ἐνεπνεύσθη καὶ κατὰ τὴν πρόσφατον Κυπριακὴν κρίσιν ἡ πολιτικὴ μας. Διεκηρύξαμεν ὅτι πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Εἰρήνη. Ἀλλὰ εἰς περίπτωσιν ἐπιθέσεως ἡ Ἄμυνα. Καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι παγίως ἡ πορεία μας καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Ἀνήκομεν εἰς τὸν Ἑλεύθερον Κόσμον. Εἰς αὐτὸν μᾶς τάσσει ἡ Ἱστορία, ἡ Γεωγραφία, ὁ Πολιτισμὸς μας. Ἐντὸς τῆς Συμμαχίας τοῦ ΝΑΤΟ ἔχομεν καὶ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις. Ἐκπληροῦμεν εἰς ἀκέραιον τὰς ὑποχρεώσεις μας. Ἀλλὰ καὶ διεκδικοῦμεν εἰς ἀκέραιον τὰ δικαιώματά μας. Εἵμεθα ἠθικῶς ὁμότιμοι Σύμμαχοι.

Ἡ Κύπρος

Τὸ Ἔθνος ὁλόκληρον συμμετέχει εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ τοῦ παρέχει ἀμέριστον συμπαράστασιν.

Ἡ διατήρησις τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας μὲ τὴν γείτονα Τουρκίαν ἀποτελεῖ κοινὸν συμφέρον. Καὶ χάριν ἀκριβῶς αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος θὰ πρέπει καλοπίστως ἐκατέρωθεν, νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἐκ τῆς πενταετοῦς ἐφαρμογῆς, αἱ συνθηκαὶ τῆς Ζυρίχης καὶ τοῦ Λονδίνου ἀπεδείχθησαν ἀνεφάρμοστοι. Ἀντὶ νὰ ὁδηγήσουν εἰς εὐημερίαν, ὠδήγησαν εἰς ἀδιέξοδον. Καὶ θὰ πρέπει εἰρηνικῶς νὰ ἀναζητηθῇ νέον πολιτικὸν σχῆμα.

Ἐχαιρετίσαμεν διὰ τοῦτο εἰλικρινῶς τὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν Κύπρον τῆς διεθνοῦς στρατιωτικῆς δυνάμεως πρὸς εἰρήνευσιν, καθὼς καὶ τὸν ὀρισμὸν μεσολαβητοῦ, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ νέου πολιτικοῦ σχήματος, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εὐδωθῇ μόνον ὅταν ἐμπνευσθῇ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Διεθνοῦς Δικαιοσύνης.

Εἵμεθα Σύμμαχοι μὲ τὴν Δύσιν. Ἀλλὰ ἐπιθυμοῦμεν ἐπίσης νὰ εἵμεθα Φίλοι καὶ μὲ τὴν Ἀνατολὴν καὶ νὰ καλλιεργήσωμεν καὶ τὰς οἰκονομικὰς καὶ τὰς μορφωτικὰς σχέσεις μας. Θέλομεν νὰ εἵμεθα φίλοι πρὸς πᾶσαν χώραν, ἡ ὁποία θὰ εἶναι πρόθυμος ν' ἀνταποδώσῃ μὲ εἰλικρίνειαν τὴν φιλίαν μας.

Ἡ Δημοκρατία

Εἰς τὸν ἐσωτερικὸν πολιτικὸν βίον θὰ πρέπει νὰ λειτουργῇ τὸ Κράτος Δικαίου. Οἱ Ἕλληνες πολῖται, χωρὶς διάκρισιν πολιτικῶν προσημάτων, θὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι ἐνώπιον τῶν Ἀρχῶν καὶ ἐνώπιον τῶν Νόμων.

Καὶ θὰ πρέπει νὰ καταβληθῇ ἡ μεγίστη προσπάθεια διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς χώρας. Ἡ ταχεῖα αὕξησις τοῦ ἐθνικοῦ

εἰσοδήματος καὶ ταυτοχρόνως ἡ δικαία κατανομή του, πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πάσχοντος Λαοῦ μας, ἀποτελεῖ τὴν ἀποστολήν σας. Καὶ ἀφ' οὗτου εἰσήλθομεν εἰς τὴν Κοινὴν Ἀγορὰν πᾶσα καθυστέρησις ἀποτελεῖ θανάσιμον κίνδυνον.

Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Παιδεία ἀποτελοῦν τὰς ἠθικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ ὑπὲρ αὐτῶν ἀμέριστος ἡ μέριμνα τῆς Πολιτείας.

Κύριοι Βουλευταί,

Σᾶς εὐχομαι εὐδωσιν τῆς μεγάλης ἀποστολῆς σας. Καὶ παρέχω τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι θὰ εὐρίσκετε εἰς ἐμὲ ἀμέριστον συνδρομὴν εἰς τὸ ἐθνικόν, δημιουργικὸν ἔργον σας. Θὰ εἶμαι πάντοτε ἄγρυπνος φρουρὸς τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν τοῦ Δημοκρατικοῦ μας Πολιτεύματος. Κατέχομαι ἀπὸ τὴν βαθεῖαν συνείδησιν, ὅτι εἶμαι Βασιλεὺς ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἰσχύς μου εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Λαοῦ.

Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Πώς δα συγκρατούμε όσα μαθαίνουμε

Η μάθηση και η συγκράτηση τών μαθημένων δεν επηρεάζει μόνο τη σχολική επίδοση, αλλά παίζει και σημαντικό ρόλο στη ζωή. Τη μόρφωση και τη γνώση δεν επιδιώκουμε, για να την έχουμε απλώς κτήμα μας μια για πάντα. Όποιος εργάζεται τακτικά και μόνιμα, αντιλαμβάνεται ότι νέες παραστάσεις απωθούν τις παλιές, χωρίς να συγχωνεύονται μ' αυτές. Οι γνώσεις και οι δυνάμεις που δεν χρησιμοποιούνται πιά, ωχριούν και παρακμάζουν : λησμονούνται.

Υπάρχει η δεισιδαιμονία, ότι η επίδοση του μαθητή υποφέρει από τη λησμοσύνη. Ο αγαθός και πάνσοφος δημιουργός, που χάρισε στον ψυχοσωματικόν οργανισμόν την πλαστικότητα, να παραμορφώνεται σε κάθε έρεθισμα του εξωτερικού ή του ατομικού κόσμου, του χάρισεν επίσης το δώρο να ξεαλείφη πάλι σιγά σιγά και να σβήνη τα ίχνη τών έντυπώσεων, που απλώθηκαν μια φορά μόνο μέσα του χωρίς να επαναληφθούν άλλη φορά, δηλ. να λησμονή.

Η λησμοσύνη είναι φυσικός νόμος, που πρέπει να χαιρετίσωμε. Φροντίζει ώστε να μην παραμένουν στην εργαζόμενη συνείδησή μας διαθέσιμες παραστάσεις περισσότερες από όσες συνήθως χρειαζόμαστε. Όποιος παραπονείται για το γεγονός της λησμοσύνης, κατηγορεί την ίδια τη φύση. Η λήθη είναι, όπως απέδειξεν ο ψυχολόγος Münsterberg, ένα προστατευτικό μέτρο της ανθρώπινης φύσης έναντίον του πληθωρισμού τών έντυπώσεων. Το σχολείο, δυστυχώς, δεν έννοει να χειριστή αυτό το δώρο και γι' αυτό διατυπώνει πολλές μεμψιμοιρίες για την επίδοσή του.

Τα παιδιά δεν λησμονούν μόνο τη σαβούρα τών άπειρων καθημερινών έντυπώσεων, αλλά και όλες τις πολλές γνώσεις που σκέφτηκε το σχολείο προληπτικά και με κάθε τρόπο να επισωρεύση στο μυαλό τους για να το προετοιμάση για όλες τις εναλλαγές της κατοπινής ζωής. Εύτυχως η λήθη δεν άφορα μόνο τον μαθητή και το διδακτικό υλικό· και ο διδάσκαλος και ο γιατρός και ο μηχανικός και ο δικηγόρος λησμονούν πολύ γρήγορα το μέρος του διδακτικού υλικού που είναι μόνο σχολικές γνώσεις. Για το γεγονός αυτό δεν αξίζει να πενθοῦμε. Πολλά πειράματα απέδειξαν ότι το λησμονημένο υλικό επανέρχεται πολύ γρήγορα στη συνείδηση, όταν φυσικά το απαιτήσουν οι ανάγκες του επαγγέλματος, ή με κανονικές επαναλήψεις.

Η διδακτική γενικά έχει «λησμονήσει» την ψυχολογία της λήθης. Πιστεύει ότι έχει χρέος να παραγεμίση το κεφάλι τών μαθητῶν με όλο το διδακτικό υλικό και να περιμένη έπειτα να συγκρατήση το υλικό αυτό για πάντα. Έναντίον του πληθωρισμού αυτού τών παραστάσεων και έντυπώσεων άμύνεται η φύση με την άπαμβλυνση και η

μνήμη με τη λησμονιά. Στη μετασχολική εποχή επακολουθεῖ ή λειτουργία του μαρασμού και της συμπυκνώσεως τών γνώσεων. Έτσι συμβαίνει, ώστε και αυτοί οι μορφωμένοι να συγκρατούν ένα περιορισμένο ποσοστό γνώσεων από την ιστορία ή τη φυσική ιστορία ή από άλλες γνωστικές περιοχές, με τις οποίες δεν μπόρεσαν ν' ασχοληθουν πολλά χρόνια. Για τους Καρχηδονικούς Πολέμους π.χ., για τις δημοκρατίες της μέσης Αμερικής, για τον τετράχρονο κινητήρα ή την υψηλή συχνότητα μπορούν να διηγούνται ελάχιστα. Οι λιγοστές όμως αυτές γνώσεις επαρκούν απόλυτα για τη ζωή τους, για το επάγγελμα και τις καθημερινές τους ανάγκες· πρόκειται περί συμπυκνώσεων του ποσού τών υλικών στα πιο ουσιαστικά.

Μια τέτοια συμπύκνωση συναντά και ανακαλύπτει ο δάσκαλος, όταν ο μαθητής πρόκειται ν' αποδώση μια έκτενη διήγηση από την τελευταία ώρα της διδασκαλίας της ιστορίας και με κάποια άνετη έκταση αποδίδει όλες τις έπουσιώδεις λεπτομέρειες που έγκατέσπειρεν ο δάσκαλος για να «ζωντανέψη» τη διήγηση, αλλά ξεχνά τον κεντρικό πυρήνα. Από τον μαθητή λείπει ή δύναμη του πνεύματος, ή ώριμότης και έμπειρία, να διακρίνη το ουσιώδες από το έπουσιώδες, και έτσι λησμονεί τί του έμεινε σκοτεινό και άκατανόητο, ενώ έμεινε σταθερό στη μνήμη του ένα υπόλειμμα γενικό ανθρώπινων γεγονότων. Μετ' όλίγες ήμέρες διαπιστώνομε ότι λησμονήθηκαν ακόμη περισσότερες λεπτομέρειες. Υστερα από πολὺν καιρό φαίνεται ότι λησμονήθηκαν όλα. Ότι όμως υπάρχουν ακόμη υπόλοιπα, φαίνεται από το γεγονός της εύκολης αναγνωρίσεως και της ταχύτερης επαναμαθήσεως.

Για τους λόγους αυτούς δεν πρέπει να φοβούμεθα τη λησμοσύνη. Για να σταθεροποιήση τις γνώσεις και να προφυλάξη από τη λήθη ο δάσκαλος χρειάζεται πολὺν χρόνο για άσκηση και κανονική επανάληψη. Όποιος αποδίδει αξία στις αντιπροσωπευτικές και έξεταστικές γνώσεις, πρέπει να περικόπη πολὺ το υλικό, για να του μένη χρόνος για τακτική και αδιάκοπη επανάληψη. Πρέπει να γνωρίζη να ξεχωρίση τα υλικά που μαθαίνονται μόνο από συνήθεια και τα πράγματα που μαθαίνονται με όλους τους κανόνες της διδακτικής τέχνης.

Στο σημερινό σχολείο προσφέρονται πάρα πολλά προς εκμάθηση, που ξεπερνούν τις δυνάμεις τών μαθητῶν. Ο δάσκαλος της ανώτερης τάξεως δεν διαθέτει τον χρόνο να ενδιαφερθῇ για το γνωστικό υλικό της προτελευταίας τάξεως. Για την εργασία του όμως στο σχολείο, δεν του είναι απαραίτητες οι γνώσεις της προηγούμενης τάξεως. Όποιος μαθητής της ΣΤ' τάξεως θέλει να μάθῃ ένα ποίημα του Καβάφη δεν χρειάζεται να διατηρήσῃ στη μνήμη του ένα άλλο ποίημα του ποιητή. Έτσι πολλές γνώσεις λησμονούνται ήδη κατά τη διάρκεια της φοιτήσεως στο σχολείο. Στην τελευταία τάξη θά πρεπε να επαναλαμβάνεται το σύνολο τών βασικών γνώσεων και ικανοτήτων, αν ήταν ανάγκη ο μαθητής να το αποδείξη σε μια τελική εξέταση. Στο επάγγελμα-

τικό σχολείο έπειτα θά μπορούσαν νά γίνουν και άλλες επαναλήψεις, αν ήθελε κανείς εκεί νά έλέγξη επίσης τίς γνώσεις τών αποφοίτων του λαϊκού σχολείου.

Ο διδάσκαλος μπορεί νά προφυλαχτή από απογοητεύσεις, όταν σκέπτεται ότι τò σχολείο και ή ζωή ενεργοῦν διαφορετικά και προσαρμόζει τήν τέχνην του με τή ζωή. Τò σχολείο επιθυμεί νά συγκρατηται και νά έντυπώνεται όλόκληρο τò υλικò πού προσφέρει. Η ζωή προσφέρει στόν άνθρωπο άπειρες γνώσεις και τόν θεωρεῖ ικανò νά έντυπώνεται άπ' αὐτές μόνο τίς ζωτικότερες. Αλλά και τò σχολείο θά πρεπε νά προσφέρει πολὺ περισσότερο υλικò, θά πρεπε νά άπαιτῇ άπό τόν μαθητὴ ζωντανά ζητήματα, πού δέν άνήκουν καθόλου στίς σχολικὲς γνώσεις, θά πρεπε όμως νά τοῦ άφήνῃ έλεύθερη τήν έκλογὴν εκείνων πού θά συγκρατησῇ. Τò σχολείο μπορεί νά προσφέρει πολλὰ ποιήματα και ιστορίες, νά έφοδιάσῃ τὴ μαθητικὴ βιβλιοθήκη με διάφορες άνθολογίες. Ο μαθητὴς όμως θά μάθῃ τὰ λίγα ποιήματα πού τοῦ άρέσουν· αὐτὰ θά επαναλαμβάνῃ πάντοτε, ἢ τὰ λίγα πού τοῦ χρειάζονται νά άπαγγείλῃ στò σπίτι του.

Ο δάσκαλος πού θέλει νά στρέφεται στή μνήμη τών μαθητῶν του, ἄς προσέχῃ πάντοτε, ότι ή ικανότης μας νά συγκρατοῦμε και νά κατανοοῦμε ὅσα έζήσαμε, άναγνωρίζει τρεῖς μορφές εργασίας: τὴ μηχανική, τὴν άγχίνου και τὴν κριτική, ἢ τὴ δημιουργική.

Μηχανικά έντυπώνεται ή μνήμη κάθε σειρά άπό άριθμοὺς ἢ συλλαβὲς χωρὶς περιεχόμενο. Απαιτοῦνται πολλὲς επαναλήψεις, ὡς ὅτου άποκτηθῇ τò υλικò και έπειτα παραμένει στή μνήμη μόνον, όταν χρησιμοποιηται και επαναλαμβάνεται τακτικά.

Η άγχίνους μνήμη εργάζεται ταχύτερα και λησμονεῖ άργότερα. Τὴν ξεπερνά όμως παρὰ πολὺ ή κριτική, ἢ δημιουργική μνήμη, πού στηρίζεται πρò πάντων στὰ πράγματα και άποκτᾶται μόνο με τὴ συναναστροφή και τὴν έμπειρία.

Οποῖος λοιπὸν θέλει νά διευκολύνῃ τὴ μάθηση, ἄς φροντίξῃ, ὥστε νά τὴ συνδέῃ με τὴ ζωή. Πρέπει νά θέτῃ σὲ ενεργεία προσωπικά κίνητρα και άφορμήσεις, τὴν επιθυμία πρòς δράση και κίνηση· θά εξασκῇ τίς επιδεξιότητες και ικανότητες τών μαθητῶν.

Η μνήμη επίσης εἶναι διαφορετική, ανάλογα με τὰ περιεχόμενα πού δέχεται και πρò πάντων με τίς βασικὲς προδιαθέσεις τοῦ ανθρώπου. Συναντοῦμε ιδιαίτερους τύπους μνήμης, γιὰ μορφές, χρώματα, ἤχους, γλῶσσες, άριθμοὺς και άριθμητικὲς σχέσεις.

Ας μὴ ζητοῦμε άπό τοὺς μαθητὰς ὅ,τι δέν μπορούν νά εκτελέσουν· ἄς δίνωμε όμως σὲ κάθε άτομο τὴν έλευθερίαν νά εκλέγῃ τò εἶδος και τὸν τρόπο τῆς έναποτυπώσεως, ανάλογα με τὸν μνημονικό του τύπο. Η διδασκαλία άπαιτεῖ πάντα άπό τόν μαθητὴ νά γεμίξῃ τὴ μνήμη του με έμπειρίες τών περασμένων γενεῶν, τὰ λεγόμενα αγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ και νά δημιουργῇ στή μνήμη του ιδιαίτερες πνευματικὲς

περιοχές. Αντίληψη τοῦ νέου, ένταξῃ τοῦ νέου στήν ὑπάρχουσα ἤδη περιοχή, αν βέβαια ὑπάρχῃ κάποια, και συγκράτηση τοῦ νέου εἶναι οἱ λειτουργίες πού σύγχρονα παίζονται. Αποδεικνύεται πάντοτε ότι ή ένταξῃ νέων παραστάσεων επιβραδύνεται, όταν λείπουν οἱ προσλαμβάνουσες παραστάσεις και ὁ μαθητὴς ὀφείλει νά περιμένη πολλὴν ὥραν νά βρῇ τίς παραστάσεις πού χρειάζονται γιὰ νά άφομοιώσουν τίς νέες.

Τò φαινόμενο αὐτò παρουσιάζεται ακόμη πιδό δύσκολο, όταν μέσα σὲ μιὰ φράση συσσωρεύονται τόσο άσυνήθιστες παραστάσεις, ὥστε ὁ μαθητὴς δυσκολεύεται νά τίς κατατάξῃ σὲ οποιαδήποτε άλλη ὁμάδα παραστάσεων. Συχνὰ τοῦ χρειάζεται κάποιος χρόνος γιὰ νά αποφασίσῃ μεταξὺ δύο ὁμάδων παραστάσεων, πρò πάντων όταν ὁ ένήλικος ἔχῃ μιλήσει εἰκονικά. Όσο στερεώτερα ὁ μαθητὴς μπορεί νά ένυφάνη τίς νέες παραστάσεις στόν κύκλο τών παλαιῶν, τόσο στερεώτερα μονιμοποιοῦνται, τόσο άργότερα λησμονοῦνται. Μιὰ γνώση, πού έντυπώθηκε στή μνήμη μόνο σὲ ὠρισμένη συνειρμική σειρά, δέν εἶναι πολὺ εὔχρηστη και λησμονεῖται γρήγορα. Γνώσεις, έπομένως, πού χρειάζεται νά έντυπωθοῦν γιὰ πάντα, πρέπει νά παρουσιάζονται τροποποιημένες, με νέα έποπτικοποίηση, με νέα διασάφηση, γιὰ νά μὴ λησμονηθοῦν. Η επανάληψη δέν πρέπει νά επιφέρῃ τὴν άνία τών μαθητῶν. Πρέπει νά παραμένῃ ζωντανὴ ή θέληση και ή ανάγκη τῆς συγκρατήσεως τών γνώσεων. Ο δάσκαλος θά ὑποστηρίξῃ τὴν εργασία τῆς μνήμης, όταν ὑποβοηθῇ τò αὐτὸ με τò μάτι και δημιουργῇ πολλὰς έποπτεῖες. Όσα βλέπει και άκούει ὁ μαθητὴς, τοῦ γίνονται μονιμότερο κτῆμα, όταν άπό τόν ἴδιο μεταβληθοῦν σὲ άντικείμενο, ὄργανο, μοντέλλο. Όταν γίνουν τέτοια πράγματα, τότε στέκεται μπροστὰ στὰ μάτια μας ἕνας όλόκληρος κύκλος παραστάσεων, πού επιτρέπει στόν μαθητὴ νά εργάζεται μ' αὐτόν, νά τόν μεταβάλλῃ, νά τόν συμπληρώνῃ, νά τόν αναδιαρθρώνῃ, με μιὰ λέξη: νά σκέπτεται μαζί του. Η σκέψη πού στηρίζεται στὰ πράγματα και στήν έποπτεία, πρέπει νά αντικαταστήσῃ σιγὰ σιγὰ τὴ θεωρητικὴ σκέψη τών δασκάλων μας. Σήμερα, δυστυχῶς, σὲ ελάχιστα σχολεία ὑπάρχει ή έλευθερία και εὔκαιρία, νά επιδιώξουν με τέτοιο τρόπο νά εξασφαλίσουν τὴν επιτυχία τῆς διδασκαλίας. Ο δάσκαλος συνήθως ἔχει ἔργο νά άσκῇ μερικὲς δεξιότητες τών μαθητῶν και νά τοὺς έντυπώνῃ κάποιες θεωρητικὲς γνώσεις, πού εξετάζονται ὕστερα άπό χρόνια. Πλήθος λεπτομέρειες, πού θεωροῦνται σπουδαῖες και πολύτιμες μόνον άπό τò σχολείο και τò πρόγραμμά του, φορτώνονται στή μνήμη νεκρὲς γνώσεις, σαβούρα πού εἶναι ζήτημα αν θά χρησιμοποιηθοῦν ἢ θά χρειαστοῦν μιὰ φορά.

Οἱ γνώσεις αὐτὲς έπειτα προέρχονται πρò πάντων άπό περιοχὲς τῆς ζωῆς και επίπεδα πολιτισμοῦ, μέσα στὰ ὁποῖα δέν θά κινηθοῦν ποτὲ τὰ έννέα δέκατα τών μελῶν τοῦ λαοῦ μας, αν ή συμβίωσή τους βέβαια παραμένῃ άδιατάρακτη και άκλόνητη.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ τò σχολείο, καλὰ ἢ κακὰ, πρέπει νά διδάσκῃ τὰ

παιδιά πώς να μαθαίνουν, αν θέλη να ανυψώση την απόδοση του ανθρώπου. Σήμερα όπωσδήποτε πολλοί άμφισβητούν, αν ο δάσκαλος πρέπει να δίνει ακόμη συμβουλές μαθήσεως στον μαθητή που θέλει να μάθη.

Η νεώτερη ψυχολογία υπογραμμίζει, ότι δεν υπάρχει μνήμη αυτή καθ' εαυτήν, όπως δεν υπάρχει μαθητής αυτός καθ' εαυτόν. Η πορεία της μαθήσεως γίνεται διαφορετικά στον κάθε άνθρωπο. Ο ρυθμός, ή σκέψη, ή στάση απέναντι του υλικού της μαθήσεως, ή συναισθηματική κατάσταση, το ενδιαφέρον, ή μορφή της σκέψεως, ή βασική εύφυια έχουν αποφασιστική σημασία για την μάθηση. Ο δάσκαλος δεν πρέπει να επιδιώκη να δώση ομοιομορφία στην πορεία της μαθήσεως. Πολλοί μαθητές σταματούν έντελως, δεν μπορούν να προχωρήσουν, εϋθύς ως υποχρεωθούν να μάθουν αλλιώς και όχι με το δικό τους σύστημα, την έσωτερική τους νομιμότητα και τη δική τους μέθοδο.

Ο δάσκαλος όμως, παρ' όλα αυτά, πρέπει να γνωρίζει τους γενικούς νόμους της μαθήσεως, που πιστεύει ότι έχει ανακαλύψει ή ψυχολογία μας με τις μακροχρόνιές της προσπάθειες. Ο δάσκαλος πρέπει να τους ξέρη, για να μπορέ στην κατάλληλη στιγμή να τους κίνη γνώστους στον μαθητή. Οί σπουδαιότεροι βασικοί νόμοι και κανόνες συνοψίζονται στα εξής:

1. Η επιτυχής μάθηση προϋποθέτει την άβίαστη, χαρούμενη ετοιμότητα και προθυμία.

2. Η επιτυχία της μαθήσεως εξαρτάται από τη δύναμη της μαθήσεως, την ισχύ της όρμης, που εξαναγκάζει σε κανονικές επαναλήψεις.

3. Οί επαναλήψεις ενισχύουν τον συνειρμό και τη συγκράτηση, ή έλλειψη των ασκήσεων την εξασθενίζει.

4. Η μάθηση δεν είναι μόνον μηχανική άσκηση και επανάληψη, ή επιτυχία της μαθήσεως επομένως δεν αυξάνει αυτόματα με τον αριθμό των επαναλήψεων. Η μάθηση επίσης δεν γίνεται δια μιᾶς και μέσα σε μιὰ μέρα.

5. Αν το μαθημένο αναπαράγεται ή χρησιμοποιηται την πρώτη φορά αλάνθαστα, αυτό δεν θα πη ότι έγινε κιόλας μόνιμο κτήμα. Πρέπει άμέσως να ακολουθήσουν μερικές επαναλήψεις.

6. Οί επαναλήψεις, που πρέπει να οδηγούν σε μιὰ διαρκή έντυπωση, είναι ανάγκη να κατανέμονται σε κάποια χρονικά διαστήματα, για να μπορέ να ενεργοποιηται ή «λανθάνουσα άσκηση κατά τη δημιουργική σιωπή». Γι' αυτό είναι σκοπιμότερο να επαναλαμβάνεται μιὰ ύλη, δυο ή τρεις φορές σε τρεις τέσσερις ήμέρες ή δώδεκα φορές μέσα σε μιὰ μέρα.

7. Όταν οί επαναλήψεις γίνονται όλες μαζί, εμποδίζουν την πορεία της μαθήσεως και επιταχύνουν τη λησμοσύνη.

8. Επανάληψη χωρίς éναλλαγή, κουράζει και υποβιβάζει τη δύναμη της έντυπώσεως. Νέα διάταξη του διδακτικού υλικού, νέα βοη-

θήματα, νέες θέσεις υπερνικούν το «νεκρό σημείο». Η καθαρή και δυνατή ή μεσοδυνατή όμιλία, οί φειδωλές, χαλαρές, ρυθμικές κινήσεις υποστηρίζουν την έντύπωση του μαθημένου.

9. Η όλική μάθηση είναι σε όρισμένες περιπτώσεις προτιμότερη από την τεμαχιστή ή κατά κεφάλαια μάθηση. Μιὰ πορεία εργασίας, που αρχίζει πρώτα με την εκμάθηση του όλου, έπειτα όμως έντυπώνει χωριστά τα δύσκολα και άβολα κομμάτια και ύστερα απ' αυτά κατανοεί πλήρως το όλο, αποδεικνύεται ως σκόπιμη.

10. Διδακτικά υλικά με περιεχόμενο που κατενόησαν τα παιδιά, συγκρατούνται στη μνήμη εύκολότερα από άλλα δίχως περιεχόμενο και άκατανόητα.

11. Μαθαίνουμε ταχύτερα και με λιγότερη κατανάλωση δυνάμεων, όταν μπορούμε να απομακρύνουμε έξωτερικές éνοχλήσεις, όπτικές, άκουστικές και άλλες έντυπώσεις.

12. Η συγκέντρωση διευκολύνει και επιταχύνει τη μάθηση.

13. Η απόδοση της μαθήσεως συνδέεται με τη σωματική φρεσκάδα. Ο κουρασμένος θα ήρεπε να διακόπτη τη μάθηση, γιατί αλλιώς οί αντίθετες δυνάμεις παρουσιάζουν έμπόδια και επενεργούν καταπιεστικά. Η μάθηση θα επαναλαμβάνεται μόνον μετά το ξεκούρασμα και την πλήρη άναψυχή.

14. Πότε πότε θεωρείται σκόπιμο να αρχίζωμε τη μάθηση το βράδυ, να τη συνεχίζωμε και να την αποτελειώνωμε το πρωί της άλλης ήμέρας, ύστερα από ξεκούραστον ύπνο.

Σπουδαιότερη όμως από κάθε προσπάθεια, να βοηθήσωμε τον μαθητή με συμβουλές, αποδεικνύεται πάντοτε ή γνήσια, ή παραγωγική διάθεση της μαθήσεως, ή θέληση της μαθήσεως, που προέρχεται από ζωηρό πραγματικό διαφέρον, από προσωπικήν ανάγκη και προσωπικήν εϋθύνη. Ο δάσκαλος προάγει τη μάθηση της τάξεώς του, όταν την οργανώνη σε εργασιακή κοινωνία, όταν ξέρη να της αναθέτη θέματα ανάλογα με την ήλικία της, θέματα που αναλαμβάνει με χαρά και σε όρισμένο χρόνο μπορεί να παρουσιάση ένα όρατό, χρήσιμο και αξιόλογο αποτέλεσμα, όσον περισσότερο επιτρέπει στον κάθε μαθητή, να ακολουθή τη στάθμη των ικανοτήτων του, να εκλέγη τον δικό του ρυθμό και τα μέτρα της εργασίας, χωρίς τον φόβο ότι θα αποδοκιμαστή από τον δάσκαλο ή την κοινωνία της τάξεώς του, τόσο περισσότερα θα μαθαίνη και θα έντυπώνεται και θα αποδίδη ο μαθητής.

Και αντίθετα: Ο δάσκαλος πρέπει να καταλάβη ότι υποβιβάζει τη θέληση της μαθήσεως και θανατώνει ίσως την προθυμία της μαθήσεως, όσο πιό πολλά απαιτεί, όσο πιό πολύ δυσπιστεί, έλέγχει, έξετάζει, επιβάλλει άνιαρες ασκήσεις, προωθεί βίαια και διδάσκει με άνιαρό, άδιάφορο, άχαρο και βασανιστικό τρόπο.

Γ. Ζουπανάκης

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΓΩΓΗΣ

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

Γ) 'Η ήθικη πρόοδος

'Απομένει το θέμα της ήθικης προόδου, το πιο σπουδαίο, αλλά και το περισσότερο αμφισβητούμενο. Χρυσή εποχή της ήθικης προόδου έθεωρήθη το μακρινό παρελθόν που ο άνθρωπος ζούσε μέσα στην αμόλυπτη αγνότητα της φυσικής ζωής. Οι πρωτόγονες αγαθές όρμες, σύμφωνα με την ήθικη διδασκαλία των Στωϊκών, με την παραμόρφωσι που ύφιστανται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον, μεταβάλλονται σε πάθη, λύπη, φόβο, επιθυμία ή ήδονή. 'Ετσι ταραίζουν την ανθρώπινη ψυχή και αποτελούν εμπόδιο στην άρετή και στην ευδαιμονία. Σ' αυτό οφείλεται η βαθμιαία έκπτωσι του ανθρώπου από την πρωταρχική περίοδο της ευτυχίας του. Γι' αυτό και οι Κυνικοί έθεώρησαν σαν ανώτατο αγαθό την έλλειψι κάθε ανάγκης, την απλότητα και τη φυσικότητα της ζωής. Είναι γνωστότατο ακόμη το κήρυγμα του Rousseau, ότι ο αγαθός στην προέλευσί του άνθρωπος διεφθάρη από τον πολιτισμό και ότι μοναδική σωτηρία του είναι η επιστροφή στην άφετηρία του, τη φύσι.

'Ως τόσο ο προϊστορικός άνθρωπος, όπως τον απεκάλυψεν η παλαιοντολογία και στοχαστικά έμελέτησεν η ανθρωπολογία, σήμερα δεν μ'ας επιτρέπει να επαναλάβουμε τη θεωρία για την ύπαρξι μι'ας ειδυλλιακής πρωτόγονης ανθρωπότητας. 'Αν οι μακρινοί μας πρόγονοι άγνοούσαν το κακό, το άγνοούσαν με τον ίδιο τρόπο όπως και τα ζώα, αφού τους έλειπε η δυνατότητα ήθικης αξιολογήσεως των πράξεών τους και ένεργοούσαν μονάχα με την τυφλή παρόρμησι των ένστικτων. Πόσο προώδευσεν ο άνθρωπος ήθικά από τότε; 'Εδώ οι άπαισιόδοξες απόψεις δεν λείπουν: Οι διενέξεις των ανθρώπων κανονίζονται με την πάλη και — όσο για την εποχή μας — πολύ όλιγο πράγμα χρειάζεται για να ίδοιμε να κάνει πάλι την εμφάνισι του το άρχέγονο κτήνος που κρύβεται κάτω από τον σύγχρονο πολιτισμενον άνθρωπο, αν και έχουν καθιερωθ' τόσα συστήματα συμφωνιών και συνεννοήσεων για τη λύσι των διαφορών. Και όταν λέμε, ότι το πρωτόγονο κτήνος εμφανίζεται κάποτε, είναι σαν να αναγνωρίζωμε ότι είναι κρυμμένο μέσα στα βάθη του υποσυνειδήτου. Το επιφανειακό στρώμα της φωτεινής συνειδήσεως, άλτρουϊσμού, καλωσύνης, ήθικότητας που άργα — άργα έσχηματίσθηκε σε διάστημα πολλών αίωνων είναι ίσως άκόμα άρκετά λεπτό, θραύεται εύκολα με την ένέργεια των ζωηρών συγκινήσεων ή των φυσιολογικών αναταραχών και έτσι απογυμνώνεται το τρικυμισμένο και κτηνώδες υποσυνείδητο. 'Ως τόσο δεν ήμπορούμε να άρνηθοιμε την ύπαρξι του επιφανειακού ε'υτο'υ στρώματος που συχνά παρουσιάζει άρκετά μεγάλη άντοχή, ώστε να χρησιμεύη σαν υποστήριγμα σε πράξεις αγαθές, γενναίες, ακόμη και σε θυσίες ήρωϊκές.

'Η στερεή έπιδερμίδα που σκεπάζει την κεντρική πύρινη μάζα της γής, είναι κι' αυτή έπίσης λεπτή και εύθραστη, τα σπασίματα και οι συσπάσεις της είναι συχνές και τρομερές. 'Εν τούτοις αυτό το στερεό καταφύγιο άποδείχθηκε άρκετό για να ήμπορέσουν να ριζοβολήσουν και να έξελιχθο'ν εκεί έπάνω, άργα βέβαια και παρ' όλες τις περιπέτειες και τις κοσμογονικές μεταβολές των γεωλογικών περιόδων, ή ζωή και έπειτα ή

σκέψι. 'Ισως να είμαστε ακόμη στην πρώτη περίοδο της ανθρωπίνης ήθικότητας· ήμπορούμε να έλπίζωμε ότι θα έλθη κάποια εποχή πιο ήρεμη, μέσα στην όποια οι έκρήξεις του πρωτογονισμού δεν είναι παρά φαινόμενα ανώμαλα, σπανιώτατα και στο έλάχιστο περιορισμένα.

Και τώρα γεννάται το έρώτημα: Ποιά είναι άραγε ή προέλευσι της ανθρωπίνης αυτής ήθικότητας και ιδιαίτερα του πνεύματος της άφοσίωσης και της αγάπης προς τους συνανθρώπους; Είναι πρό παντός ένα συναίσθημα· και το'υτο σημαίνει ότι τις άπαρχές της ήθικης προόδου ήμπορούμε να τις βρο'υμε στην εξέλιξι της συγκινησιακής ζωής, όπως βγαίνει από τα ένστικτα. Τα καθωρώτερα, συγκινησιακής χροιάς, ένστικτα που συναντο'υμε στα ανώτερα μαστοφόρα είναι το μητρικό ένστικτο και το γενετήσιο. 'Η πρώτη ήθικη περίοδος, αυτή που σημειώνει το πέραςμα από τη ζωώδη κατάσταση στην ανθρωπίνη, είναι ή έξευγένισι, ή άνωτεροποίησι αυτών των ένστικτων, δηλαδή ή μετατόπισι τους από την περιοχή της ζωής στην περιοχή της συνειδήσεως. Μ' αυτόν τον τρόπο ή ικανοποίησι μι'ας ανάγκης ή μι'ας επιθυμίας, χρήσιμης στο είδος, ήμπόρεσε να μεταβληθ' σε συναίσθημα. Βέβαια συμβαίνει συχνά, ακόμη και σήμερα, να μένη, χωσμένο αυτό το συναίσθημα βαθιά μέσα στο πρωτόγονο ένστικτο και να ξεχωρίζη άπ' αυτό τόσο δύσκολα, ώστε μερικοί σύγχρονοι ψυχολόγοι να άναγουν κάθε συναισθηματική έκδήλωσι στο ένστικτο. 'Ετσι, σύμφωνα με τη θεωρία του Freud, ένα ζωώδες υποσυνείδητο κυβερν'ά και τις εύγενέστερες ακόμη συνειδητές εκδηλώσεις μας. Δεν πρέπει όμως να λησμονο'υμε, ότι, εάν το έρωτικό συναίσθημα είναι τόσο στενά συνδεδεμένο με το γενετήσιο ένστικτο, εν τούτοις δεν παύει να διακρίνεται άπ' αυτό από μι'ά άποψι έξαιρετικά ανθρωπίνη ότι τοποθετείται στο συνειδησιακό χώρο. 'Ετσι ήμπόρεσε να πάρη κάποια μορφή διανοητική και έπειτα να έξιδανικευθ'η. 'Ανυψώθηκε έπάνω από τον κτηνώδη πόθο τόσο, ώστε να άποπνευματωθ'η, να άποσπασθ'η άπ' αυτόν και να γίνη καθαρή συγκίνησι, άνιδιοτελής, ικανή να άρνηθ'η και αυτή ακόμη την πράξι που στάθηκε ή πρώτη βάσι της και το άρχικό της κίνητρο. 'Εάν άγνοήσουμε τη πλευρά αυτή του έρωτικού συναισθήματος, είναι σαν να άγνοο'υμε την άρχική του προέλευσι.

Το μητρικό ένστικτο δεν είναι ούτε όλιγώτερο δυνατόν ούτε όλιγώτερο πρωτόγονο από το άλλο και άποτελεί άπαράδεκτη άυθαιρέσι'α κάθε προσπάθεια υπαγωγής του σ' αυτό.

'Η μεταμόρφωσι των ένστικτων αυτών, όπως ίσχυρίζονται πολλοί ψυχολόγοι, είναι πρώτα — πρώτα το άποτέλεσμα ενός φαινομένου μνήμης: 'Εν'ά το γενετήσιο ένστικτο στα ζώα δεν έπιζ'η έπειτα από την περίοδο του όργασμού, ο άνθρωπος έχει ξεπεράσει τα όρια αυτά. 'Η μνήμη του είναι άραγε εκείνη που τον άπελευθέρωσε από τους έποχιακούς ρυθμούς που κανονίζουν την περίοδο αναπαραγωγής στα ζώα; ή μήπως, άντίθετα, αυτή ή άρρυθμία που χαρακτηρίζει τη γενετήσια συμπεριφορά του ανθρώπου είναι εκείνη που έχει ε'υνοήσει τη μνήμη του; Δύσκολη είναι μι'ά κατηγορηματική άπάντησι, αλλά χάρις σ' αυτή την ιδιοτροπία της φύσεως του ανυψώθηκε σιγά σιγά από την κατάκτησι της συντροφου του, μέχρι τη συνεργασία με αυτήν και δεν είναι υπερβολή αν ίσχυρισθο'υμε ότι ή πρώτη νίκη του συναισθήματος έπάνω στο ένστικτο έκερδήθηκε από το πρώτο ζευγάρι που άφο'υ έπέρασε την έρωτική περίοδο, έμεινε ένωμένο με τις συνήθειες της άλληλοβοηθείας και της άμοιβαίας παρουσίας, που υπ'ήρξε το σπέρμα της πρώτης άνιδιοτελους συναισθηματικής έκδηλώσεως. 'Επίσης ή μνήμη είναι εκείνη που κατώρθωσε να προεκτείν'η το μητρικό ένστικτο τόσο, ώστε

νά μᾶς ἐπιτρέπη νά βλέπουμε στό πρόσωπο τοῦ ὠρίμου τὸ μικρὸ παιδί, πού ἡ παρουσία του φαινόταν ἀναγκαία.

Ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τῶν δύο αὐτῶν συναισθημάτων γεννήθηκε ἡ ἰδέα τῆς οἰκογενείας καὶ ἀπ' αὐτὴν τὸ πατρικὸ συναίσθημα, πού εἶναι πολὺ ὀλιγώτερο πρωτόγονο καὶ σχεδὸν ἀπληλαγμένο ἀπὸ κάθε ἐνστικτώδη προέλευσι. Ἡ ἀδυναμία, ἡ ἀργὴ ἀνάπτυξι τοῦ μικροῦ ἀνθρώπινου ὄντος, οἱ μακροχρόνιες φροντίδες πού ἀπαιτεῖ ἡ βοήθεια τῶν μεγάλων πού τόσο τοῦ χρειάζεται, ὅλ' αὐτὰ στάθηκαν ἐμπόδιο στὴ διασπορὰ τῆς οἰκογενείας, ἐδημιούργησαν συνήθειες καὶ ἔκαμαν νά γεννηθῇ ἀργότερα ἡ ἰδέα τῆς ἀλληλοβοήθειας. Οἱ τελευταῖες αὐτὲς ἐπέρασαν στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ὅταν ἡ οἰκογένεια ἀπλώθηκε καὶ ἔγινε πλατύτερη κοινωνικὴ ομάδα. Ἡ κοινὴ ἐργασία ὠδήγησε σὲ πράξεις ἀλληλοβοήθειας καὶ αὐτὲς, ἐνισχυμένες μὲ τοὺς δεσμοὺς συμπαθείας πού γεννήθηκαν ἀπὸ τὴν προοδευτικὴν μεταμόρφωσι τοῦ μητρικοῦ καὶ σεξουαλικοῦ ἐνστικτοῦ, ἐπῆραν κάποια μορφή διανοητικὴ, ἔγιναν ἰδέες κοινοῦ συμφέροντος, ἀλληλεγγύης, συναισθήματα ἀλτρουϊστικά.

Οἱ κοινωνιολόγοι Durkheim καὶ Lévy - Bruhl δὲν φαίνεται νά ἀπομακρύνονται καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ὅταν ἐξαίρουν τὸν πρωτορχικὸ ρόλο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς στὴν ἠθικὴ ἐξέλιξι. Ἀλλὰ, ἐάν ἡ κοινωνικὴ ζωὴ ὑπῆρξε γιὰ τὴν ἐξέλιξι αὐτὴ μιὰ ἀναγκαία προϋπόθεσι, δὲν ἤμποροῦμε νά ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ὑπῆρξε καὶ ἡ μοναδική. Χωρὶς τὴν ἀνθρώπινη νοημοσύνη καὶ τὴν ἀφαιρετικὴ τῆς δύναμι, ὅλες αὐτὲς οἱ ἐνέργειες θὰ εἶχαν μείνει γιὰ πάντα στὴν περιοχὴ τοῦ ἐνστικτοῦ καὶ δὲν θὰ εἶχαν μεταυσιωθῇ σὲ στοχασμοὺς καὶ σὲ συναισθήματα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο στὶς κοινωνίες τῶν ἐντόμων λ.χ. δὲν παρατηροῦμε τίποτε τὸ ἀνάλογο. Ἐδῶ τὸ ἐνστικτο τῆς συντηρήσεως τοῦ εἵδους παρουσιάζει πολλὰς φορές μιὰ περίπλοκη διαδικασίᾳ ἀλλὰ δὲν παράγει τίποτε πού νά ὁμοιάζῃ μὲ τὴν μητρικὴ ἀγάπη. Ἡ σεξουαλικὴ ἔνωσι στὰ ἔντομα συχνὰ συνοδεύεται ἀπὸ σφαγὴ. Ἡ βασιλίσσα τῶν μελισσῶν μόλις ἐκκολαφθῇ, σκοτώνει τὶς ἀδελφές τῆς καὶ οἱ τελειότερες διαδικασίαι διαιωνίσεως τῆς ζωῆς συχνὰ ἀπολήγουν σὲ ἐξόντωσι χωρὶς οἶκτο. Ἡ συμπάθεια λοιπὸν καὶ ἡ καλωσύνη εἶναι συναισθήματα κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινα, πού ἡ κοινωνικὴ ζωὴ ἀδυνατεῖ νά παραγάγῃ, χωρὶς τὴ συνδρομὴ τοῦ ἀφαιρετικοῦ πνεύματος, τῆς ἀνθρώπινης νοημοσύνης.

Μὲ τὴν πνευματικὴ ἐκείνη λειτουργία πού λέγεται φαντασία κατ' ὀρθωσεν ὁ ἄνθρωπος νά ἀναπαραστήσῃ τὸ πνεῦμα του τὸν ξένο πόνον μὲ τρόπο ἄρκετὰ ζωντανό, ὥστε νά τὸν μοιρασθῇ μαζὶ του καὶ ἔπειτα νά ζητήσῃ νά τὸν ξαλαφρώσῃ μεταμορφώνοντας τὴν ἐγώϊστικὴ ἀκόμη ἔννοια τοῦ κοινοῦ συμφέροντος σὲ συναίσθημα ἀλτρουϊστικό.

Ἡ πρώτη χειρονομία ἀνθρώπινης ἀμοιβαιότητος ἐπραγματοποιήθηκε ἀπὸ ἐκείνον ἢ ἀπὸ ἐκείνη πού γιὰ πρώτη φορὰ στὴ φυγὴ τῆς ὀρδῆς ἐμπρὸς τὸν κίνδυνον, ἐκθέτοντας τὸν ἑαυτοῦ τοῦ σὸν κίνδυνον, γιὰ νά βοηθήσῃ μιὰ γυναῖκα, ἕνα παιδί, ἕνα πληγωμένο. Εἴτε ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ὑπαγορεύτηκε ἀπὸ τὸ σεξουαλικὸ ἐνστικτο, εἴτε ἀπὸ τὸ μητρικὸ, εἴτε ἀπὸ μιὰ θομπὴ ἀναπαράστασι τῶν δεινῶν πού περίμεναν τὸν πληγωμένο καὶ ἀπὸ τὸν φόβον μιᾶς παρόμοιας τύχης, ἕνα εἶναι γεγονός: Ὅτι αὐτὴ ἐστάθηκε ἡ πρώτη ὥθησι τοῦ ἀνθρώπου στὸ δρόμον τῆς καλωσύνης.

Ἡ ἀρετὴ αὐτὴ, ἡ εὐσπλαγχνία, ἡ ἀλληλοβοήθεια, μὲ ὁποιοδήποτε ὄνομα καὶ ἂν τὴν ὀρίσωμε, ἐσημείωσε ἄρα γε πρόδοον ἀπὸ τὸ ταπεινὸ αὐτὸ ξεκίνημα; Βέβαια ἡ πρόδοος ὑπῆρξε πολὺ ἀργὴ καὶ οἱ ἐπιστροφές στὴν βαρβαρότητα πολὺ συχνὲς μέχρι τὴν ἐποχὴ μας. Ἀλλ' ὅμως τε ὑπάρχουν ἀκόμη στὴν ἐπιφάνεια τῆς ὕδρογείου φυλῆς πού τὰ ἦθη τοὺς διατηροῦν ὅλη τὴν ἀρχέγονη ἀγριότητα. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ἡ πρόδοος εἶναι ἀξιόλογη: Τὴ βρί-

σκουμε πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴν ἐπέκτασι τῶν συναισθημάτων πού ἀναφέραμε, σὲ μιὰ ὁμάδα ὅλο καὶ πὺ πλατεία: Ἀπὸ τὶς συντροφους καὶ τὰ παιδιὰ περνοῦν σ' ὁλόκληρὴ τὴν οἰκογένεια, τὴν ὁμάδον, τὴ φυλὴν. Πρόδοος ἐπίσης παρατηρεῖται καὶ σὸν ἀφαιρετικὸ μηχανισμό καθὼς ἡ ὁμάδα γίνεται ὁλοένα καὶ πὺ πλατεία καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄτομα πού ὁλοένα καὶ δυσκολώτερα ἀναγνωρίζονται. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ σιγὰ - σιγὰ ξεπερνοῦν τὰ στενὰ ὅρια χώρου καὶ χρόνου καὶ γίνονται πατριωτισμός. Ἀλλὰ συχνὰ τὸ συναίσθημα αὐτὸ μένει περιορισμένο στὴν ὁμάδα ὅσο πλατὺ κι' ἂν εἶναι. Σταματᾷ στὰ σύνορά της καὶ ἔχει σὰν ἀντίπαλον συναίσθημα τὴν ξενοφοβίαν. Αὐτὸ συμβαίνει στὴν ἀρχαιότητα μὲ τὴν πρόσθετη μάλιστα ἐπιδείνωσι ὅτι οἱ δοῦλοι σὲ κάθε ὁμάδα θεωροῦνται ξένοι. Αἰχμάλωτοι αὐτοὶ κάποιου πολέμου, φυσικὸ εἶναι νά προκαλοῦν τὴν ἴδια ἐχθρότητα πού προκαλεῖ καὶ ὁ καθ' αὐτὸ ἐχθρὸς καὶ νά ἀποκλείωνται, σὰν κι' αὐτός, ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον οἶκτον. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μ' ἐκείνους πού παρεβίβασαν τοὺς νόμους τῆς ὁμάδος. Ἐδῶ οἱ ποινικὲς κυρώσεις παίρνουν τὴ μορφή ἀνηλεοῦς ἐκδικήσεως: «ὀφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὁδὸς ἀντὶ ὁδόντος».

Χωρὶς καμμιά ἀμφιβολία, ἡ σπουδαιότερη κατάκτησι τῆς ἀνθρώπινης ἠθικῆς ὑπῆρξε τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα, ὅτι κάθε ἄνθρωπος ἔχει δικαίωμα στὴν ἀγάπην, στὴν προστασίαν, στὴν συμπόνιαν τῶν ὁμοίων του, ὅσο ταπεινὸς καὶ ἂν εἶναι, ἔστω καὶ ἐχθρὸς ἢ καταφρονεμένος. Καὶ ἡ πὺ δραματικὴ ἴσως στιγμὴ τῆς ζωῆς τοῦ Γλυκοῦ Διδασκάλου τῆς Γαλιλαίας εἶναι ἡ σκηνὴ τοῦ Ὁρους τῶν Ἑλαιῶν, ὅταν αἰσθάνθηκε τὸν ἑαυτοῦ τοῦ νά συντρίβεται κάτω ἀπὸ τὸν ἀπέραντον ἀνθρώπινον πόνον, ἀπὸ τὸ κακὸ πού ἔκαμαν ἀλλὰ καὶ πού ὑπέστησαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤμποροῦμε νά αἰσθανθοῦμε οἶκτον παρὰ γιὰ τὰ κοντινὰ κακά, ἐκεῖνα πού εὐποροῦμε νά φαντασθοῦμε καὶ ἐνῶ ἐκεῖνα πού εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ πνεῦμα μας δὲν μᾶς συγκινοῦν, ὁ Θεάνθρωπος ὑψώθηκε μὲ μιὰ ἔξαρσι φαντασίας καὶ ἀγαθότητος μέχρι τὴν παγκόσμιαν ἀγάπην, τὴ στιγμὴ πού ὑπέφερεν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπινους πόνους. Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ ἀληθινὸ πάθος, ἕνα πάθος τραγικώτερον καὶ ἀπὸ τὸ σταυρικὸ Του μαρτύριον, πού ἔμεινε τὸ αἰώνιον σύμβολον τῆς θυσίας Του.

Αὐτὸ τὸ ἠθικὸ ὁρόσημον δὲν ξεπεράστηκε ποτέ. Ἡ ἀνθρωπότης ἔμεινε ἐμπρὸς ἀπ' αὐτό. Ἀλλὰ ἐδῶ βρῆκε τὸ φῶς πού ἀπὸ τότε τὴν ὠδήγησε στοὺς ἀναβαθμοὺς τῆς ἠθικῆς προόδου της, πού, ἀλλοίμονον, τόσο συχνὰ διεκόπτοντο ἀπὸ μικρὲς ἢ μεγάλες πτώσεις. Τὸ κήρυγμα αὐτὸ δὲν ἤμποροῦσε βέβαια νά μεταβάλῃ ἀμέσως τὸν ἀρχαῖον κόσμον, πού ἦταν θεμελιωμένος ἐπάνω στὴ σκλαβία καὶ στὴ βία. Ἀλλὰ ἡ Χριστιανικὴ ἰδεολογία διαδόθηκε σιγὰ - σιγὰ μὲ θλιβερὰς παλινδρομήσεις πού πολλὰς φορές μάλιστα τὶς προκαλέσαν αὐτοὶ ἀκριβῶς πού εἶχαν ἐγκολπωθῇ τὸ κήρυγμά της, γιὰ νά ξαναβρῇ τὸ στήριγμα καὶ τὴ δύναμίν της σὲ κείνους πού ποθοῦσαν περισσότερη δικαιοσύνη, περισσότερη ἀδελφότητα. Καὶ σιγὰ - σιγὰ τὰ ἦθη ἡμέρωςαν, ἡ δουλεία ἐξαφανίσθηκε καὶ ἀργότερα ἡ δουλοπροικία. Τὰ βασανιστήρια στὰ ὅποια ὑπεβάλλοντο οἱ ἔνοχοι καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἀπλῶς κατηγορούμενοι, μᾶς φαίνονται σήμερον σὰν μιὰ ἐκδήλωσι φρικιαστικῆς βαρβαρότητας, ἂν καὶ δὲν πέρασαν περισσότερο ἀπὸ δύο αἰῶνες ἀπὸ τότε πού καταργήθηκαν μὲ νόμον, γιὰ νά ξαναγυρίσουν (τί εἰρωνία!!) ἐντελῶς προσωρινὰ στὴν ἐποχὴ μας, μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν δικτατορικῶν καθεστώτων.

Στὴν ἀρχὴ κάθε προόδου ἀπ' αὐτὲς πού ἀναφέραμε, βρίσκουμε τὴν ἐξέγερσιν μιᾶς συνειδήσεως ἐναντίον μιᾶς ἀδικίας, ἐναντίον ἐνὸς δεινοῦ πού μέχρι τότε φαινόταν σὰν κάτι τὸ φυσιολογικόν, τὸ νόμιμον καὶ τὸ ἀνεκτό, γιὰτὶ εἶχε γίνῃ συνήθεια πού ἐθεωρεῖτο κοινωνικῶς χρησὶμὴ καὶ σὰν τέτοια εὕρισκε φαινομενικοὺς ὑπερασπιστὰς. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψὶ αὐτὴ δὲν ἦταν

για την εποχή του μικρός ἄθλος ἢ θαρραλέα κατὰ τῆς δουλείας διαμαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλη: «... νόμῳ γὰρ τὸ μὲν δοῦλον εἶναι, τὸν δ' ἐλεύθερον, φύσει δ' οὐδὲν διαφέρειν· διόπερ οὐδὲ δίκαιον βίαιον γάρ». (Πολιτ. Α3).

Οἱ πρῶτοι ἀπόστολοι μιᾶς ἐξημερώσεως τῶν ἡθῶν γενικὰ μένουν παραινωμένοι, γίνονται στόχος χλευασμοῦ, κατηγοροῦνται γιὰ ἀνόητη καὶ ταπεινωτικὴ εὐαισθησία καὶ ὄχι σπάνια καταδιώκονται γιὰ ἐβλαψαν τὰ καθιερωμένα κοινωνικά θέσμια· ἀλλὰ ἔπειτα ἡ ἰδέα ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο τῆς, κερδίζει τὸν πολὺ κόσμον καὶ ἡ χθεσινὴ οὐτοπία γίνεται σημερινὴ πραγματικότητα (μιὰ πραγματικότητα ποὺ οὐρίο, μὲ τὴν ἐξέλιξι, δὲν ἀποκλείεται νὰ φαίνεται σὰν βερβαρότητα). Ἡ ἰδέα τῆς δουλείας π.χ. ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἔγινε κτῆμα ἐνὸς ἄλλου, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ χρησιμοποιηθῇ βία, δὲν εἶναι πλέον παραδεκτὴ διὰ τὴν ἠθικὴν μας. Μ' ὅλα τὰῦτα, οἱ πρῶτοι ποὺ ξεσηκώθηκαν ἐναντίον τῆς θὰ ἀντιμετώπισαν τὴν ἐχθρότητα καὶ τὴν εἰρωνία. Θὰ τοὺς ἀντέτειναν τὴν ἀνάγκη τῶν ἐργατικῶν χερῶν, τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωσι. Θὰ τοὺς ἐπρότειναν ἴσως μιὰ βελτίωσι τῆς τύχης αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ ὅπωςδήποτε θὰ ἀρνήθηκαν κατηγορηματικὰ νὰ ἐξετάσουν τὴν περίπτωσι μιᾶς ριζικῆς ἀλλαγῆς τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τους. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ἡ κατάργησι τῶν βασανιστηρίων θὰ ἐθεωρήθηκε ἀπὸ πολλοὺς σὰν ἐπικίνδυνη ἐξασθένισι τῆς δυνάμεως γιὰ τὴν καταστολὴ τῶν ἐγκλημάτων.

Τὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς μας, παρὰ τίς ἐπίσημες διακηρύξεις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν διεθνή ὀργανισμό εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης, τὸν Ο.Η.Ε., ἡμποροῦν νὰ φανοῦν ἀγροῖκα στὶς ἐρχόμενες γενεές, κι' αὐτὸ γιὰ τὴν ἠθικὴν πρόδοσι ἀκόμη δὲν ἔληξε. Ποινὴ τοῦ θανάτου, προκλητικὴ ἀνισότης, οἰκονομικὴ ὑποδούλωσι ατόμων καὶ ὁμάδων, ὅλ' αὐτὰ θὰ τοὺς δώσουν ἴσως τὴν ἴδια ἐντύπωσι ποὺ ἐμεῖς σήμερα δοκιμάζουμε ἐμπρὸς στὰ βασανιστήρια ἢ τὴ δουλεία περασμένων ἐποχῶν. Καὶ ἂν ἡ Χριστιανικὴ ἐπιταγὴ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» ἡμποροῦσε νὰ γίνῃ κάποτε ὁ πανανθρώπινος νόμος ποὺ θὰ ὡδηγοῦσε τὰ ἔθνη στὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐνότητα καὶ ἐξαφάνιζε ἐντελῶς τίς ἐθνικὲς διαφορές, ὅπως ἐξαφανίσθηκαν σχεδὸν οἱ φυλετικὲς διαφορές καὶ οἱ κάστες, τότε ὁ πόλεμος θὰ τοὺς φαινόταν σὰν μιὰ ἀπίστευτὴ βερβαρότητα. Ἰσως σήμερα αὐτὰ νὰ φαίνονται σὰν ὄνειρο, ἀλλὰ ἡ ἠθικὴ πρόδοσι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα ἀδιάκοπο ἀνέβασμα σὲ κορυφὰς ὁλοένα καὶ ψηλότερες ποὺ ἀπὸ μακριὰ μᾶς φαίνονται ἀπρόσιτες.

Ἡ ἀνθρωπίνη πρόδοσι, ὕλική, πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ, εἶναι λοιπὸν μιὰ πραγματικότης τοῦ σήμερα καὶ τοῦ αὔριο, ἀφοῦ ἡμποροῦμε νὰ διακρίνωμε σκοποὺς κοντινοὺς καὶ μακρινούς. Ἡ συνέχισι τῆς πορείας τῆς εἶναι κι' αὐτὴ μιὰ ἀπάντησι στὸ ἐρώτημα τοῦ πεπρωμένου καὶ τῶν σκοπῶν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Αὐτὴ ἡ ἰδέα ἀκριβῶς ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ὁ ἄξονας τῆς σύγχρονης ἀγωγῆς.

(Συνεχίζεται)

Σπ. Παγιατάκης

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες πρῶτοι προσεπάθησαν νὰ δώσουν πλήρη ὁρισμὸν τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλωστε, ὡς γνωστόν, καθώρισαν καὶ τὰ πλαίσια ὅλων περίπου τῶν τύπων τῶν συστημάτων τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως. Θεῖσμός καὶ Πανθεῖσμός, Ἰδεαλισμός καὶ Ρεαλισμός, Ἐμπειριοκρατία καὶ Ὁρθολογισμός, Δογματισμός καὶ Σκεπτικισμός, Μηχανοκρατία καὶ Τελολογία παρουσιάζονται μὲ ἀνεγνωρισμένης πνευματικῆς ἀξίας ἀντιπροσώπους, οἵτινες ἔθεσαν καὶ τὴν σφραγίδα τῶν βασικῶν τῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐθεμελίωσαν τὸ ὅλον φιλοσοφικὸν οἰκοδόμημα διὰ τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου, δώσαντες μιὰν διέξοδον εἰς τὸν θαυμασμὸν ἔμπροσθεν τοῦ κόσμου καὶ τῶν αἰνιγμάτων του, ἐπιζητοῦντες, θηρεύοντες τὴν ἀνιδιοτελεῖ δόξαν¹.

Πόση διαφορὰ Ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ἀνατολικῶν Ἀρχαίων λαῶν. Φιλοσοφικοθεοσοφικαὶ ἀντιλήψεις εὐρίσκονται καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λαούς, τοὺς μεγάλους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ οἱ Ἕλληνες ὑπέστησαν τὰς ἐπιδράσεις τῶν² κατὰ τὴν γνώμην συγγραφέων τινῶν. Ὅμως ἡ πρόδοσι τῶν λαῶν αὐτῶν εἰς τὰς διαφόρους ἐπιστήμας προήλθεν ὡς γνωστόν ἀπὸ ἀμέσους πρακτικὰς ἀνάγκας καὶ χάριν ὠφελείας καὶ οὐχὶ ἀπὸ ἀνιδιοτελεῖς ἀγάπην πρὸς τὴν γνώσιν.

Ἡ φιλοσοφία τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων περιλαμβάνει πολλὰ στοιχεῖα βασικά τῶν σπουδαιοτέρων ἐπιστημῶν καὶ ἔχει πολλοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν. Μαθηματικαὶ καὶ φυσιογνωστικαὶ ἐπιστήμαι, Ἰατρικὴ καὶ Ψυχολογία, καθὼς καὶ στοιχεῖα ἄλλων ἐπιστημῶν εὐρίσκονται ἀναμεμιγμένα καὶ φανερόνουν τὴν πρώτην βασικὴν προσπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα σχηματίσῃ μιὰν κοσμοθεωρίαν.

Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν δὲν λησμονοῦμεν τὸν Πυθαγόρα τὸν Σάμιον, ὅστις ὡς γνωστόν, ὅτε ἡρωτήθη ποῖα εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀπῆντησεν ὅτι γνωρίζει ἐπιστήμην, ἀλλὰ εἶναι φιλόσοφος³.

Τὸ ἴδιον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ διὰ τὸν οὐρανοφάντορα τοῦ Ἑλληνικοῦ στοχασμοῦ, τὸν μέγαν Πλάτωνα⁴, ὅστις ὄχι μόνον μὲ τὴν γενικὴν φιλοσοφικὴν του ἀνάτασιν, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται εἰς τοὺς διαλόγους του⁵ ἀναπτύσσει τὴν κοσμολογίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Γεωμετρίαν ἐστήριξε καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπεζήτησεν ὡς μόνην δυναμένην νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀνωτέραν σφαῖραν, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς θεϊκὴν κατάστασιν.

Οὕτε λησμονοῦμεν βέβαια καὶ τοὺς Ἰωνας φιλοσόφους, τοὺς ἀποκληθέντας «φυσικούς», οἵτινες ἀπὸ φυσικῆς μόνον πλευρᾶς ἡσχολήθησαν μὲ τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρουσίασαν ἀξιοπροσέκτους θεωρίας.

1. Θεαίτητος 155 Δ' «Μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, τὸ θαυμάζειν, οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη.»
2. Διογένης Λαέρτιος Η. 8.
3. Ζαμπετάκη Ἐμμαν. Θεοσοφικοφιλοσοφικαὶ ἐπιδράσεις τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ τοῦ Πυθαγόρου, Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή» Ἔτος Θ', τεύχ. 3)1961.
4. Ζαμπετάκη Ἐμμαν. α) Πυθαγόρας· Πλάτων καὶ Ἰνδικοὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεις. Περιοδ. «Σχολικὰ Χρονικά» Ἔτος ΣΤ', τεύχ. 53-54)1962. β) Ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ ἀνατολικοὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεις. Περιοδ. «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή» Ἔτος ΙΕ' τεύχ. 125)1962.
5. Σακορράφου Δ' Πλάτωνος Κοινωνιολογικαὶ - Παιδαγωγικαὶ Ἀρχαί. Χανιά 1957.
6. Πλάτωνος Τίμαιος.

Καί μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Δημοκρίτου ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐπιβεβαιωθῇ τὸ ὕψος τῆς φιλοσοφικῆς συμβολῆς τῶν φυσικῶν φιλοσόφων.

Ὁμως ἡ ὑπάρχουσα τάσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ εἰδέναι αὐξάνεται καὶ ἡ μήτηρ τῶν ἐπιστημῶν, ἡ φιλοσοφία, ἀφήνει τὰ τέκνα της νὰ τραβήξουν ἑκάστον τὸν ἰδικόν του δρόμον. Ἡ ἱατρικὴ, τὰ μαθηματικά, τὰ φυσικά καὶ τέλος ἡ ψυχολογία μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων ἀποκτοῦν τὴν σὺ-τοτέλειάν των καὶ ἀποβαίνουν ἀνεξάρτητοι πλέον ἐπιστήμαι.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην ἀσχολούμεθα ἰδιαίτερώς μὲ τὴν ψυχολογίαν, διότι αὕτη καὶ σήμερον ἀκόμη εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φιλοσοφίας, ἃν καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρουσιάζεται μεγάλη τάσις τελείου διαχωρισμοῦ της⁷.

Ὅπως κάθε ἐπιστήμη, ἔτσι καὶ ἡ Ψυχολογία, δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸν διαχωρισμόν της ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ κατατάξῃ τὰ φαινόμενα καὶ τὰ γεγονότα ἢ τὰ ἀντικείμενα, μὲ τὰ ὁποῖα καταγίνεται καὶ νὰ τὰ διαίρει ἀκόμη περισσότερον ἀπ' ὅ,τι μᾶς τὰ παρουσιάζουν αἱ αἰσθήσεις. Δὲν ἀφήνει δηλαδὴ ἀνέπαφον τὸ ὕλικόν, τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ κατανοήσῃ, οὔτε πάλιν τὸ ἀποδέχεται ἔτσι ὅπως εἶναι, ἀλλὰ τὸ δουλεύει, τὸ διαίρει.

Οὐδεμία ἐπιστήμη δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὴν διαίρεσιν, δηλαδὴ τὴν ἀνάλυσιν τῶν φαινομένων, διότι σκοπὸς της εἶναι ἡ καλυτέρα γνώσις, ἡ ἀπικριβωμένη, διὰ τῆς ὁποίας θὰ καθορίσῃ μὲ ἀκριβειαν ὠρισμένα φαινόμενα ἢ γεγονότα ἀναγόμενα εἰς τὸν κύκλον της⁸.

Ὁ ἀνθρώπος διαίρει τὴν ἐπιστήμην διὰ νὰ τὴν ἐννοήσῃ πληρέστερον. Ὅσον ὅμως καὶ ἂν προχωρῇ εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν φαινομένων, δὲν δύναται πάλιν νὰ σταματήσῃ εἰς αὐτά, ἀλλ' εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ συνθέσῃ ἀπ' ἀρχῆς τὸ φαινόμενον ἢ ἀντικείμενον καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἐνότητά του⁹.

Ἡ ψυχολογία ὡς ἐπιστήμη, σκοπὸν ἔχουσα νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, προσπαθεῖ: α) Νὰ καθορίσῃ ποῖα τὰ πρὸς ἐξέτασιν φαινόμενά της, β) νὰ φέρῃ ὅλα τὰ φαινόμενα καὶ ὅλα τὰ ἀντικείμενα, μὲ τὰ ὁποῖα καταγίνεται, εἰς λογικὴν σχέσιν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ γ) νὰ τὰ συναρτήσῃ εἰς λογικὴν ἐνότητα καὶ τοῦτο διότι τὸ κομμάτισμα τοῦ φαινομένου εἶναι ἀπλῶς κατασκευάσμα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, μόνον μέσον διὰ πληρεστέραν ἔρευναν, λόγῳ τῆς ἀπεραντωσύνης τῆς γνώσεως καὶ τῆς μὴ ἀναλόγου πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ψυχολογικὴ ἔρευνα ὅθεν προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ φαινόμενα τῆς ψυχῆς, τὰ ψυχολογικά γεγονότα καὶ νὰ τὰ ὑποτάξῃ, ἂν βέβαια τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῇ εἰς νόμους¹⁰, ἢ διὰ νὰ εἵμεθα ἀκριβέστεροι εἰς λογικὰς μορφὰς καὶ εἰς γενικωτέρους τύπους καὶ μάλιστα ὅπως τὰ φαινόμενα αὐτὰ παρουσιάζονται εἰς τὴν κανονικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Βέβαια, λόγῳ πολλῶν αἰτίων, τινὰ τῶν φαινομένων τούτων δὲν δύναται νὰ τὰ ὑποτάξῃ εἰς τύπους, οὔτε ἀσφαλῶς νὰ τὰ ξεχωρίσῃ καὶ συνεπῶς ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ προβῇ εἰς τὴν περιγραφὴν των.

7. Ἡ τάσις αὕτη εὐρίσκει σήμερον πρόσφορον ἔδαφος ἰδίως εἰς Ἀμερικὴν.

8. Θεοδωρακοπούλου Ἰ.: Γενικὴ Ψυχολογία. Ἀθῆναι 1947, σελ. 2 κ.έ. Τὸ «Τέμνειν τὴν διανοίαν» κατὰ Πλάτωνα εἶναι ἡ μία ἐπιστημονικὴ μέθοδος. Ὁ Σίλλερ πρὸς τὸν Γκαίτε γράφει εἰς μίαν ἐπιστολήν του «γνωρίζομεν δυστυχῶς μόνον ἐκεῖνα πού χωρίζομεν».

9. Ἡ σύνθεσις τῶν τμημάτων τῆς ἐπιστήμης εἰς ἓν εἶναι κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ ἄλλη μέθοδος ἡ συνθετικὴ ἢ ὁποῖα καλεῖται ὑπ' αὐτοῦ «συναγωγή εἰς ἓν».

10. Μόνον ἡ Μαθηματικὴ καὶ ἡ Φυσικὴ ἐπιστήμη εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν νόμους ἐπακριβεῖς, διότι ὡς γνωστὸν εἶναι δυνατόν τὸ περιεχόμενόν των νὰ δεχθῇ λογικὴν κατανόησιν καὶ νὰ ἀναχθῇ εἰς νόμους, εἰς νοήματα.

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ψυχολογικοῦ φαινομένου εἶναι ὅτι παρουσιάζεται εἰς ἓνα καὶ μοναδικὸν ἄνθρωπον, εἶναι φαινόμενον τελείως ἀτομικὸν καὶ ἡ παρουσία του ἢ καὶ ἡ ἐξέλιξις του εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ συνισταμένη πολλῶν καὶ ποικίλων ἀτομικῶν παραγόντων¹¹.

Φυσικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνωτέρω γνωρίσματος τοῦ ψυχολογικοῦ φαινομένου εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει γεγονὸς ἢ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἀνάγεται εἰς τὴν ψυχολογίαν, διότι, φυσικῶς τῷ λόγῳ καὶ τὰ φυσικά φαινόμενα εἶναι ἀπὸ μίαν ὠρισμένην ἀποψιν ψυχολογικά, ἀφοῦ εἶναι παραστάσεις καὶ συνεπῶς θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνήκουν εἰς τὸν κύκλον τῆς ψυχολογίας¹².

Βέβαια δὲν εἶναι λογικὸν ἡ ψυχολογία νὰ ἐμπλακῇ εἰς τὰ πλαίσια τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη ἐρευνᾷ τὰ ἀντικείμενα τῆς πείρας, ἀνεξαρτήτως τῆς ὑποκειμενικότητός των¹³. Ἀρδὴν ἐπομένως διαφέρει αὕτη ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης της ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴν ἐπιστήμην, ἡ ὁποία ἐξετάζει ὅλον τὸ περιεχόμενον τῆς πείρας ἐν σχέσει μὲ τὴν ὑποκειμενικότητά του. Ἡ ψυχολογία δηλαδὴ ἐρευνᾷ τὰ ψυχολογικά γεγονότα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται μαζί μὲ τὰ φαινόμενα, χωρὶς ποτὲ νὰ εἶναι τὰ φαινόμενα τὰ ἴδια.

Ἡ ψυχολογία ὅθεν ἀρκεῖται νὰ ἐξετάζῃ καὶ νὰ συλλαμβάνῃ τὸν γενικὸν τύπον, τὴν γενικὴν μορφήν μέσα εἰς μίαν σειρὰν γεγονότων ἢ φαινομένων ὁμοίας πνοῆς καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ εἰδικὰ γεγονότα τῆς ψυχικῆς ζωῆς ἐκάστου, διότι δύναται νὰ ἀνεύρῃ ἓνα ὠρισμένον τύπον τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ βάσει αὐτοῦ καθορίζει τὴν ἔρευνάν της καὶ ἐρμηνεύει καὶ τὰς ὁμοιογενῶς παρουσιαζόμενας ψυχικὰς ἐκδηλώσεις. Εἶναι φανερόν ὅτι εἰς τὴν ψυχολογικὴν ἔρευναν συμβάλλει πολλάκις, λόγῳ τῆς ὁμοιογενείας τῶν ψυχολογικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἡ λογικὴ ἔρευνα.

Ὅπως ἡ ὁμοιογένεια τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων καὶ γεγονότων συμβάλλει εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ψυχολογικῶν ἐκδηλώσεων τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ κανονικῶς ἔχοντος ἀνθρώπου, ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἔχομεν καὶ πληθὺν φαινομένων καὶ γεγονότων τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ μὴ κανονικῶς ἔχοντος ἀτόμου. Παθήσεις τῆς ψυχῆς, νέαι μορφαὶ ἐκδηλώσεως τοῦ μὴ κανονικῶς ἔχοντος ἀνθρώπου μὲ ἐρευνητὴν τὸν ψυχοπαθολόγον, ἐδημιούργησαν τὴν ψυχοπαθολογίαν¹⁴.

Βέβαια δὲν καθορίζομεν ἐνταῦθα οὔτε τὸν τύπον τοῦ ψυχικῶς ἀρρώστου ἀνθρώπου, οὔτε τὸ ἐὰν ὑπάρχῃ ὄριον διαχωρισμοῦ μεταξὺ τοῦ ψυχικῶς ὑγιοῦς καὶ μὴ ἀτόμου, ἀλλ' ἀπλῶς ἀναφέρομεν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν προσπάθειαν ἐρμηνείας καὶ τοῦ μὴ κανονικῶς ἔχοντος ψυχικοῦ κόσμου ἐνίων ἀνθρώπων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν προσπάθειαν ψυχολόγων τινῶν τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ 20οῦ αἰῶνος καὶ ἰδίως ἱατρῶν, οἱ ὁποῖοι συνέβαλον θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς εἰς τὴν ἐρμηνείαν ὅχι πλέον τοῦ ὑγιῶς ἔχοντος ὁργανισμοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἀρρώστου¹⁵.

Ἐπίστευσαν οἱ ἐρευνηταὶ αὐτοὶ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ὑπεισέλθουν εἰς τὰ μύχια τῆς ψυ-

11. Ἡ διαφορὰ τοῦ φυσικοῦ ἀπὸ τοῦ ψυχικοῦ φαινομένου εἶναι ὅτι τὸ πρῶτον εἶναι ἐκεῖνο πού μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ταυτοχρόνως τῆς πείρας πολλῶν ἀνθρώπων πολλῶν ἀντικειμένων, νὰ ἐξαχθῇ τελικῶς νόμος, ἐνῶ εἰς τὸ ψυχικὸν φαινόμενον ἔχομεν μέσον ὅρον καὶ ὅπου ὑπάρχει μέσος ὅρος νόμος δὲν δύναται νὰ ὑφίσταται.

12. Θεοδωρακοπούλου Ἰ.: Ἔ. ἀ., σελ. 5 κ.έ.

13. Ἡ διάκρισις αὕτη ὑπογραμμίζεται ἀπὸ τὸν Γερμανὸν ψυχολόγον Βούντ.

14. Κωνσταντινίδου Κ.: Αἱ ψυχώσεις. Ἀθῆναι 1960. Πετρούλακη Ν.: Ψυχολογία τῆς προσαρμογῆς Ἀθῆναι 1961, σελ. 203 κ.έ.

15. Ἀνδρούτσου Μ.: Ἡ ψυχολογία τοῦ Freud, Ἀθῆναι 1931. Παλαιολόγου Γ.: Παιδαγωγικὴ ψυχολογία. Ἀθῆναι 1960, σελ. 250 κ.έ.

χης του, να διαλευκάνουν τα μυστήρια της ψυχοσυνθέσεώς του, να αναλύσουν και να ξεσκεπάσουν την ανθρωπίνην ψυχήν, δι' ἃ καὶ ψυχανάλυσιν ὠνόμασαν τὴν ψυχολογικὴν θεωρίαν.

Πολλὰ ἔχουν γραφῇ περὶ τῆς ψυχανάλυσεως τοῦ Φρόυντ καὶ σήμερον πιστεύεται ὅτι ἡ προσπάθεια οὕτῃ ἔφερε πολλὰ μεγάλα ὀφέλη εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' ἔγινε καὶ πρόξενος σημαντικῶν κακῶν.

Ἰσως τὸ μεγαλύτερον σφάλμα τῶν θιασωτῶν καὶ ἐρευνητῶν τῆς θεωρίας αὐτῆς εἶναι ὅτι ἐν τῇ προσπάθειά των ὅπως ἐρευνήσουν πληρέστερον τὴν ανθρωπίνην ψυχήν, ἐπροχώρησαν τόσον ὥστε ἔφθασαν νὰ ἀντιστρέψουν τὰ πράγματα, ἔφθασαν νὰ ἐρμηνεύσουν ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον εἶναι μὲ παθολογικά κριτήρια, ἔφθασαν εἰς ὠρισμένα ἐξτρεμιστικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν δεκτὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἐρευνητῶν.¹⁶

Ὁρθῶς ὅθεν κατεπολεμήθη σφοδρῶς καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ προσεπάθησαν νὰ στηριχθοῦν εἰς νέας βάσεις διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ανθρωπίνης ψυχῆς. Τὸ Libido μὲ τὸ σεξουαλικόν του γνῶρισμα δὲν ἱκανοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον πλήρως.

Ἡ συνεχὴς κατάκτησις τῆς γνώσεως, ἡ ἀπεραντωσύνη αὐτῆς, ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ αἱ ἀνάγκαι τῆς ζωῆς συνετέλεσαν ὥστε τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα νὰ γίνονται ἀντικείμενα συνεχοῦς ἐξετάσεως ὑπὸ πλείστων ἐρευνητῶν.

Εἰδικώτερον ἡ Φροϋδικὴ θεωρία ἔδωσε λαβὴν, ἀφορμὴν καὶ αἰτίαν ἐμφανίσεως νέων ἐρευνητῶν τῆς ψυχοσυνθέσεως τοῦ ἀνθρώπου. Σκαπανεῖς μεταγενέστεροι, ὡς ὁ Ἄντλερ¹⁷ καὶ ὁ Γιούγκ¹⁸, ἀσχολοῦνται εἰδικῶς νὰ ἀναλύσουν τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα.

Τὸ πλῆθος τῶν ἀντινομιῶν τῆς φροϋδικῆς θεωρίας προσεπάθησε νὰ ἄρῃ ἡ ἀτομικὴ ψυχολογία τοῦ Ἄντλερ καὶ νὰ εἰσδύσῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀνθρώπινον εἶναι.

Ὁ Ἄντλερ, περισσότερον θετικὸς τοῦ διδασκάλου τοῦ Φρόυντ, ὑποστηρίζει ὅτι τὸ Libido δὲν ὑπάρχει, ὅμως ἐνοικεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ συναίσθημα τῆς μειονεκτικότητος, ἴδια εἰς τὰς νευρωτικὰς ψυχοσυνθέσεις καὶ ἐπομένως τὸ ἄτομον συχνάκις δρᾷ ἀντικοινωνικῶς. Πάντως ὁ Ἄντλερ, μὲ τὴν βούλησίν του πρὸς ἐνέργειαν, παρουσιάζει, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ ἀφορᾷ τὸ νευρωτικὸν ἄτομον, μίαν πλέον θετικὴν προσπάθειαν ἐρεύνης τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου.

Περισσότερον προσηρμοσμένη πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν λογικὴν παρουσιάζεται ἡ ἀναλυτικὴ ψυχολογία τοῦ Γιούγκ.

Εἰσδύει πράγματι ἐτι βαθύτερον εἰς τὴν ψυχήν τοῦ ἀτόμου καὶ διακηρύττει ὅτι πανσεξουαλισμὸς δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ αἱ ψυχικαὶ παθήσεις ποῦ τόσον συχνὰ παρουσιάζονται εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἀπλῶς ἀποτέλεσμα τῆς τάσεώς του νὰ ἀναπτύξῃ, νὰ προβάλῃ τὸ εἶναι του.

16. Καρὺδης Γρ. Ἐπικίνδυνά τινα σημεία τῆς θεωρίας τοῦ Freud. Περιοδ. «Σχολεῖο καὶ Ζωή» Ἔτος Α', τεύχος 5, Ἀθῆναι 1953. Caryso Ig. Ψυχανάλυσις καὶ σύνθεσις τῆς ὑπάρξεως. (Μετ. Ἀθ. Καραντώνη) Ἀθῆναι 1953, σελ. 19 κ.ε. β) Ψυχανάλυσις καὶ χριστιανικὴ σκέψις. Περιοδ. «Ἀκτίνες» Τόμ. 17, τεύχος 153 κ.ε., σελ. 392 καὶ 438. Ἀθῆναι 1954. Μαγκριώτη Δ. Γιατί δὲν πιστεύω τὸν Φροϋδισμό. Ἀθῆναι 1953.

17. Adler A. Θεωρία καὶ πρακτικὴ τῆς ἀτομικῆς ψυχολογίας (Μετ. Δεληγιάννη) Ἀθῆναι 1932. Παλαιολόγου Γ. Ι. Ἡ ἀντίθεσις ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐρευνῇ, Ἐκδ. Ιη, σελ. 49 κ.ε. Ἀθῆναι 1937. 2) Παιδαγωγικὴ ψυχολογία. Ἀθῆναι 1960, σελ. 183 κ.ε.

18. Ἰσηγόνῃ Ἀντ.: Ἡ ἐξέλιξις καὶ τὰ σύγχρονα ρεύματα τῆς ψυχολογίας. Ἀθῆναι 1963, σελ. 119 κ.ε. Γιούγκ Κ.: Εἰσαγωγή στὴν ἀναλυτικὴν ψυχολογίαν (Μετ. Μερναίου - Ζωγράφου) Ἀθῆναι 1950.

Ἡ ζωὴ ὅμως παρεμβάλλει δυσκολίας καὶ αὐταὶ ἀντανάκλουν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δυσκολία ὅθεν τῆς προβολῆς τοῦ εἶναι τοῦ ἀτόμου, ἡ σύγκρουσις εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ προσωπικοῦ ἀσυνειδήτου καὶ τοῦ ὁμαδικοῦ ἀσυνειδήτου, ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ψύχωσιν.

Δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ ἐπεκτείνωμεν τὸ θέμα μας εἰς ἄλλας ψυχολογικὰς Σχολὰς. Ἀναφέρομεν μόνον τὰς σπουδαιότερας ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὰ συμπεράσματά μας.

Ἐν τούτοις θὰ ᾔτο δύσκολον νὰ παραλείψωμεν τὸν Ἐρβартон μὲ τὴν παντοδυναμίαν τῆς παραστάσεώς του, τὴν πειραματικὴν ψυχολογίαν μὲ τὸν Weber καὶ Fechner, τῶν ὁποίων τὰ θεωρητικὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης καὶ αἱ πρακτικαὶ ἐφαρμογαὶ τῶν ἐπὶ τῶν μαθητῶν, κατέληξαν εἰς τὴν ἐφηρμοσμένην ψυχολογίαν, ὠπλισμένην μὲ νέον κλάδον, τὴν ψυχοτεχνικὴν, ἡ ὁποία πλαισιώνεται μὲ τὰ νέα μέσα ἐρεύνης, τὰ τέστ, μέσα διαγνώσεως τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου, λίαν χαρακτηριστικά.

Ψυχολογικὸν γέννημα τῶν τελευταίων αἰώνων εἶναι ἡ Νοολογικὴ Ψυχολογία μὲ τὸν γνωστὸν Dilthey. Ἀντίθετος τῆς Πειραματικῆς ψυχολογίας, πρεσβεύει ὅτι ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ἓν ἐνιαῖον ὅλον, συμπαγὲς καὶ ἀδιαίρετον. Αἱ ἀνθρώπιναι δυνάμεις δὲν διαχωρίζονται, ἀλλὰ τὸ ἄτομον ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν παραγόντων καὶ δημιουργεῖται ἡ λεγόμενη ἀνθρωπίνη δοῦή.

Ψυχολογικὴ Σχολὴ ἀπὸ τὰς νεωτέρας εἶναι καὶ ἡ ψυχολογία τῆς διαγωγῆς (Behaviour) μὲ τὸν ἐκλεκτὸν Ἀμερικανὸν Watson ποῦ προσπαθεῖ νὰ ἀποφύγῃ τὴν μέθοδον τῆς αὐτοπαρατηρησίας καὶ θεσπίζει τὴν μελέτην τῶν ἀντιδράσεων τῶν ἐξωτερικῶν, αἵτινες προέρχονται ἀπὸ ἐρεθισμοὺς διαφόρους, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐξαγωγήν συμπερασμάτων.

Νεοὶ ψυχολόγοι, ὡς ὁ Dewey καὶ ὁ Claparède, μὲ τὴν Λειτουργικὴν τῶν ψυχολογίαν, ἐρευνοῦν μὲ βάσιν βιολογικὴν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχοσύνθεσιν καὶ φθάνομεν εἰς τὴν Μορφολογικὴν Ψυχολογίαν (Gestalt), γέννημα καὶ αὐτὴ τῶν τελευταίων χρόνων μὲ σημαντικὸν ἀριθμὸν ἐκλεκτῶν ψυχολόγων ὅπως τὸν Koffka, τὸν Wertheimer, τὸν Kohler κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι πιστεύουν ὅτι εἰς τὰς συνολικὰς μορφὰς βιωμάτων ἀνταποκρίνονται ἀντίστοιχοι φυσιολογικαὶ ὀργανικαὶ ἐνότητες, ἥτοι ὅτι τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα εἶναι ὀργανικὰ σύνολα λαμβάνοντα ὑπόστασιν ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ καὶ χωρικοῦ διαστήματος τῆς ἀντιληπτικῆς καὶ παραστατικῆς περιοχῆς.

Δὲν ἀναφέρομεν τὴν ψυχολογίαν τῆς Προσαρμογῆς μὲ τὸν πρῶτον θερμὸν συνήγορόν της ἐν Ἑλλάδι Ἐκπαιδευτικὸν Σύμβουλον Ἀθανάσιον Παπακωνσταντίνου¹⁹ ὅστις καὶ εἰσήγαγεν αὐτὴν ἐξ Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία πρεσβεύει ὅτι ἕκαστον ἄτομον δρᾷ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ αὐτὴ ἡ ἐνέργεια του εἶναι ἀποτέλεσμα διαφόρων αἰτίων, τῶν ἐλατηρίων, οὗτε τὰς ἀκόμῃ νεωτέρας τάσεις τῆς ψυχολογίας ποῦ παρατηροῦνται εἰς Εὐρώπην ἢ Ἀμερικὴν.

Παρεθέσαμεν ἐπιγραμματικῶς ὠρισμένας Σχολὰς διὰ νὰ δείξωμεν, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς ἐργασίας μας ὑπεστηρίξαμεν, ὅτι ἡ ψυχολογία εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἐπιστήμη μὲ πολλὰς σχολὰς καὶ περισσότερας τάσεις, αἱ ὁποῖαι στηρίζονται ἐπὶ ὠρισμένων βάσεων καὶ ὅλαι μαζὶ ἔχουν ἓνα σκοπὸν, τὸ πῶς θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸν ἀνθρώπινον ἐσωτερικὸν κόσμον.

Ἄλλ' ἤδη δημιουργοῦνται δύο προβλήματα:

19. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Α.Σ.Δ.Ε.Π. κ. Παπακωνσταντίνου ὄχι μόνον εἰσήγαγε τὴν Ψυχολ. τῆς Προσαρμ. ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ προσεπάθησε νὰ διαδώσῃ αὐτήν. Ἐδίδαξε τὴν νέαν ψυχολογικὴν Σχολὴν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον τῆς Μέσης καὶ τὴν Σχολὴν Ἐπαγγελμ. Προσανατολιστῶν καὶ σήμερον λίαν ἐπιτυχῶς διευθύνει τὸ Πρότυπον Κέντρον Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ Ἀθηνῶν.

1) Να είναι ἀρά γε αἱ βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται καθ' ὅλοκληρίαν στερεαί; Ὁ Φρόνυτ κατεπολεμήθη, διότι τὸ Libido δὲν δύναται νὰ τεθῇ καθ' ὅλοκληρίαν βάσις ἐρμηνεύσεως τῆς ψυχικῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἀντλερ παρουσιάζει μίαν θετικώτερον προσπάθειαν ἐρεύνης τοῦ ἀνθρώπου ἔστω καὶ τοῦ νευρικοῦ.

Ὁ Γιούγκ δὲν δύναται νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι τὸ μοναδικὸν αἷτιον τῆς ψυχώσεως εἶναι ἡ σύγκρουσις εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ προσωπικοῦ ἀσυνειδήτου καὶ τοῦ ὁμαδικοῦ.

Ὁ Ἐρβартος δὲν ἀποδεικνύει μετὰ τὰς σημερινὰς ψυχολογικὰς ἐξελίξεις ὅτι παράστασις εἶναι τὸ πρωταρχικὸν καὶ ἀναλλοίωτον στοιχεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τὰ λοιπὰ ψυχικὰ στοιχεῖα εἶναι παράγωγα τῶν ἐν ἀλληλεπιδράσει τελουσῶν παραστάσεων.

Ὁ Βέμπερ καὶ ὁ Φέχνερ δὲν δύνανται νὰ πείσουν τοὺς πάντας ὅτι ἡ Πειραματικὴ Ψυχολογία καὶ τέλος ἡ ψυχοτεχνικὴ ἐρμηνεύουν τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅπως ὅλοι οἱ ἀνωτέρω ψυχολόγοι, οὕτω καὶ ὁ Δίλταϋ, ὁ Οὐάτσον, ὁ Ντιούι, ὁ Κλαπαρέντ καὶ τόσοι ἄλλοι ἐκλεκτοὶ ψυχολόγοι δὲν δύνανται νὰ στηριχθοῦν εἰς μίαν βάσιν, νὰ διαιρέσουν τὸν κόσμον τῶν δυνατοτήτων καὶ νὰ μᾶς πείσουν ὅτι ἀκριβῶς ἐρευνοῦν, ὑπεισέρχονται καὶ τέλος μετροῦν τὸν ἄνθρωπον.

Ὅλαι αἱ σχολαί, ὅλαι αἱ τάσεις αἱ ψυχολογικαὶ τείνουν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἀλλὰ μὲ διάφορον πορείαν καὶ διαφορετικὰ μέσα.

Ὅμως ποῦ θὰ φθάσῃ ἡ συνεχιζομένη ἐμφάνισις τῶν ψυχολογικῶν θεωριῶν τῶν διαφόρων ψυχολογικῶν τάσεων; Εἰς ἕνα ἔτι περαιτέρω διαχωρισμὸν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτο ἄλλως τε εἶναι λογικὸν ἀποτέλεσμα. Μὰ ἡ ἀνάλυσις φέρει τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ὁλοκλήρωσιν;

Σωστὸν πιστεύομεν εἶναι ὁ μελετῶν τὰς διαφόρους σχολὰς νὰ προσπαθῇ νὰ ἐρευνήσῃ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τῶν δυνατοτήτων ὅχι μονομερῶς, ὅπως οἱ ἄκροι ὁπαδοὶ τῶν ψυχολογικῶν σχολῶν καὶ κατευθύνσεων, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας πλευρᾶς, μὲ διαφόρους βάσεις ἐξορμήσεως καὶ μὲ περισσότερα μέσα ἐρεύνης. Τότε πιστεύομεν ὅτι ὁ ψυχολόγος θὰ ἀποκτήσῃ πληρεστέραν γνῶσιν τοῦ πολυπλόκου προβλήματος τῶν ἐσωτερικῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μονομέρεια τῆς ἐρεύνης δὲν δίδει τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα. Καὶ ἔρχεται τὸ δεύτερον πρόβλημα:

2) Μέχρι ποίου σημείου ἡ ψυχολογία θὰ προχωρῇ μόνη; Ἀρά γε ἔχει ἀνάγκην ἀκόμη τῆς φιλοσοφίας, ἢ δύναται νὰ προχωρῇ εἰς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τῆς ἀνεξαρτήτως ἐκείνης;

Ἡ φιλοσοφία εἶναι μήτηρ τῶν ἐπιστημῶν. Ὅμως σήμερον ἡ ψυχολογία δύναται νὰ ἐργασθῇ καὶ μόνη της, διότι, ὡς ἀνεφέρθη ἐν ἀρχῇ, παρ' ὅλην τὴν σχέσιν της μὲ τὴν φιλοσοφίαν, παρ' ὅλον τὸ κοινὸν πεδίον ἐρεύνης, τὸν ἄνθρωπον, διαχωρίζεται ἐν πολλοῖς τῆς μητρὸς της, δ' ὅτι καταγίνεται μὲ τὴν κοινωνικότητα καὶ τυπικότητα τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία ἐκτείνει τοὺς πλοκάμους της καὶ ἰδίᾳ ἀσχολεῖται μὲ τὸ νόημα, τὴν ἀξίαν πού εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν τὰ φαινόμενα αὐτά.

Ὁφείλει ὅμως ἡ ψυχολογία καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν της εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὅπως ἄλλωστε κάμνουν καὶ αἱ ἄλλαι ἐπιστήμαι, μὲ μοναδικὸν σκοπὸν νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ φιλοσοφία τὸν προορισμὸν της, ἥτοι νὰ δημιουργήσῃ περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου τὴν θεωρίαν της.

Φιλοσοφία καὶ ψυχολογία εἶναι δύο ἐπιστήμαι πού ἐξυπηρετοῦν τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἀγωγῇ καὶ μορφώσει του καὶ ἰδίᾳ τὸν ἐκπαιδευτικόν.

Ἡ φιλοσοφία θὰ βοηθήσῃ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ μορφώσῃ ἰδικήν του κοσμοθεωρίαν, θὰ τὸν ὁδηγήσῃ ὥστε νὰ εὕρῃ τὸν κανονικὸν δρόμον τῆς ζωῆς του καὶ νὰ κατευθύνῃ καὶ τοὺς μαθητὰς του εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ χρέους καὶ τοῦ καθήκοντος. Θὰ συμβάλῃ ὡσαύτως εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ λύῃ πλεῖστα ὅσα προβλήματα τῆς ζωῆς του καὶ νὰ ἀντιμετωπίζῃ αὐτὴν λογικῶς, συνετῶς καὶ θαρραλέως.

Ἡ ψυχολογία μὲ τὰς Σχολὰς της καὶ τὰς κατευθύνσεις της θὰ διδάξῃ τὸν διδάσκαλον τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν τόσων προβλημάτων ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τῆς ζωῆς του καὶ εἰδικώτερον τὴν γνῶσιν τῆς ψυχοσυνθέσεως ἐνὸς ἐκάστου τῶν μαθητῶν του, πρόβλημα τόσον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του.

Ἑμμαν. Ζαμπετάκης

Ἡ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΕΙΣ ΑΜΕΡΙΚΗΝ *

Ἐκ τοῦ μύθου τοῦ Αἰσώπου «ἡ ἔλαφος καὶ ὁ κυνηγός» ἐξάγεται τὸ διδάγμα ὅτι πολλάκις περιφρονοῦμεν ὅτι εἶναι εἰς ἡμᾶς πολὺ ὠφέλιμον. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν Ἀμερικανῶν διδασκάλων δύναται νὰ ἐξηγήσῃ ἐπιτυχῶς τὸ διδάγμα τοῦ μύθου.

Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν διδασκάλων εἰς τὴν Ἀμερικὴν κατόπιν μακροῦ ἀγῶνος κατάρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ἐκτίμησιν. Εἶχε γίνῃ ἀνεκτὴ ὡς ἐν ἀναγκαῖον κακὸν καὶ μετὰ γογγυσμοῦ εἶχε γίνῃ ἀποδεκτὴ εἰς τὰ προγράμματα τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τινων ἡγετῶν τῆς παιδείας καὶ ἄφ' ἐτέρου εἶχε τύχει ἐνθουσιώδους ὑποστηρίξεως ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐκπαιδευτικῶν ἡγετῶν. Ὑπάρχουν πολλοὶ λόγοι διὰ τὴν τοιαύτην διαφορὰν γνώμων. Ὁ πρῶτος παράγων δύναται νὰ καθορισθῇ ἀρνητικῶς. Δὲν ὑπάρχει ἐθνικὸν πρόγραμμα διὰ τὴν στοιχειώδη καὶ μέσην Παιδείαν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Νομικῶς αἱ πολιτεῖαι εἶναι ὑπεύθυναι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἐν τῇ πράξει ἡ εὐθύνη αὕτη κατανέμεται εἰς τὰς ἀγροτικὰς καὶ ἀστικὰς περιοχάς. Ὅθεν τὰ ἀμερικανικὰ σχολεῖα δύνανται νὰ νοηθοῦν ὡς ἐν οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἔχει κατασκευασθῇ ἀπὸ πολλὰ χέρια ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀλλ' ἄνευ ἀρχιτεκτονικοῦ τινος σχεδίου καὶ συχνάκις ἄνευ λεπτομεροῦς διαγράμματος. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχουν ὁμοιόμορφα κριτήρια διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν νέων καὶ νεανίδων εἰς τὸ πρόγραμμα διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν ὡς διδασκάλων.

Αἱ πολιτεῖαι αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν ὁμοσπονδιακὴν ἑνωσιν διαφέρουν σημαντικῶς ὡς πρὸς τοὺς νόμους τῶν καὶ τοὺς κανονισμοὺς περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ σπουδᾷ ὁ μέλλων διδάσκαλος καὶ γενικῶς ἀπαιτοῦν σπουδὴν μόνον ἐκείνου τοῦ ὁποῖον καλεῖται «ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις» διαρκείας μεταξὺ ἡμίσεος καὶ ἐνὸς πλήρους ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους. Σπανίως ὑπάρχουν ἐκεῖ τελικαὶ ἐξετάσεις εἰς τὸν εἰδικὸν τομέα τοῦ διδάσκειν πρὸ τῆς χορηγήσεως ἀδείας διδασκαλίας. Συνήθως, τότε, τὸ κολλέγιον ἢ τὸ πανεπιστήμιον ἔχει τὴν μεγαλυτέραν ἀρμοδιότητα εἰς τὸν καθορισμὸν κριτηρίων διὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν ἀκαδημαϊκὴν ἐργασίαν. Ἐὰν τὸ κολλέγιον ἢ τὸ πανεπιστήμιον διαπιστώσῃ ὅτι ὁ σπουδαστὴς ἔχει τὰ προσόντα, αἱ ἀρχαὶ τῆς πολιτείας τότε χορηγοῦν τὴν ἀδειαν.

Εἰδικὴ προπαρασκευὴ διὰ τοὺς διδασκάλους ὑπῆρξε πολὺ βραδεῖα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Δύο αἰῶνες παρήλθον μεταξὺ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἡ πολιτεία τῆς Μασσαχουσέτης διέταξε νὰ ἰδρῦ-

* Ὁμιλία ὑπὸ Dr. Ed. Dyer, Hiram College

θοὺν σχολεῖα καὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἵδρυσεν τὸ πρῶτον σχολεῖον διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν διδασκάλων.

Τὰ πρῶτα σχολεῖα εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἦσαν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἰδιωτικὰ ἢ ἐξαρτώμενα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Ἀπὸ τὸ 1607 ἕως τὸ 1830 τὰ ἀνεγνώρισθησαν ὡς ἱδρύματα καὶ κυρία πηγὴ ἐξευρέσεως διδασκάλων διὰ τὰ δημόσια σχολεῖα. Ἦσαν σχολεῖα διαφόρων τύπων μὲ ποικίλα κριτήρια. Μερικὰ ἦσαν τμήματα τῶν σχολείων τῆς μέσης παιδείας· μερικὰ ἦσαν μονοετὴ κολλέγια· μερικὰ ἦσαν διετὴ κολλέγια· μερικὰ ἦσαν κανονικὰ τμήματα τῶν πανεπιστημίων· ἢ προσφορά τῶν ὅπως κρίνεται μὲ σημερινὰ κριτήρια ὑπῆρξε πιθανῶς εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν σχολείων τῆς μέσης παιδείας.

Εἰς τὰς ἀρχὰς περίπου τοῦ 1825 προεκλήθη μία γενικὴ δυσαρέσκεια δι' ἓν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι συνεκέντρωνε ὑψηλῆς ποιότητος ἐκπαίδευσιν εἰς τὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα διὰ τοὺς πλουσίους καὶ παραμέλησιν τῶν σχολείων διὰ τὸν λαόν. Εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, ὅπου τὰ τρία τέταρτα τῶν παιδίων εὗρισκον μόνον τὴν εὐκαιρίαν τῆς διδασκαλίας, οἱ ὅροι ἔβαινον ἐπὶ τὰ χεῖρ μᾶλλον παρὰ ἐπὶ τὰ βελτίω. Αἱ περίοδοι διαρκείας τριῶν ἢ τεσσάρων μόνον μηνῶν τοῦ ἔτους ἦσαν ἀνεπαρκεῖς διὰ παρακολούθησιν καὶ οἱ διδάσκαλοι παρεσκευάζοντο λίαν ἐλλιπῶς διὰ τὰ ἔργα τῶν. Εἰς Βέρμοντ, Νέαν Ὑόρκην καὶ Μασσαχουσέτην οἱ νομοθέται τῆς πολιτείας σπουδαίως ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὰ προβλήματα τῶν σχολείων περιλαμβανομένης καὶ τῆς ἰκανότητος τῶν διδασκάλων. Ὁ Horace Mann, καλούμενος «ὁ πατὴρ τῶν κοινῶν σχολείων» εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐμελέτησε τὰ διδασκαλεῖα τῆς Γερμανίας καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν γερμανῶν διδασκάλων. Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ διδασκαλείων ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν θεμελίωσιν τούτων ἐν Ἀμερικῇ. Τὸ πρῶτον δημόσιον ἱδρυματὶκὸν ὅρισθὲν ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν διδασκάλων ἱδρύθη τὸ 1839 εἰς Lexington τῆς Μασσαχουσέτης. Ὁ Horace Mann ἦτο τὸ πλέον ἀρμόδιον πρόσωπον δι' αὐτό, διότι ἔπεισε τὸν Κυβερνήτην καὶ τὴν βουλὴν νὰ ψηφίσουν νόμον ἱδρύοντα τρία ὅμοια σχολεῖα. Ὁ Horace Mann ἀφιέρωσε μέγα μέρος τῆς ἐπιρροῆς του καὶ δραστηριότητος εἰς τὴν ἱδρύσιν τῶν. Εἰς τὰ ἐγκαίνια ἐνὸς ἐξ αὐτῶν εἶπε:

«Πιστεύω ὅτι τὰ διδασκαλεῖα θὰ εἶναι ἓνα νέον μέσον διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς φυλῆς. Τὰ ἀνεξάρτητα σχολεῖα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ θὰ ἦσαν ἐλλιπῆ ὡς πρὸς τὴν δύναμιν καὶ τὴν θεραπευτικὴν ἰσχὺν καὶ ἐν τέλει θὰ ἐγίνοντο περισσότερον σχολεῖα φιλανθρωπίας καὶ ἔτσι θὰ ἐμαραίνοντο εἰς τὴν οὐσίαν καὶ εἰς τοὺς τύπους. Οὔτε ἡ τέχνη τῆς τυπογραφίας οὔτε τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου δύνανται νὰ ὑφίστανται ἐπὶ μακρόν δι' οἷονδὴποτε εὐεργετικὸν καὶ σωτήριον σκοπὸν ἄνευ σχολείων διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων.» (Harper, εἰς αἰὼν ἐκπαιδεύσεως δημοσίων διδασκάλων).

Ἡ ἱδρύσις αὐτῶν τῶν διδασκαλείων ἐσημείωσε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων ἀπὸ ἀπόψεως ἐπαγγελματικῆς προόδου εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Διάφορα τμήματα σπουδῶν ἱδρύθησαν εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὰ ἀνώτερα ἱδρύματα τοῦ 1850, ὡς τὰ πανεπιστήμια τῆς Iowa, Michigan, Indiana καὶ Wisconsin, τὰ ὁποῖα εἶχον τμήματα εἰς τὴν «ἐπιστήμην καὶ τέχνην τοῦ διδάσκειν» καὶ τὸ 1860 δώδεκα τοιαῦτα νέα σχολεῖα ἦσαν ἐν λειτουργίᾳ. Σπουδασταὶ τῶν πρώτων διδασκαλείων ἀπεφοίτησαν ἀπὸ τὰ ἐπαρχιακὰ ἢ κοινὰ σχολεῖα. Ἡ διδασκαλία τῶν περιελάμβανε τὰ μαθήματα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ γίνωνται βάσει τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἀρχῶν διδακτικῆς. Ἡ περίοδος τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐξετείνετο εἰς ὀλίγας μόνον ἐβδομάδας ἢ μῆνας.

Ἡ περίοδος μεταξύ 1860-1890 ἐπέφερε καταπληκτικὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκαλείων, ἀνελθόντων τῶν κέντρων ἐκπαιδεύσεως ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων εἰς περισσότερα τῶν 350. Τὸ 1895 τὰ διδασκαλεῖα ἀνεγνώρισθησαν ὡς ἱδρύματα καὶ κυρία πηγὴ ἐξευρέσεως διδασκάλων διὰ τὰ δημόσια σχολεῖα. Ἦσαν σχολεῖα διαφόρων τύπων μὲ ποικίλα κριτήρια. Μερικὰ ἦσαν τμήματα τῶν σχολείων τῆς μέσης παιδείας· μερικὰ ἦσαν μονοετὴ κολλέγια· μερικὰ ἦσαν διετὴ κολλέγια· μερικὰ ἦσαν κανονικὰ τμήματα τῶν πανεπιστημίων· ἢ προσφορά τῶν ὅπως κρίνεται μὲ σημερινὰ κριτήρια ὑπῆρξε πιθανῶς εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν σχολείων τῆς μέσης παιδείας.

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἀναπτύξεως τῶν διδασκαλείων δὲν δύναται ἐν τούτοις νὰ σμικρυνθῇ. Ἡ ἱδρύσις τῶν ἐσήμανε τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς παραδόσεως καὶ τὸ πρῶτον ἐπαναστατικὸν βῆμα εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν διδασκάλων ὡς μιᾶς ἀνεγνωρισμένης ἐπαγγελματικῆς προσπαθείας, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποδοχῆς τῆς Ἀγωγῆς ὡς μαθήσεως καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν διδασκάλων ὡς μέρους τοῦ κυρίου κορμοῦ τῆς ἀνωτέρας τῆς διδασκαλίας ὡς ἐνὸς ἀνεγνωρισμένου καὶ εὐπολήτου ἐπαγγέλματος. (Stinnet and Hugget, τὰ ἐπαγγελματικά προβλήματα τῶν διδασκάλων β' ἐκδ. σελ. 438).

Μετὰ τὸ 1890 τὰ διδασκαλεῖα ἤρχισαν βραδέως νὰ ἀναπτύσσωνται εἰς κολλέγια διδασκάλων χορηγοῦντα πτυχία. Πολλοὶ παράγοντες ἐπέδρασαν εἰς τὴν μεταβολήν. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγεται ἡ αὐξήσις τῶν ἀπαιτήσεων διὰ καλλιτέραν ἐκπαίδευσιν, ἢ ταχεῖα ἀνάπτυξις τῶν δημοσίων σχολείων τῆς μέσης παιδείας, ἢ συγκρότησις ἐπισήμων συνδέσμων, οἱ ὁποῖοι ἀπότην ὑψηλότερα κριτήρια διὰ τὰ σχολεῖα, τὰ πανεπιστήμια καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων. Τὸ 1930 τὰ κατὰ πολιτείας κολλέγια ἤρχισαν μετατρέπομενα εἰς κολλέγια τῆς πολιτείας μὲ ποικίλιαν ἐπιδιώξιν εἰς τὰ προγράμματα τῶν. Οὕτως ὥστε σήμερον ὑπάρχουν μόνον περὶ τὰ 40 διδασκαλικά κολλέγια πολιτειῶν ἐν λειτουργίᾳ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐλάχιστα ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν διδασκάλων. Τὸ 1962 ὑπῆρχον 1150 ἀνεγνωρισμένα ἱδρύματα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας.

Πανεπιστήμια 244.

Ἐλευθέρων μαθησέων κολλέγια 762.

Κολλέγια διδασκάλων (ἰδιωτικῶν περιλαμβανομένων) 55.

Κατώτερα Κολλέγια 51.

Τεχνικαὶ Σχολαὶ καὶ Ἰνστιτοῦτα 32.

Διάφορα 6.

Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἐκτροχέυσεως τῶν σπουδῶν ὑπὸ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας τὸ 1957, σημαντικὴ ἐδημιουργήθη ἀντιγωνία, ἥτις εἶχεν ἀμέσους συνεπειὰς ἐπὶ τῶν σχολείων καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν διδασκάλων. Μία διαμάχη ἠγέρθη μεταξύ ἀκαδημαϊκῶν καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ἐκπαιδευτικῶν. Ὅπως συχνὰ συμβαίνει εἰς παιδαγωγικά ζητήματα οἱ ὅροι «ἐπαγγελματικὸς» καὶ «ἐλευθέριος» δὲν ἦσαν σαφῶς καθορισμένοι καὶ διὰ τοῦτο, ὅπου ἡ διαμάχη δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ ρίψῃ φῶς τὸ ὑποκαθίστα διὰ τῆς ἐξάψεως. Ἀρχομένου τοῦ 1958 ὁκτὼ μεγάλα καὶ ἀσκοῦντα ἐπιρροὴν σωματεῖα διδασκάλων καὶ ἀνθρώπων ἀπεφάσισαν νὰ συνεργασθοῦν μᾶλλον παρὰ νὰ λογομαχοῦν καὶ συνεκάλεσαν τρία ἐθνικά συνέδρια κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διαπραγματευθῶνται τώρα ἀπὸ συμφώνου κοινὰς ἀποφάσεις.

Πολλοὶ ἦσαν αἱ αἰτίαι ὡς ἐπίσης καὶ οἱ λόγοι τῆς διαστάσεως γυν

μῶν. Συνηθέστατα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων τὸ πρόβλημα ἐφαίνετο νὰ εἶναι, ἐὰν θὰ ἔπρεπε νὰ καθιερωθοῦν μαθήματα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσεως καὶ ποῖον θὰ ἦτο τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ ἐγίνοντο τοιαῦτα. Τοῦτο, φυσικά, συνεπάγεται πολλὰς φιλοσοφικὰς καὶ πρακτικὰς ἀπόψεις. Ἡ πλειονότης τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἠκολούθησαν τὴν μέσῃν ὁδόν, ὅτι ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἔχῃ εὐρεῖαν καὶ φιλελευθέραν μόρφωσιν καὶ νὰ ἔχῃ ἐπαγγελματικὴν κατάρτισιν. Τὰ σημεῖα αὐτὰ ἐπὶ τῶν ὁποίων συνεφωνήσαν δύνανται νὰ συνοψισθοῦν δι' ὀλίγων ὡς κάτωθι: Κοινῇ συναινέσει ἐδέχθησαν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις τῶν διδασκάλων δεόν ὅπως περιλαμβάνῃ οὐσιώδεις μέρος ἴσως τὸ $\frac{1}{3}$ ἢ τὸ ἡμισυ αὐτοῦ ποῦ καλεῖται «γενικὴ ἐκπαίδευσις». Αὐτὸ θὰ ἀποσκοπῇ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς σπουδῆς τῶν τεχνῶν, τῶν κοινωνικῶν μελετῶν καὶ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ κολλεγιακοῦ ἐπιπέδου. Διὰ τοὺς ἀποβλέποντας νὰ διδάξουν εἰς γυμνάσια συνεφωνήθη ὅτι τοῦλάχιστον τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ τετραέτου τῶν προγράμματος θὰ πρέπει νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν μελέτην ἑνὸς εἰδικοῦ ἀκαδημαϊκοῦ διδακτικοῦ τομέως. Γενικῶς συνεφωνήθη ὅτι τὸ $\frac{1}{6}$ περίπου τοῦ τετραέτου προγράμματος θὰ πρέπει νὰ διατεθῇ διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν προετοιμασίαν διὰ τὸ διδακτικὸν ἔργον, ἥτις συνήθως περιλαμβάνει τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἱστορίαν τῆς ἀγωγῆς, τὴν ψυχολογίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως καὶ μαθήσεως, τὴν φύσιν τῶν σχολείων καὶ τὴν διδακτικὴν τέχνην μὲ εἰδικὰς σχετικὰς μεθόδους.

Σημαντικὸν μέρος τῆς ἀντιγνώμης μεταξὺ ἀκαδημαϊκῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ἐγεννήθη κατὰ τὴν πρό τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου συζήτησιν, ὅταν ἠγέρθη τὸ ἐρώτημα ἐὰν ἡ Ἀμερικανικὴ Ἐκπαίδευσις θὰ ἠκολούθει τὰ πρότυπα τὰ ὁποῖα εἰσηγήθη ὁ ἀμερικανὸς φιλόσοφος John Dewey: Ἡ αἰσιόδοξος ὑπ' αὐτοῦ ἐκτίμησις τῶν ἀποτελεσμάτων ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης συμπεριφορᾶς καὶ ἀγωγῆς ἔσχεν ἀξιόλογον ἐπίδρασιν, παρὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην παρ' ἡμῖν καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὅτι αἱ ἰδέαι τοῦ Ντιούι εἶχον ὑπὸ τῶν ἐλεγχόντων καὶ τὰ σχολεῖα καὶ τὰ διδασκαλεῖα, ὑπῆρχον πολλοὶ διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ παιδαγωγικῆς, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὰς ἀμφιβολίας τῶν.

Ἀτυχῶς, αἱ ἀσυμφωνίαι κατηύθυνον συνήθως τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν ἰδίων μεθόδων εἰς τὰς ὁποίας ἐδόθη τὸ ὄνομα «προοδευτικαί» μᾶλλον, παρὰ ὑπεγράμμιζον τὰς ἰδέας αἵτινες κατηύθυνον τὴν σκέψιν τοῦ Ντιούι. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ συζήτησις περὶ τῶν «προοδευτικῶν» κατὰ τῶν «παραδοσιακῶν» μεθόδων διδασκαλίας, συζητήσεις ἥτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχει ἀποβῇ κατ' ἐξοχὴν ἄγονος. (Kerrel, ἡ ἐκπαίδευσις τῶν διδασκάλων).

Σύγχρονοι ἐκπαιδευτικοὶ εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἀπομακρύνουν τὴν προσοχὴν τῶν ἀπὸ τῶν τοιαύτων διατυπώσεων. Ἡ σύγκρουσις τοῦ συγχρόνου φιλοσοφικοῦ ὅφους (στυλ), τὸ ὁποῖον ἐνίοτε περιγράφεται ὡς ἀναλυτικὸν σχολεῖον μὲ τὴν ἔντονον ἔμφασιν τῆς γλωσσικῆς ἀκριβείας καὶ τῆς λογικῆς αὐστηρότητος εἶναι αἰσθητή.

Οἱ ἐρευνῆταί, ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν, κοινωνιολογίαν, ψυχολογίαν—τὰς «ἐπιστήμας τῆς συμπεριφορᾶς»—ἀρχίζουν νὰ στρέφουν τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὰ παιδαγωγικὰ προβλήματα ὡς εἰς ἐν κατάλληλον ἄθροισμα ὕλικου διὰ τὰς ἐρεῦνας τῶν.

Τὰ ἀναφαινόμενα ρεύματα εἰς τὴν ἐν Ἀμερικῇ ἐκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων δύνανται νὰ συνοψισθοῦν ὡς κάτωθι:

1. Θὰ ὑπάρχῃ διδασκαλικὴ ἐκπαίδευσις καθ' ἑαυτήν. Δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ ἔνδειξις ὅτι ἡ ἐπαγγελματικὴ προπαρασκευὴ τῶν διδασκάλων θὰ ἐγκαταλειφθῇ.

2. Θὰ ὑπάρχουν ἐπαγγελματικὰ ἱδρύματα—τμήματα, σχολαὶ ἢ κολέγια παιδαγωγικὰ—εἰς πάντα τὰ ἱδρύματα τὰ ἀνεγνωρισμένα διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν διδασκάλων. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν διδασκάλων δὲν περιορίζεται πλέον εἰς ἐν ἀποκλειστικῶς ἱδρυματὶ καθίσταται ἔργον τῶν ἱδρυμάτων ὅλων τῶν τύπων ἀνωτέρας ἐκπαίδευσεως καὶ ἡ τοιαύτη ὑποστήριξις τὴν ὁποῖαν λαμβάνει αὐξάνει.

3. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν διδασκάλων διαρκῶς καὶ περισσότερο θὰ καθίσταται ὑπόθεσις τῶν ἐπιτροπῶν ἢ τῶν συμβουλίων ὅλων τῶν ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα καταρτίζουν καὶ θέτουν εἰς ἐφαρμογὴν προγράμματα παιδαγωγικῆς.

4. Θὰ γίνουν μεγάλα ἀλλαγὰ εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ μῆκος τοῦ προγράμματος τῆς ἐκπαίδευσεως τῶν διδασκάλων. Πενταετὲς πρόγραμμα σπουδῶν, ὡς προϋπόθεσις διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ διδακτικοῦ ἔργου εἶναι ὑπὸ ἐπεξεργασίαν καὶ πιθανῶς ὁλοκληρωθῇ μέχρι τοῦ 1970. Τὰ προγράμματα θὰ ἐναρμονίζονται εἰς περιεχόμενον καὶ ποιότητα. Οἱ διδάσκαλοι στοιχειώδους ἐκπαίδευσεως θὰ ἀπαιτηθῇ νὰ ἐπιδοθοῦν πλήρως εἰς ἓνα τμήμα ἀκαδημαϊκῆς κατευθύνσεως καὶ τὰ μαθήματα διὰ τοὺς διδασκάλους μέσης ἐκπαίδευσεως θὰ ἀνέλθουν σημαντικῶς ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου.

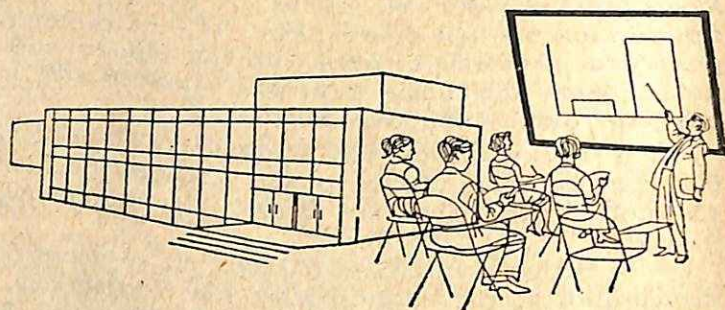
5. Θὰ καθιερωθοῦν κριτήρια διὰ τὴν διάκρισιν καὶ ἐπιλογὴν τῶν ἱκανῶν νὰ καταστοῦν σπουδασταὶ τῆς μετεκπαίδευσεως διδασκάλων, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι δυνατόν νὰ τεθοῦν διεθνῶς εἰς ἐφαρμογὴν παρὰ τῶν ἀρμοδίων ἱδρυμάτων. Τὸ διαπεπιστευμένον τὴν μετεκπαίδευσιν Ἐθνικὸν Συμβούλιον ἐσχηματίσθη ἐσχάτως διὰ νὰ παράσχη ἔγκυρα (Standards) κριτήρια εἰς τὰ ἱδρύματα πρὸς βελτίωσιν τῶν προγραμμάτων μετεκπαίδευσεως καὶ ἀπὸ ἀπόψεως σχολικῆς καὶ πνευματικῆς, ὡς ἐπίσης καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπαγγελματικῆς.

6. Τέλος, ὁ ἀριθμὸς, τὸ ἔργον καὶ ἡ ποιότης τῶν ἐπαγγελματικῶν ἱδρυμάτων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων θὰ ὑποστοῦν ἀξιοσημειώτους μεταβολάς.

Εἶναι ἐκπεφρασμένη πέραν πάσης ἀμφιβολίας ἡ τάσις σχετικῶς πρὸς τὴν μεταπτυχιακὴν προετοιμασίαν τῶν διδασκάλων ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ ὑψωθῇ εἰς τὸ ἐπίπεδον προπαρασκευῆς τῶν ἄλλων ἐπαγγελματῶν. Τοῦτο πιθανῶς θὰ σημαίῃ ὅτι θὰ ἀπαιτηθῇ μεγαλυτέρα συγκέντρωσις εἰς τὴν ἔρευναν, ἐντὸς τῆς πορείας τῶν κινήτρων τῆς μαθήσεως καὶ ὅτι θὰ πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν κέντρα ἐρεύνης διὰ τοὺς πτυχιούχους, καὶ ἴσως ἐπικεφαλῆς τούτων ἐν ἐθνικὸν κέντρον ἐρεύνης ἐν τῇ ἐκπαίδευσιν ὁμοιον κατὰ τὴν φύσιν τῶν σκοπῶν καὶ τὰ μέσα πρὸς τὰ Ἐθνικὰ Ἰνστιτοῦτα Ὑγείας, τὰ ἱδρυθέντα διὰ νὰ ἐξετάζουν τὴν ἔκτασιν τῶν ἱατρικῶν ἐφαρμογῶν. (Stinnet and Hugget «τὰ ἐπαγγελματικὰ προβλήματα τῶν διδασκάλων» 2 ἔκδ.).

Εἰς τὴν ἐντελῶς πρόσφατον μελέτην τοῦ περὶ τῆς ἐκπαίδευσεως τῶν Ἀμερικανῶν διδασκάλων ὁ James B. Conant, πρῶν πρόεδρος τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ, κάμνει ὠρισμένως ἐνδιαφερούσας εἰσηγήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ συζητηθοῦν καὶ θὰ μελετηθοῦν κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη. Μεταξὺ τῶν εἰσηγήσεων αὐτοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς: ὅτι ἡ μετεκπαίδευσις δεόν ὅπως καταστή ἐξ ὁλοκλήρου ὑπόθεσις πανεπιστημιακῆ, ὅτι ἡ πιστοποίησις περὶ τῆς διδακτικῆς ἱκανότητος θὰ πρέπει νὰ ἀνάγεται περισσότερο εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ πανεπιστημίου παρὰ εἰς ἐκείνην τοῦ κράτους, ὅτι τέσσαρα ἔτη προπαρασκευῆς θὰ εἶναι ἐπαρκῆ, ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἀνωτέρας κλάσεως θὰ εἰδικεύονται ἐπὶ ὠρισμένου κλάδου, καὶ εἰς τὰ γυμνάσια τὸ ἔργον τοῦ θὰ ἀνάγεται μόνον εἰς ἓνα διδακτικὸν κλάδον καὶ ὄχι εἰς συνδυασμὸν τοιού-

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΜΟΡΦΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

“Όταν ο δάσκαλος συμπαρασύρει τους μαθητές του στο γάργαρο νερό της σκέψης και της αυτενέργειας.

Σούρλας

I

Μία μορφή εργασίας γύρω από την διδασκαλία της ‘Ιστορίας στές κατώτερες Γυμνασιακές τάξεις, συνωψίζετο εις την κάτωθι Παιδαγωγικήν διδακτικήν τριλογία, έκπονηθεῖσαν ἐκ μέρους της ταπεινότητός μας :

- 1) Νά σκέπτονται αἱ μαθήτριες της τάξεώς μου με εἰκόνες καὶ νά ἰχνογραφοῦν τὸ σχέδιον τῶν ἱστορικῶν γεγονότων.
- 2) Διὰ Γραφικῶν Πινάκων νά δίδουν ἀπάντησιν καὶ νά ἐφευρίσκουν λύσεις εις τὰς δοθείσας ἐρωτήσεις.
- 3) Διὰ δραματοποιήσεως νά ἀναπαριστᾷ ἡ τάξις τὰ ἱστορικά γεγο-

τον. Ἐκαστον κολλέγιον καὶ πανεπιστήμιον θὰ πρέπει νά ἐξασφαλίζῃ τὸ μέγιστον (maximum) της ἐλευθερίας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἰδικοῦ του προγράμματος μετεκπαιδεύσεως. Οἱ κρατικοὶ νόμοι περὶ της διδακτικῆς ἱκανότητος θὰ ἀφοροῦν μόνον εις τὴν ἀσκήσιν τοῦ διδακτικοῦ ἔργου μᾶλλον παρὰ εις τὰ πιστοποιητικὰ σπουδῶν. Τὸ κράτος θὰ δύναται νά παρέχῃ οἰκονομικὴν ὑποστήριξιν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν προγραμμάτων διδασκαλίας καὶ τὰς μεταπτυχιακὰς σπουδὰς (Cognat, ἢ ἐκπαίδευσις τῶν ἀμερικανῶν διδασκάλων).

Περαιῶν, ζητῶ συγγνώμην διὰ τὰς ποραλείψεις καὶ δηλῶ ὅτι ἔχων ὑπ’ ὄψιν τὰς τεραστίας περιπλοκάς καὶ διακλαδώσεις τοῦ προβλήματος της μετεκπαιδεύσεως τῶν διδασκάλων, ἴσως παρὰ τὴν θέλησίν μου ἐστρέβλωσα τὴν εἰκόνα. Παρὰ ταῦτα ἐπὶ ἐνὸς πράγματος δυνάμεθα νά εἴμεθα βέβαιοι· εις τὴν Ἀμερικὴν σήμερον ὑπάρχει ζῶη καὶ εὐρείας κλίμακος ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μετεκπαίδευσιν γενικῶς καὶ τὴν παιδαγωγικὴν εἰδικῶς. Αὐτὸ εἶναι ἓνα σημεῖον ἐλπιδοφόρον, τὸ ὁποῖον προοιωνίζεται μεγαλυτέραν πνευματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ὑποστήριξιν πρὸς τὸν τομέα αὐτὸν της ἐθνικῆς ζωῆς κατὰ τοὺς ἐρχομένους χρόνους. Ἴσως ἔχομεν ἀρχίσει νά ἐκτιμῶμεν τὸ δίδαγμα τοῦ Αἰσώπειου μύθου, καὶ δὲν θὰ περιφρονήσωμεν ὅ,τι εἶναι ἐξόχως χρήσιμον εις ἡμᾶς.

Dr Ed. Dyer

νότα καὶ νά πλουτίζουν ὅλες ἀνεξαιρέτως αἱ μαθήτριες τὰ ἀτομικὰ τετράδια της ἱστορίας τῶν με ἔργα τέχνης τὰ ὅποια θὰ ζωγραφίζουν αἱ ἴδιες ἢ θὰ ἀνευρίσκουν ἔτοιμα ἔργα τέχνης’

II

Παραθέτομεν μερικὲς διδακτικῆς φύσεως λεπτομέρειες σχετικὰ με τὴν διεξαγωγὴν της ὡς ἄνω καινούργιας μορφῆς διδασκαλίας της ἱστορίας γύρω ἀπὸ τὴν κάτωθι διδακτικὴν ἐνότητα :

Μῆδοι καὶ Πέρσαι κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον αἰῶνα π.Χ.

Ἐν πρώτοις :

Τὴν ἄνω διδακτικὴν ἐνότητα τὴν διστυπωμένην με τὴν φρασεολογίαν τοῦ ἐγχειριδίου της τάξεως, προβάλλω εις τὸν πίνακα διὰ χρωματιστῆς κιμωλίας ὡς ἑξῆς :

«Γύρω ἀπὸ τὰ παλὰ ἔνδοξα χρόνια της Ἑλλάδος μας.

Ὁ Ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς εἰς σύγκρουσιν με τὴν ἰδέαν της ἐλευθερίας τὴν ὁποῖαν ἀντιπροσωπεύουν οἱ Ἕλληνες».

Ἡ μετατροπὴ τοῦ ξηροῦ τίτλου τοῦ ἱστοικοῦ ἐγχειριδίου σὲ μιὰ ζωντανὴ ἱστορικὴ προβολὴ τοῦ περιεχομένου της διδακτικῆς ἐνότητος εἶναι ἡ πρώτη ἀφύπνις της ψυχῆς τῶν μαθητῶν με τὸ γάργαρο νερό της σκέψης της ἱστορικῆς καὶ τοῦ στοχασμοῦ τοῦ ἱστοικοῦ, ὁ ὁποῖος συμπαρασύρει στὴν ἀρχὴν σὲ κατατοπισμὸν τοῦ θέματος, ἐν συνεχείᾳ δὲ σὲ περιέργειαν καὶ σὲ τέλος σὲ αὐτενέργειαν.

Καὶ ἡ συνέχεια της διδακτικῆς μορφῆς της ἐργασίας διεξάγεται ὡς ἑξῆς :

III

Ἀντὶ της συνήθους ἐκ μέρους τοῦ διδάσκοντος ἀφηγήσεως τῶν ἱστορικῶν γεγονότων με τὴν γλῶσσαν τοῦ ἐγχειριδίου της ἱστορίας — ἢ ἔστω καὶ με ὀλίγον τι παρηλλαγμένην — ὁ διδάσκων προχωρεῖ ὡς ἑξῆς εις τὴν ἐκθεσιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, συνεργαζομένης ὁλοκλήρου της τάξεως μαζί του.

Προβάλλει δηλαδὴ διὰ Γραφικῶν Πινάκων με χρωματιστὴν κιμωλίαν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τὰ σχετικὰ ἐπὶ παραδείγματι με τὴν ἱστορίαν τοῦ Περσικοῦ Κράτους καὶ περιλαμβανόμενα εις τὴν ὡς ἄνω πρὸς διαπραγμάτευσιν διδακτικὴν ἐνότητα.

Καὶ ἰδοὺ κατὰ ποῖον τρόπον :

Εἰς ἑξ γραφικοὺς χρονολογικοὺς πίνακας προβάλλεται ἐν συντομίᾳ ἡ ἱστορία τοῦ Ἀσιατικοῦ δεσποτισμοῦ, ἐνῶ παράλληλα ἕνας χάρτης τοῦ Ἀρχαίου Περσικοῦ Κράτους εἶναι προβεβλημένος εις τὰ ὄμματα τῶν μαθητῶν της τάξεως.

A'

7ος αἰὼν Ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς (612 π.Χ.)

Οἱ Μῆδοι κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα π.Χ. γίνονται κυρίαρχοι ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ μέχρι της ἀκτῆς της Μ. Ἀσίας

1. Ἡ ὡς ἄνω διδακτικὴ τριλογία ἢ ἐκπονηθεῖσα ὑπὸ της ταπεινότητός μας ἐφημερίδα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν με ἄριστα ἀποτελέσματα εις τὴν Δ' ἰδίως τάξιν τοῦ Δ' Γυμνασίου θηλέων (Ἀθηνῶν) με κατακλεῖδα ὅλης της δημιουργικῆς ἐργασίας ἐκθεσιν τῶν ἱστορικῶν ἐργασιῶν της τάξεως εις τὸ τέλος της σχολικῆς χρονιάς, προβεβλημένην εις ἰδιαιτέρας αἰθούσας τοῦ Γυμνασίου πρὸς παρακολούθησιν ἐκ μέρους ὅλων τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου.

υποτάξαντες εις τὸ Κράτος τῶν καὶ τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Κροῖσον. Πρωτεύουσα τοῦ Μηδικοῦ Κράτους τὰ Ἐκβάτανα. Οἱ Πέρσαι ὑπήκοοι τῶν Μήδων.

Β'

550 π. Χ. Ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς

Οἱ Πέρσαι κατὰ τὸν δὸν αἰῶνα π. Χ. ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Μήδων καὶ ἵδρυσαν ἰδικὸν τῶν Κράτος μὲ ἀρχηγὸν τὸ βασιλέα Κύρον.

Γ'

546 π. Χ. Ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς

Οἱ Πέρσαι κατὰ τὸ 546 π. Χ. ἐπεκτείνουν τὸ Κράτος τῶν μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας, ὑποτάξαντες καὶ τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Κροῖσον. Πρβλ. "Ἄλυσ ποταμὸς, χρησμός, Μαντεῖα ὅταν ἐρωτᾷ ὁ Κροῖσος. «Ἄλυν ποταμὸν διαβάς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει» Χρησμός Μαντείου Δελφῶν.

Δ'

546 π. Χ. Ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς

Οἱ Πέρσαι ὑποτάσσουν καὶ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ὁποῖες ἦταν προηγουμένως ὑποτεταγμέναι εἰς τὸν Κροῖσον.

Ε'

546 π. Χ. Ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς

Οἱ Πέρσαι ἵδρυσαν Κράτος ἀχανὲς ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Πρβλ. Χάρτην: Ἰράν - Μεσσοποταμία

Συρία - Παλαιστίνη - Ἀρμενία - Μ. Ἀσία (πρωτεύουσα Βαβυλῶν). (Ἡ ἐπίζηση τοῦ χώρου τοῦ ἀπεράντου Περσικοῦ Κράτους).

Στ'

546 π. Χ. Ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς

Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ὑποτάσσονται καὶ αὐταὶ εἰς τὸ ἀχανὲς Περσικὸν Κράτος.

IV'

Αἱ μαθήτριες διὰ τῶν ὡς ἄνω Γραφικῶν Πινάκων ἔχουν ἤδη μίαν ἀμυδράν ἐπίζησιν τοῦ ἀπεράντου Περσικοῦ Κράτους καὶ ἐξηγοῦν ἔτσι εἰς τὴν συνείδησιν τῶν τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἀσιατικοῦ δεσποτισμοῦ κατὰ τὴν μακρυνὴν ἐκείνην ἱστορικὴν ἐποχὴν.

Καὶ ἐξακολουθεῖ ἐν συνεχείᾳ μιά σειρά ἐρωτήσεων αἱ ὁποῖαι προάγουν τὴν ἱστορικὴν μὀρφωσιν καὶ τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν τῶν μαθητριῶν.

Αἱ ἐρωτήσεις περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὰς σφαῖρας τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ὁποίων προβάλλομεν τὴν κάτωθι σχηματικὴν παράστασιν:

Τέχνη	Ἐπιστήμη	Κοινωνία	Θρησκεία	Ἐμπόριον
-------	----------	----------	----------	----------

Αἱ Σφαῖραι τοῦ Πολιτισμοῦ

Ἰδοὺ μία σειρά ἐρωτήσεων σχετικῶς μὲ τὴν διδακτικὴν ἐνότητα καὶ ἀφυπνιστικῆς ἱστορικῆς μορφώσεως καὶ καλλιτεχνικῆς ἐπιδόσεως τῶν μαθητριῶν τῆς τάξεως:

V

A'

1) Ποίας προόδους παρουσιάζουν οἱ Πέρσαι κατὰ τὴν ἐποχὴν Κύρου τοῦ Πρεσβυτέρου εἰς τὸν τομέα τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ συγκεκριμένως:

Εἰς τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν

Εἰς τὴν Γλυπτικὴν καὶ

Εἰς τὴν Ζωγραφικὴν;

Αἱ μαθήτριες ἀνευρίσκουν δι' ἀτομικῶν προσπαθειῶν τῶν ἑτοιμα ἔργα τέχνης καὶ πλουτίζουν τὸ ἀτομικὸν Τετράδιον τῆς Ἱστορίας τῶν, ὑποχρεούμεναι παραλλήλως ὅπως ζωγραφίσουν καὶ αἱ ἴδιαι.

Ἐκεῖνα δὲ ποὺ ζωγραφίζουν θὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴν ἐκθεσιν ποὺ θὰ ὀργανώσει ἡ τάξις εἰς τὸ τέλος τῆς Σχολικῆς χρονιᾶς γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς.

Γίνονται δηλαδὴ Tableaux ξεχωριστὰ καὶ προβάλλονται σὲ μιά αἴθουσα τοῦ Γυμνασίου.

Ἐπίσης περιεμβάλλονται εἰς τὰ Tableaux καὶ πίνακες ἀστρολογικοὶ μὲ τὴν πίστιν τῶν Περσῶν εἰς τὰ Ζῶδια (Ζωροάστρης).

2) Ἡ τέχνη ὡς ἔκφρασις τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Περσικοῦ Κράτους ἱκανοποιεῖ τὰ καλλιτεχνικὰ συναισθήματα καὶ πῶς;

(Περιγράψατε συντόμως καὶ σαφῶς).

B'

3) Ποία ἡ Κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ Περσικοῦ Κράτους;

4) Ποῖον τὸ ἐμπόριον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ Περσικοῦ Κράτους;

5) Τί σχέσιν ἔχει ὁ Κύρος, τὸν ὁποῖον γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Κύρου Ἀνάβασιν τοῦ Ξενοφῶντος μὲ τὸν Κύρον τὸ Πρεσβύτερον τὸν ἰδρυτὴν τοῦ ἀχανοῦς Περσικοῦ Κράτους;

6) Τί σὰς συγκινεῖ ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον Περσικὸν πολιτισμὸν τῆς ἐποχῆς Κύρου τοῦ Πρεσβυτέρου;

Γ'

7) Ποῖος ὁ πολιτισμὸς τῆς σημερινῆς Περσίας;

8) Περιγράψατε ἓνα φανταστικὸ ταξίδι εἰς τὴν σημερινήν χώραν τοῦ Σάχη καὶ τῆς Σοράγιας.

Δ'

Ἀναπαραστάσεις ἀπὸ τὴν περιβολὴ τῆς Παρυσάτιδος εἰς τὴν Περσικὴν Αὐλὴν μὲ σκέτις τῆς τάξεως ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν Κύρου Παιδείαν τοῦ Ξενοφῶντος.

Τὸ θέατρο τῆς τάξεως.

(Ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρέχει ὁ διδάσκων στοιχεῖα πλούσια ἐκ τῆς Κύρου Παιδείας τοῦ Ξενοφῶντος συνδυάζων μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν καὶ ἓνα εἶδος διδασκαλίας Ἀγωγῆς τοῦ Πολίτου ταυτοχρόνως).

Ε'

Ἐπακολουθοῦν τὰ:

Ἱστορικὰ βράδια τῆς τάξεως σὲ ξεχωριστὰ ὥρες μὲ ἀνακοινώσεις καὶ διαλέξεις γύρω ἀπὸ τὸν Περσικὸν πολιτισμὸν, κατὰ τὰ βράδια δὲ τὰ ἱστορικὰ ἐργάζεται ἡ τάξις καὶ διὰ τὴν τακτοποίησιν τῆς προβλεπόμενης γωνίας τῆς ἐκθέσεως (Tableaux κ.τ.λ.) ποὺ θὰ λάβει χώραν στὸ ἐκπαιδευτικόν

χρονιάς ως προβολή και έπιστέγασμα μιᾶς μορφῆς πραγματικῆς ιστορικῆς μορφώσεώς της.

VI

Ἐτελειώσαμε...

Ἀναγνώστὰ μου καὶ Ἀναγνώστριά μου! Μὴ ἐκπλαγεῖς γιὰ τὴν ὡς ἄνω μορφήν ἐργασίας στὴ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας, γιατί δὲν εἶναι φανταστικὴ παιδαγωγικὴ ἐπινόηση τῆς ταπεινότητός μας, ἀλλὰ πραγματικό-της σειρᾶς ὁλοκλήρων σχολικῶν ἐτῶν μὲ μαθήτριες τῶν κατωτέρων Γυμνασιακῶν τάξεων.

Σκέψου μονάχα πῶς ἢ ὡς ἄνω μορφή διδασκαλίας τῆς ἐνότητος γύρω ἀπὸ τοῦ Ἀσιατικοῦ Δεσποτισμοῦ τὴν Ἱστορίαν, ἐγέννησε εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μαθητριῶν τῆς τάξεως καὶ μεγίστην ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν, ὅταν ἐν συνχεῖς ἐπηκολούθησε διδασκαλία γύρω ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ περὶ τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως· δηλαδὴ:

Τοῦ πρώτου «Ὅχι» τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ τὸ εἶπαν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπαναστατή-σασαι κατὰ τοῦ Ἀσιατικοῦ δεσποτισμοῦ καὶ ζητήσασαι τὴν βοήθειαν τῆς Μητροπόλεως τῶν, δηλαδὴ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἔτσι οἱ μαθήτριες μέσα στὴν ἄλυσσον τῶν ἱστορικῶν γεγονότων διὰ μέσου τῶν αἰῶνων συνειδητοποίησαν μὲ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὸ δεύ-τερον «Ὅχι» τῆς Ἑλλάδος μας κατὰ τῶν βαρβάρων τῆς Δύσεως καὶ τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν ἐορτὴ τῆς 28 Ὀκτωβρίου στοῦ Γυμνασίου τους.

Σημειωτέον ὅτι ἡ ὡς ἄνω μορφή ἐργασίας γύρω ἀπὸ τὴν διδασκα-λίαν τῆς Ἱστορίας μὲ τὰς ἐκθέσεις τῆς τάξεως ἔργων τέχνης στοῦ τέλος τῆς σχολικῆς χρονιάς, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ὑποφαινόμενον ὥστε καὶ εἰς τὰ ἐπίσημα διαγωνίσματα—μὲ κατανόησιν καὶ πρὸς τιμὴν καὶ τῶν κατὰ καιροὺς Γυμνασιαρχῶν—νὰ μὴ δίδονται πρὸς διαπραγμάτευσιν οἱ ξηροὶ τίτλοι τῶν δια-φόρων κεφαλαίων τῆς Ἱστορίας—ὡς συνήθως—ἀλλὰ νὰ μετουσιώνεται τὸ περιεχόμενον τῶν κεφαλαίων σὲ ζωντανὰς ἐρωτήσεις, εἰς τὰς ὁποῖες ἐκα-λοῦντο νὰ ἀπαντήσουν αἱ μαθήτριες.

Εἰς τὸ Παιδαγωγικὸν Ἀρχεῖον τῆς διετήρησεν ἡ ταπεινότης μας τοι-αῦτα δείγματα ἐρωτήσεων κατὰ τὰ ἐπίσημα διαγωνίσματα μὲ ἀπαντήσεις τῶν μαθητριῶν, αἱ ὁποῖες δὲν περιστρέφοντο εἰς τὴν ξηρὰν παπαγαλιστι-κὴν προβολὴν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγχειριδίου τῆς Ἱστορίας, ἀλλ' ἐκυλίνον-το εἰς τὸ γάργαρα νερό τῆς σκέψεως καὶ τῆς αὐτενεργείας.

Εὐτυχῶς ἡ πλειονότης τῶν δασκάλων τῆς χώρας μας—μὲ τὴν καθο-δήγησιν ἐμπνευσμένων Ἐπιθεωρητῶν τῆς Πατρίδος μας—κινοῦνται στὴν ζηλευτὴ βαθμίδα τῆς Παιδαγωγικῆς ἀνησυχίας, μὲ τάσεις πρὸς ὁλοκληρώ-σιν τῆς διδασκαλικῆς τῶν προσωπικότητος.

Εὐριπίδης Σούρλας

ΣΧΟΛΕΙΟ & ΟΙΚΟ- ΓΕΝΕΙΑ

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΙΣΑΜΕ ΣΗΜΕΡΑ *

Ἡ πορεία τῆς Ἑλληνίδας εἶναι σὰ μιὰ φλόγα, ποὺ ἀπὸ χρόνια τώρα ἔκαιγε ἄσβεστη μέσα μου, καὶ μ' ἔσπρωχνε, νὰ ἐρευνήσω τὴν ἐξέλι-ξή της μέσα στοὺς αἰῶνες, ὡς τὴ σημερινή της διαμόρφωση.

Ἔτσι ἀρχίζω, μὲ μιὰ σύντομὴ ἀναδρομὴ στὰ περασμένα, γιὰ νὰ βρῶ τὸ προζύμι, μὲ τὸ ὁποῖο πλάστηκε, ζυμώθηκε, ψήθηκε ἡ σημερινὴ Ἑλ-ληνίδα.

Ἡ ἑλληνικὴ ὅμως ἱστορία ἔχει τόση ἀπλοχωριά σὲ τόπο καὶ χρόνο, ὥστε αὐτὴ ἡ συντομία στὴν ἀνασκόπηση στέκεται πολὺ δύσκολη.

Γι' αὐτὸ ἀναγάζτηκα νὰ περιοριστῶ στοὺς πιὸ σημαντικοὺς σταθ-μοὺς τῆς ἱστορικῆς μας ροῆς, καὶ μέσα στοὺς σταθμοὺς αὐτοὺς ξεχώρισα τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ σημεία.

Στὰ χρόνια τοῦ μύθου καὶ τῶν ἡρώων, ἡ γυναίκα λάμπει μὲ τὴν ὁμορ-φιά της. Ἐξ αἰτίας μιᾶς ὥρας γυναικας γίνεται ἕνας πόλεμος, ποὺ κρα-τάει 10 χρόνια, καὶ μιὰ ἰσχυρὴ πόλη παραδίδεται στὴ φωτιά καὶ σωριά-ζεται σὲ θλιβερά ἐρείπια. Στὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων, ποτὲ δὲν πληρώθηκε ἡ ὁμορφιά μιᾶς γυναικας μὲ τόσο ἀκριβὸ τίμημα.

Μὰ δὲν εἶναι μόνο ἡ ἀκτινοβολία τῆς σωματικῆς γοητείας, ποὺ χα-ρακτηρίζει τὴν ἑλληνίδα, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶναι καὶ κάτι ἄλλο. Μιὰ ψυχικὴ παρόρμηση, γιὰ πράξεις αὐτοθυσίας, τιμῆς καὶ μεγαλοψυχίας, ποὺ ἐγὼ τὴν ὀνομάζω, μὲ δυὸ λέξεις, ἥρωικὸ στοιχεῖο.

Γι' αὐτὸ βλέπομε τὴν Ἀντιγόνη ν' ἀψηφᾷ τοὺς Νόμους τοῦ κράτους, τὴν Ἰφιγένεια καὶ τὴν Ἀγλαυρὸ νὰ θυσιάζονται γιὰ χάρι τῆς Πατρίδας.

Παράλληλα, ἀμυδρὸ μὰ σταθερὸ γλυκοφέγγει τὸ φῶς τῆς ἑλληνίδας νοικοκυρᾶς. Ἡ ρόκα, ὁ ἀργαλειός, οἱ καθημερινὲς σπιτικὲς δουλειές, ἡ ἀφοσίωση στὸν ἄντρα καὶ στὰ παιδιά, εἶναι κοινότατα ἔργα, τόσο στίς γυναῖκες τοῦ λαοῦ, ὅσο καὶ στίς βασίλισσες. Τὸν περισσότερο χρόνο τῆς τὴν περίοδο αὐτὴ, ἡ ἑλληνίδα τὸν περνᾷ στὰ ἰδιαίτερα διαμερίσματά της, στοῦ γυναικωνίτη. Αὐτὸ τὸ τρίπτυχο: ὁμορφιά, ἀφοσίωση στὴν οἰκογένεια,

* Διάλεξη ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὴν κ. Εὐδοκία Γεωργοπούλακη-Χατζιδάκι στὴν «Ἐταιρεία τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ» στίς 12 Ἀπριλίου 1964. Ὁργανώθηκε μὲ τὴν πρωτο-βουλία τοῦ «Συλλόγου Δημ/λων» τῆς Ε' Περιφέρειας Ἀθηνῶν.

ήρωικό στοιχείο, χαρακτηρίζει από τους μυθικούς χρόνους τη ζωή της γυναίκας της πατρίδας μας.

Στά ιστορικά χρόνια βρίσκομε την Έλληνίδα περιορισμένην ακόμη στο γυναικωνίτη. Έκει έχει κάποια ανεξαρτησία και κρατά την πρώτη θέση στο νοικοκυριό. Οι σπιτικές δουλειές τότε είναι πολλές και ποικίλες, γιατί, εκτός από την καθημερινή παρασκευή του φαγητού, είναι και όλη η φροντίδα του ρουχισμού. Από το κλώσιμο του μαλλιού ως το φάσιμό του. Η γυναίκα όχι μόνο παρακολουθεί τις δουλίες, αλλά εργάζεται και ή ίδια.

Όπως διόλου αντίθετη ζωή από τις παντρεμένες γυναίκες ζή μια άλλη κατηγορία γυναικών, οι έταίρες. Αυτές κυκλοφορούν ελεύθερα στους δρόμους, ενώ οι άλλες πρέπει να έχουν πάντοτε συνοδό. Είναι πολύ όμορφες. Μερικές έχουν καλλιτεχνική εκπαίδευση και προσκαλούνται στα συμπόσια για να διασκεδάζουν τους συνδαιτημένους (με μουσική ή χορό). Έπειδή είχαν καθημερινή συναναστροφή με διαλεχτούς άντρες, πολιτικούς, συγγραφείς και καλλιτέχνες, έχουν πνευματική ανάπτυξη πολύ ανώτερη από τις άλλες γυναίκες.

Γι' αυτό ο Δημοσθένης λέγει: «Έχουμε τις έταίρες, για να ικανοποιούμε το πνεύμα μας, τις παλλακίδες για να ικανοποιούμε τις αισθήσεις μας και τις συζύγους για να μας κάνουν παιδιά και να είναι έμπιστοι φύλακες των σπιτιών μας.»

Στη Σπάρτη οι γυναίκες είναι πολύ πιο ελεύθερες και με κυρίαρχο το ήρωικό στοιχείο, ώστε παραδίδοντας την άσπίδα στους γιούς τους, να λένε το γνωστό: «ή τάν ή επί τας».

Η εκπαίδευση της αρχαίας Έλληνίδας είναι έντελως παραμελημένη, τα στοιχειώδη γράμματα τα μαθαίνει από τη μητέρα της, την τροφό της και αργότερα από τον άντρα της.

Παρ' όλ' αυτά παρουσιάζονται έξοχες γυναίκες που γίνονται διάσημες ή με τα έργα τους, ή γιατί είναι συμπαραστάτριες μεγάλων αντρών.

Έδω ξεχωρίζουν: Η φωτεινή μορφή της Ασπασίας, ήγερίας του χρυσού αιώνα των Αθηνών. Η Έλπινίκη που παραστέκει τον αδερφό της Κίμωνά. Η Τιμάνδρα που στάθηκε πολύτιμη σύμβουλος και φίλη του Αλκιβιάδη. Η Σαπφώ, ή Κορίννα, ή Τελέσιλλα και πολλές άλλες που έγραψαν περίφημους στίχους.

Στη ζωγραφική πρώτη ανοίγει το δρόμο ή Δυβουτίβη· ακολουθεί ή Τιμαρέτη και ή Λάλα.

Στους δύσκολους χώρους της φιλοσοφίας διακρίνεται ή Αξιοθέα, ή Αριγνώτη και ή σύζυγος του Πυθαγόρα Θεανώ.

Μεγάλη μόρφωση έχουν οι διάφορες σίβυλλες. Πολλές αφίνουν ογκώδη προφητικά βιβλία, από τα όποια έλάχιστα διασώζονται. Μερικές μένουν διάσημες για τις προφητικές τους ικανότητες, όπως ή Ηρωφίλη, που λέγεται, ότι προφήτεψε την καταστροφή της Τροίας.

Στην Κύπρο παρουσιάζεται και ή πρώτη γυναικεία νομοθεσία από τη Δημόνασα. Η Κυπρία αυτή, όχι μόνο νομοθέτιδα ήταν, αλλά είχε την ψυχική δύναμη, να εφαρμόση τους σκληρούς Νόμους της στα ίδια τα παιδιά της. Από το Κυπριακό Πάνθεο ξεχωρίζω ακόμη τη δραματική μορφή της βασίλισσας Αξιοθέας και των γυναικών της. Πρόδρομοι των γυναικών του Ζαλόγγου από το 310 π.Χ. γράφουν την ίδια ανατριχιαστική ιστορία. Για να γλυτώσουν την αίχμαλωση, σφάζουν οι ίδιες τα παιδιά τους και ύστερα, αφού πληγωθούν θανάσιμα με τα ίδια μαχαίρια, ρίχνονται καταματωμένες στη φωτιά μπροστά στα έμβρόντητα μάτια των έχθρων τους.

Ανεξήγητο είναι, γιατί οι περισσότεροι από τους αρχαίους συγγραφείς εκφράζονται πολύ άσχημα για τη γυναίκα.

Από τα πολλά μαργαριτάρια που σταχυολόγησα σās μεταφέρω μόνο ένα: Ο Ίππώνакτος λέει κάπου: «Δυο φορές στη ζωή θα σε κάμη ή γυναίκα σου να χαρής. Την ήμέρα που θα την παντρευτής και την ήμέρα που θα τη θάψης.»

Και για να μη διακοπή σε κανένα σημείο ή ιστορική μας συνέχεια, ακούμε το χωρικό μας και τώρα να λήη: «Του καλομοίρη πεθαίνει ή γυναίκα του και του κακομοίρη ο γάιδαρός του.»

Πρώτοι που αναγνωρίζουν πως ή γυναίκα έχει αξία και πρέπει να συμμετέχη στη διοίκηση της πολιτείας είναι ο Σωκράτης και ο Πλάτων.

Η διδασκαλία τους όμως στο σημείο αυτό δε βρίσκει καμιά απήχηση και ή Έλληνίδα αργεί πολύ να αποκτήση διοικητικά και πολιτικά δικαιώματα.

Ο Μ. Αλέξανδρος, παρ' όλη τη δυνατή αγάπη που τρέφει για τη μητέρα του, την Αντίπατρο και όχι τη δυναμική Όλυμπιάδα διορίζει αντιβασιλέα.

Στα έλληνορωμαϊκά χρόνια ο περιορισμός στο γυναικωνίτη χαλαρώνεται πολύ. Η νομική όμως τοποθέτηση της γυναίκας δεν καλυτερεύει. Αντίθετα με το ρωμαϊκό δίκαιο υποδουλώνεται περισσότερο. Σε κάθε πράξη της πρέπει να έχη έναν άντρα κηδεμόνα. Ο σύζυγος έχει πάνω στη γυναίκα του φοβερή εξουσία.

Σαν έχη παράπονο μαζί της συγκαλεί το οίκογενειακό δικαστήριο. Δικαστές σ' αυτό είναι ο σύζυγος και άλλοι συγγενείς, που έχουν το δικαίωμα να δικάσουν τη γυναίκα στη χειρότερη ποινή, χωρίς να δώσουν λόγο σε κανένα.

Πρώτος που ύψώνει προστατευτικά τα χέρια του πάνω στη γυναίκα, πάνω σε όλες τις γυναίκες, από την πιο άγνη κι εξιδανικευμένη, ως την πανάθλια μορφή της πόρνης, είναι ο Θεός της συμπόνιας και της αγάπης, ο γλυκύτατος Ίησους. Πολλοί από τους χριστιανούς συγγραφείς και ιεράρχες—δυστυχώς όχι όλοι—ακολουθούν το φωτεινό παράδειγμά του και ύψώνουν θερμάλα τη φωνή τους.

«Ουδέχομαι ταύτην την νομοθεσίαν», διακηρύττει ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, «ούκ έπαινώ την συνήθειαν.» Άντρες ήσαν οι νομοθετούντες, διά τοιτο κατά γυναικών ή νομοθεσία.» Σφοδρόι άνεμοι οι διδασκαλίες της νέας θρησκείας, αλλάζουν το βαρύ κλίμα που καταθλίβει την Έλληνίδα και τη βοηθούν να πάρη καλύτερη θέση στην οίκογένεια και στην κοινωνία.

Χαρακτηριστικό της νέας εποχής είναι, ότι ή γυναίκα εισχωρεί στη διοίκηση του Κράτους είτε άμεσα και υπεύθυνα, ως αυτοκράτειρα, όπως ή Ειρήνη ή Αθηνάια, είτε έμμεσα ως σύζυγος του αυτοκράτορα. Είναι γνωστή ή συμβολή της Θεοδώρας, ή όποια στη στάση του «Νίκα», ενώ ή πόλη καίεται, ενώ το πολάτι κινδυνεύει να πέση στα χέρια των επαναστατών, ενώ ο πανικός κυριεύει τις ψυχές του αυτοκράτορα, των συμβούλων, των στρατηγών, με μιά θαρραλέα φράση της αλλάζει τη μοίρα της αυτοκρατορίας. Δεν είναι μοναδικό το παράδειγμα της Θεοδώρας. Πολλές φορές οι αυτοκράτειρες παίρνουν ενεργό μέρος στη διοίκηση και ή σύγκλητος σέβεται τη γνώμη τους.

Η γυναικεία δραστηριότητα, την εποχή αυτή, εξαντλείται περισσότερο σε έξαιρετικά και πρωτοφανή έργα φιλανθρωπίας, γι' αυτό μικρή έξακολουθεί να είναι ή συμβολή της Έλληνίδας στα γράμματα και στις τέχνες. Φαίνεται όμως ότι στο γενικό σύνολο ή πνευματική κατάσταση της

Ἑλληνίδας ἔχει ἀνέβη αἰσθητά. Ὁ Μιχ. Ψελλὸς μιλεῖ μὲ μεγάλο σεβασμὸ γιὰ τὴ μητέρα του καὶ μᾶς λέει πῶς ἦταν πολὺ μορφωμένη καὶ τὸν βοηθοῦσε στὰ μαθήματά του.

Δὲ λείπουν φυσικὰ καὶ οἱ γυναῖκες ποὺ ἀσχολοῦνται ἰδιαίτερα μὲ τὰ γράμματα. Ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ καυχᾶται γιὰ τὴν ἑλληνικὴ τῆς παιδεία καὶ γράφει ἓνα περίφημο ἔργο ἱστορικὸ, τὴν Ἀλεξιάδα. Ἀπὸ τὶς αὐτοκράτειρες τοῦ Βυζαντίου ἔχουμε καὶ δυὸ λόγιες μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα Εὐδοκία. Δυστυχῶς ἀπὸ τὰ περίφημα καὶ ἀξιόλογα ἔργα τοὺς διασώζονται μόνο λίγα ἀποσπάσματα. Εἶναι γνωστὸ πῶς μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μελωδικότερους ὕμνους τῆς θρησκείας μας εἶναι γραμμένοι ἀπὸ τὴ μοναχὴ Κασσιανή.

Στὴν ἴδια ἐποχὴ ζῇ στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ χριστιανὴ φιλόσοφος Ὑπατία, τὴν ὁποία ὁ Ἐπίσκοπος Συνέσιος ὀνομάζει «Μητέρα· ἀδερφή· Δασκάλα».

Ἀξιοπερίεργο κι ἐδῶ εἶναι πῶς ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ποὺ βοήθησε νὰ φύγουν τόσα ἐμπόδια ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς γυναίκας, ἔστησε φραγμοὺς στοὺς δικούς της χώρους. Στὴ θρησκευτικὴ ἱεραρχία μόνον ὁ κατώτερος βαθμὸς τῆς διακόνισσας δόθηκε σὲ γυναῖκες. Πολλὲς Ἑλληνίδες ἀναφέρονται πῶς διακρίθηκαν στὸ βαθμὸ αὐτό, ὅπως ἡ Ὀλυμπία, ἡ Παλλαδία, ἡ Ἀθανασία.

Τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ ἡ ἐπίδραση ποὺ εἶχαν στοὺς συζύγους τῶν πολλὰς αὐτοκράτειρες, βοηθᾷ ὥστε τὸ βυζαντινὸ δίκαιο νὰ πάρῃ θέση ἀπέναντι στὴ γυναῖκα τελειῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὸ ρωμαϊκό. Ἡ κατάργηση ὀρισμένων ρωμαϊκῶν Νόμων βοηθᾷ τὶς ἱκανὲς γυναῖκες ν' ἀναπτύξουν ἀξιόλογες ἐπιχειρήσεις. Ἐακουστὴ ἔμεινε ἡ Δανιηλίδα. Αὐτὴ ζῇ στὴν Πάτρα γύρω στὸν 9ο αἰῶνα μ.Χ. Ἐχει τεράστια περιουσία καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ὑφαντουργίας. Ὅλα λειτουργοῦν περίφημα χάρις στὴν ἄξια διαχείριση καὶ κυβέρνησή της.

Παρ' ὅλ' αὐτά, τὸ σύνολο, ἡ μάζα τῆς Ἑλληνίδας, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀφυπνιστῇ, δὲν ἔχει πάρει θέση στὴν ἱστορία τοῦ γένους. Ἡ ἄλωση τῆς Πόλης, οἱ σκληροὶ ἀγῶνες τῆς Τουρκοκρατίας, γίνονται τὰ πιὸ ὀδυνηρὰ ἐγερτήρια σαλπίσματα ποὺ δίνουν στὴν Ἑλληνίδα, στὴν κάθε Ἑλληνίδα, τὴν ἱκανότητα νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἥρωικά τὴν πιὸ ἀδυσώπητη μοῖρα:

400 φοβερὰ χρόνια σκλαβιάς. Ἐνα πύρινο καμίνι καὶ κοντὰ σ' αὐτό, σὲ νέα κολυμπήθρα τοῦ Σιλῶαμ, τὸ γένος ὀλόκληρο ξαναβαφτίζεται κολυμπώντας στὴ φωτιά καὶ στὸ αἷμα.

Δὲν ὑποτιμῶ τοὺς ἥρωισμούς καὶ τὶς αὐτοθυσίες, μὰ στὴ σκληρὴ αὐτὴ καμπὴ τῆς ἱστορίας μας, τὸ θαυμασμὸ μου περισσότερο συνεπαίρνει ἡ ἀνώνυμη Ἑλληνίδα, ἡ μαρτυρικὴ Ἑλληνίδα μάνα, ποὺ πεθαίνοντας, γιὰ στερνὴ εὐχή, ἀφήνει μιὰ βαριὰ παραγγελία στὰ παιδιὰ της:

«Κατάρτα νὰ ἔχετε, παιδιὰ, μὴ λυώσουν τὰ κορμιά σας, ὅσο νὰ ζητε τὴν Τουρκιά, νὰ μὴν τὴν προσκυνᾶτε.»

Καὶ δὲν πάλευε μόνο μὲ τὴν ἀθλιότητα τῆς σκλαβιάς ἡ γυναῖκα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἐχει καὶ τὸ βάρος τοῦ φύλου της. Σὲ τέτοιες κρίσιμες ὥρες, τὴν προτίμηση ἔχουν οἱ ἄντρες ποὺ παλεύουν, ποὺ πολεμοῦν, ποὺ ἀγωνίζονται.

Ὁ Καζαντζάκης στὸ βιβλίο του «Καπετὰν Μιχάλης», μᾶς περιγράφει τὴν ἐξῆς σκηνή: Σὲ κάποιο γλέντι μιὰ κοπελλιά περιποιεῖται ξεχωριστὰ τὸν Καπετὰν Μιχάλη. Αὐτὸς παραξενεύεται καὶ ρωτᾷ ποιὰ εἶναι. Τότε μὲ ἀπορία μαθαίνει πῶς εἶναι ἡ κόρη του. Ἡ κόρη ποὺ ἀποστρεφτόταν, γιὰ δὲν εἶχε γεννηθῇ ἀρσενικὸ κοπέλλι καὶ γι' αὐτὸ τῆς εἶχε ἀπαγορεύσει νὰ πα-

ρουσιάζεται μπροστὰ του. Κι' ὅπως διάβασα στὴ «Ν. Ἑστία» ἡ σκηνὴ αὐτὴ δὲν εἶναι ἐπινόημα τῆς φαντασίας τοῦ συγγραφέα. Εἶναι αὐθεντικὴ. Πολλὰ καὶ χειρότερα συμβαίνουν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Γι' αὐτὸ στέκω ἐκστατικὴ μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ θαῦμα κι ἀναρωτιέμαι, πῶς μπορεῖ ἡ Ἑλληνίδα μέσα σὲ τέτοια καταθλιπτικὴ ζωὴ, βυθισμένη συνάμα στὴν ἀμορφωσιά καὶ στὴν ἀθλιότητα, νὰ κρατῇ ἀμάλαγῃ τὴν ψυχὴ της! Ποῦ βρίσκει τὴ δύναμη καὶ διατηρεῖ μέσα της ὀλοζώντανο τὸν παλμὸ τοῦ γένους καὶ μαζί μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸ γάλα μεταδίνει στὰ παιδιὰ της, τὸν αἰῶνιο αὐτὸ παλμὸ τῆς φυλῆς; Μπορῶ νὰ μὴν ξαναπῶ πάλι πῶς τὸ ἥρωικὸ στοιχεῖο, μὲ τὸ ὁποῖο ξεκινᾷ ἡ Ἑλληνίδα ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ μύθου, ζῇ πάντα μέσα της, σὰν μιὰ ἀνεξάντλητη πηγὴ μὲ ἱερὸ νάμα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλεῖ ἡ δύστυχη σκλάβα θάρρος, πίστη καὶ καρτερικότητα; Μεθυσμένες ἀπὸ τὸ θεϊκὸ αὐτὸ κρασί οἱ Σουλιώτισσες δὲ στήνουν μοιρολόι στὸ Ζάλογγο. Ἀπλώνουν τὰ χέρια, πιάνονται, χορεύουν καὶ γκρεμίζονται τραγουδώντας. Μὰ ὁ χορὸς οὔτε ἀρχίζει οὔτε τελειώνει στὶς Σουλιώτισσες χεροπιασμένες σὲ ἀιελεῖωτη σειρά: Ἡ Ἀγ. Φιλοθέη, ἡ Μπουμπουλίνα, ἡ Βίσβαινα, ἡ Καρακατσάναινα, οἱ Μεσολογγίτισσες κι ἀργότερα ἡ Δασκαλοχαρὶκλεια καὶ οἱ Ἡπειρώτισσες, μιὰ ἀτελεῖωτη ἀκολουθία ποὺ ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακριὰ καὶ συνεχίζεται τώρα στὶς Ἑλληνίδες τῆς Κύπρου.

Δὲ λείπουν καὶ στὰ δύσκολα αὐτὰ χρόνια οἱ μορφωμένες γυναῖκες, ποὺ γράφουν βιβλία καὶ βοηθοῦν τὴν πνευματικὴ ἀναπτέρωση τοῦ γένους. Ἡ Σακελλαρίου, ἡ Ραλλοῦ Καρατζᾶ, ἡ Εὐανθία Καϊρὴ εἶναι ἀπὸ τὶς πρῶτες Ἑλληνίδες τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, ποὺ πιάνουν πέννα στὰ χέρια τους.

Ξεχωριστὴ φυσιογνωμία εἶναι ἡ Μαντῶ Μαυρογένους. Περιουσία, νιάτα, μόρφωση, ἐπιρροή, ὅλα τὰ χαρίσματα στὸν ἀγῶνα. Γι' αὐτό, τὸν καιρὸ τοῦ Καποδίστρια τῆς δίνουν τὸ βαθμὸ τοῦ ἀντιστρατήγου. Ἔτσι στέκεται ἡ Μαντῶ ἡ πρώτη καὶ μοναδικὴ στρατηγίνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

Στὴν ἐποχὴ ὅμως τοῦ Ὁθῶνα τὴν παραγκωνίζουν πολὺ καὶ τῆς ἀρνοῦνται καὶ τὸ Ἀριστεῖο τοῦ Ἀγῶνα ποὺ μοιράζεται σὲ πολλοὺς ἄκαπνους ἐπαναστάτες. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο φέρνονται οἱ τότε διοικοῦντες καὶ στὶς ἄλλες γυναῖκες, ποὺ πῆραν ἐνεργὸ μέρος στὸν ἀγῶνα. Δὲν εἶναι τὸ μόνο κακὸ ποὺ κάνουν οἱ πρῶτες κυβερνήσεις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Κάνουν καὶ κάτι χειρότερο. Δὲ βοηθοῦν ὅσο πρέπει τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἐκπαίδευση τῆς Ἑλληνίδας.

Εἶναι καὶ ἀπελπιστικὰ φριχτὴ ἡ προκατάληψη τῆς ἐποχῆς σχετικὰ μὲ τὴ γυναικεῖα μόρφωση. Στὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονιάς ὁ Λασκαράτος μᾶς δίνει μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα τῆς ὀλέθριας αὐτῆς νοοτροπίας. «Ἐστάθηκε μιὰ ἐποχὴ, γράφει, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ γράμματα στὲς γυναῖκες ἐθεωροῦντο σὰν ἓνα πρᾶγμα πολὺ ἐπικίνδυνον. Οἱ γονεῖς ἐνομίζανε πῶς μιὰ φορὰ ποὺ οἱ κόρες τοὺς ἤθελε νὰ τὰ μεταχειριστοῦνε γιὰ νὰ γράφουνε ραβασάκια καὶ νὰ διαβάζουνε τὲς ἀποκρίσεις.» Οἱ περίεργες αὐχὲς ἀντιλήψεις ἀπλωμένες σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα γίνονται ἀφορμὴ νὰ καθυστερήσῃ πολὺ ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξη τῆς Ἑλληνίδας.

Πολὺ διαφορετικὴ γνώμη ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἔχει ἓνα ζεῦγος Ἀμερικανῶν Ἱεραποστόλων, ποὺ ἰδρύει ἀπὸ τὸ 1831 τὴ Σχολὴ ΧΙΛΛ «μόνον διὰ κορασίδας», γιὰ τὸ ζεῦγος τῶν ἱδρυτῶν πιστεύει πῶς ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ πρόοδος σ' ἓνα τόπο ἀρχίζει μὲ τὴ μόρφωση τῆς γυναίκας.

Εὐτυχῶς βρέθηκαν καὶ ἀρκετοὶ Ἕλληνες, ποὺ κατάλαβαν τί πολὺτιμη βοήθεια μποροῦσε νὰ προσφέρῃ στὴν προσπάθειά τοῦ ἔθνους γιὰ νὰ

ἐπιζήση, ἡ 'Ελληνίδα. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα ἰδρύον-
ται καὶ ἄλλα παρθεναγωγεῖα ποὺ εἶναι πολύτιμες ἐστίες γιὰ τὸ πνευμα-
τικὸ ξεκίνημα τῆς 'Ελληνίδας. Ἀπὸ τὰ πρῶτα, τὸ 'Αρσάκειο, τὸ 'Ομήρειο
στὴ Σμύρνη, τὸ Ζάππειο, ἡ Παλλὰς, τὸ Κεντρικὸν στὴν Κων/πολὴ. Ξεχω-
ριστὴ θέση στὶς προσπάθειες γιὰ τὸ πνευματικὸ ξεκίνημα τῆς 'Ελληνίδας
κατέχει ἡ Αἰκ. Λασκαρίδου, ἡ ὁποία μαζί με τὶς κόρες τῆς ἀποτελεῖ ἕνα
τρίπτυχο ἐξαιρετικῶν 'Ελληνίδων. Ἡ Μητέρα Αἰκ. Λασκαρίδου ἰδρύει ἀπὸ
τὸ 1864 στὴν Ἀθήνα τὸ 'Ελληνικὸ Παρθεναγωγεῖο καὶ τὸ Διδ/λεῖο Νηπια-
γωγῶν. Φέρνει στὴ χώρα μας τὴ σουηδικὴ γυμναστικὴ γιὰ τὰ κορίτσια καὶ
γράφει πολλὰ παιδικὰ βιβλία.

Ἡ κόρη τῆς Σοφία εἶναι ἡ πρώτη φοιτήτρια στὴ σχολὴ Καλῶν Τε-
χνῶν.

Ἀφήνω τελευταία τὴν Εἰρήνη. Ἡ ζωὴ τῆς ὁλόκληρη εἶναι μιὰ σελί-
δα ἀνθρωπιάς καὶ ἀλτρουϊσμοῦ.

Ἀσχολεῖται πρῶτη στὴ χώρα μας μετὰ τὰ τυφλὰ 'Ελληνόπουλα. Πη-
γαίνει πρῶτα στὶς Σκανδιναβικὲς Χῶρες καὶ παίρνει τὶς ἀναγκαῖες σπου-
δές. Κατόπιν γυρίζει στὴν πατρίδα μας, ἰδρύει μετὰ δικά τῆς χρήματα τὸν
Οἶκο Τυφλῶν καὶ ἀφιερώνει ἐκεῖ τὴ ζωὴ τῆς.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Οἶκο Τυφλῶν καὶ πολλὰ ἄλλα ἰδρύματα τοῦ περα-
σμένου αἰῶνα στὴ γυναικεία πρωτοβουλία ὀφείλονται. Αὐτὸ εἶναι πολὺ
φυσικόν, γιατί καὶ οἱ ἀνάγκες τοῦ ἔθνους ἦταν πολλὲς καὶ οἱ δρόμοι ποὺ
μποροῦσε ν' ἀκολουθήσῃ τότε ἡ 'Ελληνίδα ἦταν πολὺ περιορισμένοι.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὶς καθὼς πρέπει οἰκογένειες ἰσχύει μιὰ ἀρχή:
Μεγάλη ντροπὴ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐργασία γιὰ τὴ γυναῖκα.

Ἐκεῖνες ποὺ ἐργάζονται ἀκούραστες καὶ ἀκαταπόνητες, ὅπως πάντο-
τε, εἶναι οἱ γυναῖκες τῆς ὑπαίθρου.

Στὶς πόλεις ἐργαζόμενες σκληρὰ γιὰ ἕνα φτωχὸ μεροκάματο, εἶναι
οἱ φτωχὲς ὑπηρετριούλες.

Ἡ θεατρικὴ παράδοση τῆς χώρας μας, βοηθᾷ τὴν ἡθοποιὸ νὰ εἶναι
πρωτοπόρος στὴ σειρὰ τῶν 'Ελληνίδων, ποὺ τολμοῦν νὰ περιφρονήσουν
τὶς προκαταλήψεις καὶ νὰ ἐργαστοῦν.

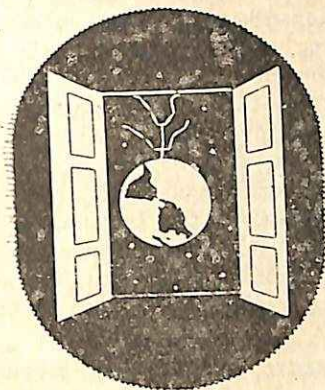
Τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὰ ἰδρύματα ποὺ γίνονται παίρνουν γιὰ προσω-
πικὸ τους, τὶς πρῶτες ἀδελφές νοσοκόμες.

Τελευταία ἀναφέρω τὴ δασκάλα. Εἶναι ἡ πρώτη μορφωμένη 'Ελλη-
νίδα ποὺ θαρραλέα παίρνει τὰ πρωτόγονα συγκοινωνιακὰ μέσα τὸν περα-
σμένον αἰῶνα, περνᾷ ἀνῶμαλα καὶ ἐπικίνδυνα μονοπάτια γιὰ νὰ ῥθῃ κον-
τὰ στὸν τυραννισμένο λαὸ ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ κατακρεουργεῖται ἀπὸ Τούρ-
κους καὶ Βουλγάρους.

Παράξενη ἀντίθεση μετὰ τὶς καθυστερημένες ἀντιλήψεις τοῦ καιροῦ ἐκεῖ-
νου εἶναι ὁ διορισμὸς τῆς πρώτης ἐπιθεωρήτριας τὸ 1895. Αὐτὸ ὅμως εἶναι
ἐξαιρεση. Ἡ γενικὴ ἀτμόσφαιρα εἶναι φοβερὰ ὀπισθοδρομικὴ καὶ γεμάτη
ἀπὸ πелώριους φραγμοὺς ποὺ ἐμποδίζουν τὴν 'Ελληνίδα νὰ προχωρήσῃ.

Μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀποκαρδιωτικὴ καὶ τελματῶδη κατάσταση ξε-
προβάλλει μιὰ ἀποφασιστικὴ μορφή: Ἡ Καλλιρρόη Σιγανοῦ - Παρρέν. Σ'
αὐτὴν ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι πρώτη θέτει τὰ θεμέλια καὶ ἀγωνίζεται σκληρὰ γιὰ
τὴν ἐξύψωση τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῆς 'Ελληνίδας. Ὁργα-
νο γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἔχει τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Κυριῶν», ποὺ ἀρχίζει νὰ
ἐκδίδῃ ἀπὸ τὸ 1888 μαζί με ἄλλες μορφωμένες 'Ελληνίδες.

Μὴ φανταστοῦμε πὼς ὁ δρόμος τῆς ἦταν ρόδινος. Ἀντίθετα, μεγάλη
πολεμικὴ ἀσκεῖται ἐναντίον τῆς καὶ πολλὲς φορὲς οἱ προσπάθειες τῆς δι-
νουν στόχο γιὰ σάτιρα.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Τὸ περασμένο θέρος, εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ προταθῶ ὑπὸ τῆς βρετανικῆς πρε-
σβείας ἐν Ἀθήναις ὡς ὑπότροφος ἐπὶ ἕνα βῆμα εἰς τὸ ἱνστιτοῦτον «Davies's
school of english for foreign students» εὐρισκόμενον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς

Μὰ εὐτυχῶς ἡ Παρρέν εἶναι Κρητικὰ καὶ ἔχει μέσα τῆς βαθιὰ ρι-
ζωμένο τὸ πείσμα τοῦ ἀγωνιστῆ.

Δὲ λυγίζει. Παλεύει. Ὁργανώνει ἕνα πολὺ ἰσχυρὸ Σύλλογο γυναι-
κῶν καὶ προχωρεῖ.

Τὸ Λύκειο τῶν 'Ελληνίδων εἶναι δημιούργημα τῆς. Στὸ τέλος τοῦ
περασμένου αἰῶνα μετὰ ἐπίμονες ἐνέργειές τῆς καταφέρνει νὰ ἐπιτραπῇ καὶ
στὶς 'Ελληνίδες ἡ φοίτηση στὸ Πανεπιστήμιον.

Ποιά, νομίζετε, πὼς εἶναι ἡ ὑποδοχὴ ποὺ κάνουν οἱ νεαροὶ φοιτητὲς
στὶς πρῶτες φοιτήτριες ποὺ κάθονται στὸ πανεπιστημιακὸ ἀμφιθέατρο;

Φοβερὴ! Χτυπήματα ποδιῶν. Φωνὲς δαιμονιώδεις: Στὸ νοικοκυριό...
Στὴν κουζίνα.

Κάποιος πιὸ ξεδιάντροπος τὴν ὥρα ποὺ ἡ συμφοιτήτριά του εἶναι
ἀπορροφημένη στὴν παράδοξον, τῆς κόβει τὶς κοτσίδες. Μεγάλῃ ἀπώλειαν
γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ποὺ τραγουδοῦσαν: Τὰ μαλλιά τοῦ κεφαλίου σου, τὸ
στολίδι τοῦ κορμιού σου.

Ἀγῶνας γιὰ νὰ μῇ στὸ Πανεπιστήμιον. Καὶ σὲ γενικὴ κλίμακα μιὰ
φριχτὴ ἀγριασματοσύνη. Ἐνας πίνακας ἀναλφάβητων τοῦ 1907 ἀνεβάζει
τὸ ποσοστὸ τῶν ἀναλφάβητων γυναικῶν σὲ 50 ο)ο καὶ 60 ο)ο.

Στὴν αὐγὴ, λοιπόν, τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἕνας μικρὸς ἀριθμὸς 'Ελληνίδων
ἀγωνίζεται ν' ἀπαγγιστῶθῃ ἀπὸ μιὰ ἀπραγὴν κατάστασιν ζωῆς, ποὺ τοῦ
κληρονόμησαν οἱ αἰῶνες, ἐνῶ ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς, τὸ σύνολο σχεδόν,
ζῇ στὴν ἀμάθεια ὑποταγμένο παθητικὰ στὴ μοῖρα του.

Ἐπρεπε νὰ μεσολαβήσουν οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, μετὰ τὰ ρα-
γδαῖα ἀποτελέσματά τους, γιὰ νὰ μπορέσῃ ἡ 'Ελληνίδα ν' ἀπαγγιστῶθῃ
καὶ νὰ κάμῃ τεράστια ἀλματα γιὰ νὰ πάρῃ καὶ αὐτὴ ἐνεργὸ θέσιν στὴν πο-
ρεία τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ.

Ἀλλὰ πρὶν ἔρθουμε στὸ σήμερον κλείνοντας τὶς εἰκόνες ἀπὸ τὸ χτὲς
παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

(Συνεχίζεται)

Εὐδοκία Γεωργουλάκη - Χατζιδάκι

Μ. Βρετανίας, τὸ Λονδίνον, καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ 54 Hyde Park gate, London s.w.7. Φιλοξενηθεῖσα ἐν αὐτῇ εἶχα τὴν εὐκαιρίαν παράλληλα μὲ τὸν κύριον σκοπὸν, ὅστις ἦτο ἡ ἐξοικειώσις μὲ τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν, νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τινὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια ἦσαν ἐν λειτουργίᾳ, λόγῳ τοῦ δροσεροῦ κλίματος, τὸ ὁποῖον ὡς γνωστὸν ἐπικρατεῖ εἰς τὸ Λονδίνον. Ταῦτα ἦσαν ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας φύσεως. Ἐπρωτίμῃσιν καὶ τὰ δύο, διότι ὑπάρχει εἰς μὲν τὰ ἰδιωτικὰ μιὰ κάποια ἐλευθερία ἐφαρμογῆς μεθόδων καὶ τρόπων διδασκαλίας. Ἐνθ' εἰς τὰ δημόσια, ὑπάρχει ἕνας περιορισμός. Τὰ δημόσια σχολεῖα εἶναι τὰ καθ' ἑαυτοῦ βρετανικὰ σχολεῖα, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν κυβερνήσιν, ἐνθ' τὰ ἰδιωτικὰ εἶναι διαφόρων ἐθνότητων καὶ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. Εἰς ὅλα ὅμως ὑπάρχουν κοινὰ χαρακτηριστικὰ ἀφορῶντα τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, τὰ ὅποια εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇ τις μὲ μίαν καὶ μόνον ἐπίσκεψιν εἰς αὐτά. Αὐτὰ θεωρῶ ὑποχρέωσίν μου νὰ μεταφέρω πρὸς τοὺς συναδέλφους τῆς πατρίδος μου, μὲ σκοπὸν νὰ ρίψωμεν σύντομη ματιὰ καὶ στὴ δική μας σχολικὴ ζωὴ, ὥστε νὰ δοθῇ ἀφορμὴ συγκρίσεως, πρὸς ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων.

1) Διδακτήρια : Ἡ πρώτη ἐντύπωσις κάθε ἐπισκέπτου εἶναι : 1) τὰ διδακτήρια. Ταῦτα εἶναι κτισμένα εἰς ἀπεράντους ἐκτάσεις μακρὰν τῶν οἰκίων καὶ λοιπῶν ἐνοχλητικῶν ἐπιδράσεων τῆς μεγαλοπόλεως. Ἡ ἔκτασις τοῦ σχολικοῦ γηπέδου. εἶναι δυνατόν νὰ φθάσῃ τὰ 20 στρέμματα. Αὕτη εἶναι διανεμημένη διὰ τὰς ἀναλόγους ἀνάγκας τοῦ σχολείου. Εἰς μέρος αὐτοῦ εἶναι κτισμένον ὠραῖον καὶ ἀνετον διδακτήριον. Πράγματι ὁ ἐπισκέπτης μένει ἐκθαμβος ἀντικρύζοντας τὰ θαυμάσια διδακτήρια νεωτάτου τύπου μὲ εὐρυχώρους αἰθούσας, μὲ πλήρη φωτισμὸν, ἀερισμὸν καὶ θέρμανσιν αὐτῶν, μὲ πρότυπα σχολικὰ ἐπιπλα, μὲ θρανία τὰ ὅποια φέρουν ἀτομικὴν βιβλιοθήκην. Ἐντὸς τῆς αἰθούσης διδασκαλίας θὰ παραμείνῃ μόνον ὠρισμένης ὥρας ὁ μαθητής. Τὰς ὑπολοίπους θὰ τὰς περάσῃ ἢ εἰς τὰς πλουσίας αἰθούσας τελετῶν καὶ ἑορτῶν ἢ εἰς τὰ γυμναστήρια μὲ τὰ πάσης φύσεως γυμναστικά καὶ ἀθλητικὰ ὅργανα ἢ εἰς τὰς ὑπαιθρίους σχεδὸν αἰθούσας διὰ τὴν καλλιέργειαν ἢ παρατήρησιν φυτῶν ἢ ζώων.

Τὰ σχολεῖα εἶναι περισσότερον εὐχάριστα καὶ ἀνετα ἀπὸ τὰς οἰκίας τῶν παιδιῶν. Οἱ γονεῖς ἔχουν πλήρη συνεργασίαν μὲ τὸ σχολεῖον καὶ δίδουν πολλὰ χρήματα διὰ τὴν καλὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων των. Ἐξω ἀπὸ τὸ διδακτήριον βλέπει τις κάθε τι ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν πολιτείαν διὰ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν μαθητῶν. Ἐδῶ αἰθούσα χειροτεχνίας, ἐκεῖ ἐνυδρεῖα μὲ ζῶα καὶ φυτὰ τῆς περιοχῆς των, ἐδῶ μιὰ λιμνούλα τεχνικὴ διὰ τὰ σπῆρ τῆς θαλάσσης, κολύμπι, κωπηλασία, φάρμακα, ἐκεῖ ἀπέραντη ἔκτασις ὅπου ἀσχολοῦνται μὲ παιδιὰ καὶ παιχνίδια τοῦ τόπου των, ὅπως tennis κ.λ.π. Κάποτε τὰ σχολεῖα εἶναι ἐφωδιασμένα μὲ ἐργαστήρια ξυλουργίας, μεταλλουργίας, πλαστικῆς, τυπογραφεία, εἰς τὰ ὅποια οἱ μαθηταὶ τυπώνουν τὸ ὕλικόν τοῦ σχολείου. Ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν, τὰ σχολεῖα εἶναι διαφόρου τύπου καὶ διαφόρως ἐξοπλισμένα σχολεῖα διὰ ἄρρενας διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ τῶν θηλέων. Ἡ ὅλη προσπάθεια τοῦ σχολείου καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῶν ἐξάγεται ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῶν. Ἄνευ πληροφοριῶν συμπεραίνει τις ὅτι τὰ σχολεῖα ἀποσκοποῦν νὰ δώσουν πλήρη καὶ σωστὴν προσανατολισμὸν τῶν μαθητῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται εὐκολώτερη ἢ προσαρμογὴ των στὴ ζωὴ.

2) Ἡ ἐξέχουσα θέσις τοῦ Δ]ντοῦ : Μεγάλῃ σημασίᾳ ἀποδίδεται εἰς τὸν θεσμὸν τοῦ Δ]ντοῦ τοῦ σχολείου. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἐκάστοτε σχολείου εἶναι καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς αὐτοῦ. Οὗτος κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν συναδέλφων του. Ἐκλέγεται ἀπὸ τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀρχὰς ὁ ἀριστος μεταξὺ τῶν ἀρίστων. Ἐχει εἰδικὴν μετεδουσίαν κυρίως εἰς τὰ ζητήματα διοικήσεως καὶ ἐποπτείας τῶν σχολείων, εὐρίσκειται δὲ συνεχῶς εἰς τὸ σχολεῖον καὶ οὐδὲν τελεῖται ἐν αὐτῷ πρὶν ἢ τεθῇ εἰς τὴν κρίσιν του. Σημειωτέον, ὅτι οὐδὲν ἄλλον ἔργον ἐκτελεῖ εἰς τὸ σχολεῖον. Καθ' ἐκάστην ἡμέραν οἱ διδάσκαλοι ἀνακοινῶνουν μετὰ τὸ πέρας τῶν μαθημάτων τὰς τυχόν παρουσιαζομένας ἀνωμαλίας, πρὸς πρόληψιν αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπομένην. Καθ' ἐκάστην

δὲ ἐβδομάδα γίνεται ἀπολογισμὸς ἐργασίας τοῦ σχολείου πρὸς διόρθωσιν ἢ συμπλήρωσιν νέων προσπαθειῶν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὁ σεβασμὸς τῆς ἀτομικότητος τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία.

3) Σεβασμὸς ἀτομικότητος μαθητῶν : Εἰς ἐκάστην τάξιν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν εἶναι πολὺ μικρὸς. Οὐδεμία τάξις ὑπερβαίνει τοὺς 30 μαθητάς. Τοῦτο διευκολύνει αὐτοὺς νὰ ἐργάζωνται ἀποδοτικώτερα καὶ ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἰδιαιτέρων διαφερόντων καὶ κλίσεων. Εἰς τὰς ἰδιαιτέρας αἰθούσας οἱ μικροὶ γίνονται καλλιτέχναι. Ζωγραφίζουν, ἰχνογραφοῦν, κατασκευάζουν διάφορα πράγματα, χρησιμοποιοῦντες τὸ ἀφθονον ὕλικόν ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν των. Ἡ μάθησις οὐδέποτε γίνεται θεωρητικῶς πρὶν ἢ δοκιμάσῃ τὸ ἴδιον τὸ παιδί, παρατήρησιν, κρίσιν, συγκρίσιν, ἐρωτήσιν, φέρῃ τὰς ἀντιρρήσεις του καὶ τότε ἀποφασίζουσιν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων συμμαθητῶν του καὶ τοῦ διδασκάλου. Ἀδίστα καὶ φυσικὰ ὁ δάσκαλος ἐπαναφέρει τὸ παιδί εἰς τὸν σωστὸν δρόμον ἀπὸ τὰ σφάλματα ποὺ θὰ κἀνῃ τὸ ἴδιο τὸ παιδί ἐργαζόμενον, δπότεν θὰ τὸ διατυπώσῃ καὶ τὸ ἴδιο. Οἱ μαθηταὶ κινούμενοι καὶ ἐργαζόμενοι λαμβάνουν γνώσεις σαφεῖς καὶ σταθεράς. Παράλληλα ὅμως πρὸς τὸν σεβασμὸν τῆς ἀτομικότητος, ἐπιδιώκεται ἡ μύησις τῶν παιδιῶν εἰς τὴν ὁμαδικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν. Συγκρότησις ἐπιτροπῶν ὡς εἶναι, φιλολογικαί, καλλιτεχνικαί, φιλανθρωπικαί. Συγκρότησις ὁμάδων ἀθλητικῶν, κολυμβήσεως, ἐρυθροῦ σταυροῦ, προσκοπισμοῦ, αὐτοδιοικήσεως ὑποδοχθῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν κοινωνικῶν ἀρετῶν.

4) Ἐποπτικὰ μέσα διδασκαλίας : Εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα των ἀφθονοῦν τὰ ἐποπτικὰ μέσα. Εἰς ἰδιαιτέρας αἰθούσας ἢ προθήκας τοποθετημένα παντὸς εἶδους πράγματα τὰ ὅποια ὑπάρχουν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, πραγματικὰ ἀντικείμενα, μοντέλλα, σφαίραι, χάρται παντὸς εἶδους, κάρτ-ποστάλ ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον. Περιοδικὰ μεταφρασμένα εἰς τὴν γλῶσσαν των ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμον. Περιοδικὰ φυσιογνωστικῶν, γεωγραφικῶν, ἱστορικῶν περιεχομένου τῶν τόπων των καὶ ἄλλων κρατῶν. Ἐπιδιασκόπια, προβολεῖς, ράδιο μὲ εἰδικὰς ραδιοφωνικὰς ἐκπομπὰς, μαγνητόφωνο, πιάνο, κινηματογράφος, τηλεόρασις. Ἀπὸ τηλεόρασεως πλειστάκις ἀντικαθίσταται ὁ δάσκαλος ὑπὸ ἐνὸς ἄλλου περισσότερον εἰδικευμένου περὶ τοῦ θέματος τὸ ὁποῖον θέλουν νὰ συζητήσουν. Θέματα ἱστορικῆς φύσεως, γεωγραφικῆς, ἀγωγῆς τοῦ πολίτου, φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, διδάσκονται ἀπὸ τηλεόρασεως μεταφερομένων τῶν παιδιῶν εἰς τὸν τόπον ὅπου συζητοῦν. Ἐὰν πρόκειται νὰ ἐξετάσουν τὸ ὄρνιθοτροφεῖον π.χ. παρουσιάζει τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐν ἐνεργείᾳ. Ὁ ὄρνιθοτρόφος δὲ ὁμιλεῖ καὶ ἐξηγεῖ διὰ τὰς περιποιήσεις, τὰς τροφὰς, τὴν καθαριότητα κ.λ.π. Ἐὰν πρόκειται δι' ἱστορικὸν τόπον τὸ αὐτό. Ἐπίσης σπουδαῖον βοηθητικὸν μέσον εἶναι ἡ τηλεόρασις εἰς τὰς μικρὰς τάξεις. Διδασκαλία παραμυθιῶν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁμιλοῦν τὰ ἴδια τὰ ζῶα, τὰ ὅποια βλέπει καὶ ἀκούει συγχρόνως τὸ παιδί. Γενικῶς ἔχει κατανοηθῇ ὅτι ὁ λόγος ἀδυνατεῖ νὰ περιγράψῃ τὴν πραγματικότητα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Αἱ λέξεις πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς πείρας τοῦ μαθητοῦ, πέραν δὲ αὐτοῦ προξενοῦν διανοητικὴν καταστροφὴν. Ἡ βιβλιοθήκη ἐπίσης ἀποτελεῖ οὐσιώδες μέρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος τῶν σχολείων των. Ἐκεῖ οἱ μικροὶ μαθηταὶ μποροῦν νὰ εὕρουν μίαν μεγάλην ποικιλίαν καλῶν καὶ πλουσίως εἰκονογραφημένων βιβλίων. Μοντέρνα ἐπιπλα δίδουν εἰς τὴν βιβλιοθήκην ἐλκυστικὴν ἐμφάνισιν, εἰς τὸ ὅλον ἔργον τοῦ ὁ διδάσκαλος ποτὲ δὲν ἐργάζεται μόνος. Πολλοὶ παράγοντες καὶ πολλὰ μέσα, πολλοὶ ἐφωσχοτικοὶ ἄνθρωποι βοηθοῦν τὰ μέγιστα αὐτόν. Γνωρίζει καλῶς ἡ πολιτεία, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ἕνας μόνον ἄνθρωπος νὰ φέρῃ τόσας εὐθύνας αἰσίως καὶ ἀποδοτικῶς εἰς πέρας. Διὰ τοῦτο ἔχουν καταμερίσει τὰς ἐργασίας των. Ὁρισμένα μαθήματα διδάσκονται ὑπὸ εἰδικευμένων, ὡς ἡ ἰχνογραφία, ἡ Γυμναστικὴ καὶ γενικῶς ὅλαι αἱ χειροτεχνικαὶ ἐργασίαι. Δ]λοι εἰδικῶς μετεκπαιδευθέντες εἰς τὰ κολλέγια ἔχουν εἰδικευθῇ διὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν φίλμ ποὺ θὰ προβληθῶν εἰς ὠρισμένας ἐνότητες. Πολλὰ ὑπουργεῖα, ὡς ὑπουργεῖον ὑγείας, γεωργίας, βιομηχανίας ἔχουν ὁργανώσει δανειστικὰς ὑπηρεσίας ταινιοθηκῶν. Μουσεῖα, πινακοθήκαι δημόσιαι ἢ κοινοτικαὶ

ἐξυπηρετοῦν τὰ σχολεῖα τῆς περιοχῆς των μὲ πλήρη κατανόησιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ παιδί μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐποπτικῶν μέσων δὲν καταπονεῖται, ἀλλὰ ἀδιάστως λαμβάνει γνῶσιν καὶ διώματα ἀπὸ τὴν ἄμεσον φύσιν ὑποδοθηθούμενον διὰ μίαν ἀβεβαίαν μελλοντικὴν ζωὴν.

5) **Ψυχαγωγία**: Τὸ παιδί παραμένει εἰς τὸ σχολεῖον ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὥς τὰς 4 μ.μ. Αἱ ἀποστάσεις εἶναι τόσον μακρυναὶ ὥστε ὥς νὰ φθάσῃ ἡ ἡμέρα τελειώνει. Γεννᾶται ὁμῶς τὸ ἐρώτημα; Πῶς τὰ παιδιὰ καὶ οἱ διδάσκαλοι ἀντέχουν νὰ ἐργάζονται τόσας ὥρας! Ὑπάρχει εἰς τὸ σχολεῖον ἓνα πλούσιον καὶ ποικίλον πρόγραμμα ἐργασίας, μὲ ἀλλαγὴν ἀσχολιῶν καὶ ἐργασίας. Ἀρχὴ τῶν σχολείων εἶναι νὰ μανθάνουν ἐργαζόμενοι ἀλλὰ καὶ παίζοντες. Ἡ ψυχαγωγία θεωρεῖται ὡς παιδαγωγικὴ ἀνάγκη, διότι καλλιεργεῖ εὐάρεστα συναισθήματα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν καὶ ἐνισχύει τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπιτελούμενην ἐργασίαν. Εὐκαιρίαι ψυχαγωγίας παρέχονται ἄφθονοι εἰς τοὺς μαθητάς. Ψυχαγωγικαὶ ταινίαι, παιδικαὶ ἐορταί, ὀρχήστρα μαθητῶν, ἀθλητικαὶ παιδιὰ, χοροί, δημιουργοὺν εὐχάριστον καὶ ζωογόνον ἀτμόσφαιραν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ περιγραφή μιᾶς καὶ μόνον ἡμέρας ἐργασίας σχολείου θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἀντιληφθῶμεν πόσον ἄνετα ἐργάζονται οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι.

6) **Ἡμερήσιον πρόγραμμα**: Τὸ πρῶτ' συγκεντρώνονται εἰς τὰς 8 ἢ 9 ἡ ὥρα. Ἡ ὥρα τῆς προσευχῆς ἀποτελεῖ τελετήν. Προσευχὴ κοινὴ, ἄδονται ἄσματα συνοδούμενα ὑπὸ πιάνου ἢ παιδικῆς ὀρχήστρας. Ἀκολουθεῖ ἡ ὥρα τῶν μαθημάτων, μιὰ ταινία ἀποτελεῖ συμπλήρωμα ἀπὸ προηγούμενην διδασκαλίαν ἱστορίας τοῦ τόπου των. Ὅμιλεῖ διὰ τὸ κάστρο τῆς Oxford. Ἡ ταινία παρουσιάζει τὸ festival ποῦ ἔγινε τὸν περασμένον χρόνον. Ἀκολουθεῖ ἀνάγνωσις περὶ τούτου. Κατόπιν πηγαίνουν εἰς τὰς αἰθούσας χειροτεχνίας. Ἄλλα παιδιὰ ζωγραφίζουν τὸ κάστρο, ἄλλα κόπτουν ἀπὸ περιοδικὰ καὶ κάνουν ἄλμπουμ. Ἐνα φύλλο ἀφιερώνεται διὰ τὴν γεωγραφίαν αὐτῶν. Ἄλλο διὰ τὴν ἱστορίαν, ἄλλο διὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ ποὺ κατοικοῦσε, ἄλλο διὰ τὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα κ.λ.π. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ θὰ πᾶνε μὲ εἰδικὸν δάσκαλον διὰ κολύμπι στὴν πλησίον τεχνικὴ λιμνοῦλα τοῦ σχολείου. Κάθε παιδί θὰ κάνῃ ὅ,τι θέλει. Ἄλλο θὰ κολυμπήσῃ, ἄλλο θὰ πᾶν μὲ τὴν δάρκα. Μερικὰ θὰ ἐπιδοθοῦν εἰς σπῆρ καὶ παιδιὰς. Κάτω ἀπὸ τὰ πανύψηλα δέντρα καὶ τὴν παχυλὴν χλόην θὰ νιώσουν τόση ἄνεσις. Ἐκεῖ θὰ τοὺς δοθοῦν εὐκαιρίαι νὰ παρατηρήσουν καὶ κάτω ἀπὸ τὴν φύσιν. Τὸ φαγητὸ θὰ γίνῃ ἐντὸς τοῦ σχολείου εἰς ὑπαιθροὺς τραπεζαρίας ἢ εἰς θερμωτάτας αἰθούσας κατὰ τὸν χειμῶνα.

7) **Ἡ ὑγιεινὴ καὶ ἡ σωματικὴ ἀγωγή**: Εἰς ἕκαστον σχολεῖον ὑγειονομικὴ ἐπιτροπὴ παρακολουθεῖ ἐπισταμένως τὴν ἀρίστην διαφύλαξιν τῆς ὑγιεινῆς σώματος καὶ πνεύματος τοῦ παιδός. Ταύτην ἀποτελοῦν: Ἐνας ἰατρός, ἀδελφὴ, ὁ Διευτὴς τοῦ σχολείου, ὁ διευθύνων τὴν σωματικὴν ἀγωγήν, ὁ κοινωνικὸς ἐργάτης καὶ ὁ ψυχολόγος, οἱ ὅποιοι ἐργάζονται ἀπὸ κοινοῦ διὰ τὴν προστασίαν τῆς παιδικῆς προσωπικότητος. Γνωρίζουν καλῶς, ὅτι τὸ σχολεῖον, φιλοξενεῖ ἀνθρώπους ὅχι τελειοποιημένους, ἀλλὰ εὐρισκομένους εἰς διαρκὴ αὐξήσιν καὶ ἔχοντας ἀνάγκην ἀπὸ διαρκῆ παρακολούθησιν. Τὸ πρόγραμμα ἐργασίας μεταβάλλεται ἀναλόγως τῆς φύσεως, τῆς ἡλικίας, τῆς κοινωνικῆς προελεύσεως, τῆς ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς ψυχοσωματικῆς συστάσεως τῶν παιδιῶν. Τὸ ὅλον πρόγραμμα ὑγιεινῆς συμπληροῦν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μεσημερινό, ζεστὸ καὶ ὀρεκτικὸ γεῦμα, τὸ ἄφθονο γάλα. Πρὶν εἰσελθῶν οἱ μαθηταὶ εἰς τὰς αἰθούσας διδασκαλίας, ἔξω εἰς τὸ προαύλιον, ὅρθιοι θὰ πάρουν τὸ γάλα των, ἐσφραγισμένον εἰς φιάλας 100 δραμ. καὶ ἀφοῦ τὸ ροφήσουν θὰ ἀφήσουν τὰς φιάλας κάτω καὶ θὰ εἰσελθῶν ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν. Τὸ αὐτὸ θὰ ἐπαναληφθῇ καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν. Μὲ τὸ γάλα θὰ ἀποτοξινώσουν τὴν κόπωσιν καὶ τὸ παιδί θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ σπῆτι τοῦ, γεμάτο κέφι καὶ ὑγεία.

8) **Ἀντιμετώπισις προβλήματος πειθαρχίας ἐν τῷ σχολείῳ**: Τὸ ζήτημα τῆς ἀπειθαρχίας τῶν μαθητῶν εἶναι σύνηθες φαινόμενον εἰς τὰ σχολεῖα μας. Ἀποδίδο-

μεν δὲ αὐτὴν εἰς τὰς αἰτίας τοῦ πολέμου, τῆς δυσκόλου προσαρμογῆς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, ἡ ὁποία παρουσιάζει ρυθμὸν γρήγορον καὶ ἐκρηκτικόν. Τοῦτο ὁμῶς δὲν εἶναι ἀπόλυτον, διότι διερωτᾶται τις ἀμέσως, διατί εἰς σχολεῖα μιᾶς τεραστίας μεγαλοπόλεως τὰ παιδιὰ παρουσιάζουν τόσην αὐτοπειθαρχίαν καὶ ἡρεμίαν.

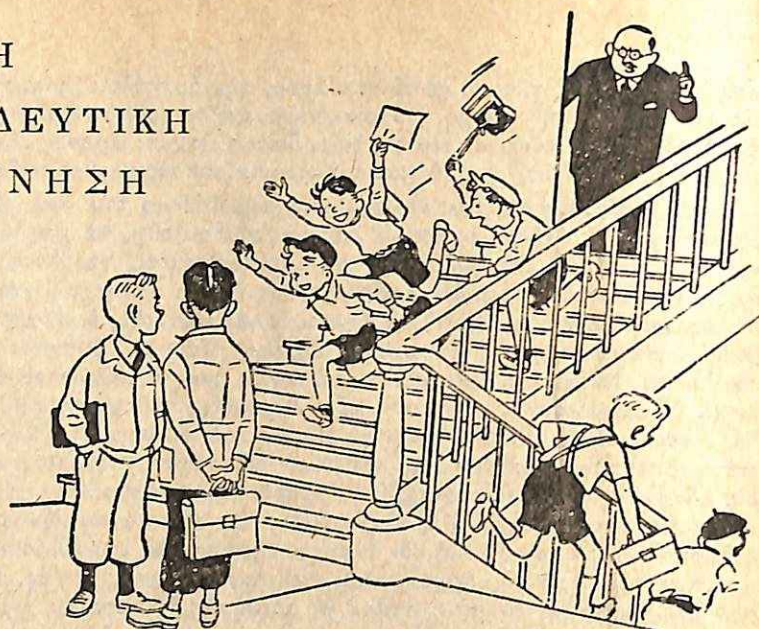
Ὁ διδάσκαλος δὲν ἐπωφελεῖται τῆς θέσεώς του καὶ δὲν παρουσιάζεται ὡς ἔχων ἐξουσίαν. Ὁ ρόλος του εἶναι: νὰ συμβουλεύῃ, νὰ ἐπανορθώῃ, νὰ συγχωρῇ, νὰ καθοδηγῇ. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς αὐτοπειθαρχίας, τὰ βλέπει τις, στὰν καὶ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ διδασκάλου, οἱ μαθηταὶ εἶναι ἡρεμοὶ καὶ ἐργάζονται αὐτοδούλως. Τοῦτο συμβαίνει, διότι οἱ μαθηταὶ, οἱ ὅποιοι συνεργάζονται, ἐξελλίσσονται κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν σωματικῆς καὶ διανοητικῆς πορείας. Μαθηταὶ δυσκόλου ἰδιοσυγγρασίας, δυσκολοὶ καὶ ἀνώμαλοι, ἀπομακρύνονται, εὐθὺς ἅμα τῇ διαγνώσει αὐτῶν, εἰς εἰδικὰ σχολεῖα. Ἐκεῖ ἀνάλογα μέτρα καὶ μέσα θεραπείας θὰ τὰ ὑποδοθήσονται νὰ ἐξελιχθῶν. Τί γίνεται ὁμῶς μὲ τὰ ἰδικὰ μας; Παιδιὰ καθυστερημένα ἢ ἀνώμαλα συσσωρεύονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἑνὸς καὶ μόνου διδασκάλου, ὁ ὁποῖος καταφεύγει ἀθελά του εἰς εὐκόλα μέσα πειθαρχίας, ξυλοδαρμῶν, τιμωριῶν κ.λ.π. μέσων, τὰ ὅποια ἔχουν ἀντίκτυπον τόσον εἰς τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τῶν κανονικῶν μαθητῶν, ὅσον καὶ τοῦ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν ἑλεγχον τῆς ἐργασίας του εὐρίσκει ἑαυτὸν ἀσυνείδητον καὶ ἀπειθάρχητον εἰς ψυχολογικὰς καὶ παιδαγωγικὰς ἀρχάς. Καὶ ἐπειδὴ ἀνεφέραμεν διὰ τὰ καθυστερημένα παιδιὰ ὡς αἷτια τῆς διασπάσεως τῆς πειθαρχίας τοῦ σχολείου, συμπληρωματικῶς λέγομεν, ὅτι, καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἡ πολιτεία ἔχει ἀντιληφθῇ πῶς ἀπὸ μεγαλυτέραν φροντίδα ἔχουν ἀνάγκη τὰ σάπια μέλη τῆς κοινωνίας τῆς καὶ ὅχι τὰ γερά. Τὰ γερά θὰ ἀκολουθήσουν τὸν φυσιολογικὸν δρόμον των· τὰ ἀδίκημένα ἀπὸ τὴν φύσιν πρέπει νὰ δικαιωθοῦν ὑπὸ τῆς προστασίας τῆς πολιτείας.

Πρὸς τοῦτο σχολεῖα ἄφθονα μὲ εἰδικευμένον προσωπικὸν ἀναλαμβάνουν τὴν διαπαιδαγώγησιν αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν εἰς αὐτὰ εἶναι ἐλάχιστος. Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς παθήσεως ἢ καθυστερήσεως σωματικῆς ἢ πνευματικῆς. Ἀπὸ τηλεοράσεως εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ ἰδῶ τοιαύτης φύσεως σχολεῖα ἐν λειτουργίᾳ. Ἐδῶ ἐφηρμόζετο ἡ ἀτομικοποιημένη διδασκαλία. Ὑπῆρχε καὶ τάξις μὲ 5 παιδιὰ. Εἶναι γεγονός, κύριοι συνάδελφοι, ὅτι τὰ περισσότερα ἐξ ὧν ἀνεφέραμεν, εἶναι ἀπόρροια τῆς οικονομικῆς δυνατότητος τῆς χώρας ταύτης καὶ τῆς στενῆς συνεργασίας σχολείου, οἰκογενείας καὶ κοινωνίας. Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα πολλάκις ἀνατίθενται εἰς τοὺς ὅμους τῶν διδασκάλων, παραμελημένων ὑπὸ τῆς οἰκογενείας καὶ κοινωνίας. Ἐν τούτοις χάρις εἰς τὴν μεγαλειώδη ψυχὴν τοῦ ὁ ἑλλήν διδάσκαλος μὲ τὴν πίστιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν διὰ μίαν καλλιτέραν αὐρίον, ἀφοσιώνεται εἰς τὸ ἔργον του, τὸ ὅποιον θεωρεῖ ὡς ἱερὰν ἀποστολὴν καὶ ὅχι ἀπλῶς καθήκον.

Ἄς ἐλπίζωμεν εἰς τὸ μέλλον πῶς ἡ κοινωνία μας θὰ ἀντιληφθῇ πῶς τὸ κτίσιμο μιᾶς κοινωνίας ἀρχίζει ἀπὸ τὸ κτίσιμο σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ οὐχὶ οὐρανοξυστῶν καὶ πολυκατοικιῶν καὶ πῶς κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Βλάση Γαβριηλίδου «ὅ,τι κι' ἂν δαπανᾷ μιὰ κοινότης, μιὰ ἐπαρχία, ἓνας νομός, ἓνα κράτος διὰ τὸ σχολεῖον, τὰ παίρνει στὸ πολλαπλάσιον. Καμμιὰ τράπεζα, κανένα ταμειεῖριον, καμμιὰ ἐπιχείρησι, οὔτε τὰ χρυσορυχεῖα τοῦ Τράνσβααλ, δὲν ἀποδίδουν τὸν τεράστιον τόκον, ποὺ ἀποδίδει ἡ ὑπὲρ τοῦ σχολείου δαπάνη».

Ἀθηνᾶ Γιαννοπούλου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Η ΝΕΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Το νομοθέτημα διά την αναδιοργάνωσιν της Γενικής 'Εκπαιδεύσεως, τὸ ὁποῖον ἐξηγγέληται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Γ. Παπανδρέου καὶ πρόκειται νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς ψήφισιν, ἔχει εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς του ὡς ἑξῆς :

1. — ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ 9 ΕΤΩΝ

Ἡ δωρεάν Παιδεία ἢ ἐγκαινισθεῖσα ἤδη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς 'Εκπαιδεύσεως, συμπληρῶνεται μὲ ἓνα νέον μέτρον ἱστορικῆς σημασίας διὰ τὴν πρόδον τῆς χώρας : Εἰσάγεται ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις ὅλων τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐπὶ 9 πλήρη σχολικὰ ἔτη, ἀπὸ τοῦ 6ου μέχρι τοῦ 15ου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Τὸ μέτρον τοῦτο θὰ ἐφαρμόζεται προοδευτικῶς κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα εὐθὺς ὡς ἐξασφαλίζονται αἱ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις τῆς πραγματοποιήσεώς του (διδασκῆρια, σχολικὸς ἐξοπλισμός, διδακτικὸν προσωπικόν). Ἀφ' οὗτοῦ ἰδρῦθη τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος, καὶ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις ἦτο 4ετής. Τὸ 1929 κατέστη ἑξαετὲς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον. Τώρα ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις γίνεται 9ετής καὶ θὰ περιλαμβάνῃ τὴν φοίτησιν εἰς τὸ ἑξατάξιον Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ εἰς τὸ πρῶτον κύκλον τῆς Μέσης 'Εκπαιδεύσεως (τῆς γενικῆς ἢ τῆς ἐπαγγελματικῆς), δηλαδὴ εἰς τὸ τριτάξιον Προγυμνάσιον. Εἰδικὴ πρόνοια θὰ ληφθῇ (δωρεάν μεταφορά, παροχὴ γεύματος, σχολικῶν βιβλίων, ὑποτροφιών) διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς τῶν Προγυμνασίων, ὥστε ἡ ἐπέκτασις τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως μέχρι τοῦ 15ου ἔτους τῆς ἡλικίας νὰ γίνῃ εὐπρόσδεκτος ἀπὸ ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Μὲ τὸ μέτρον τοῦτο ἡ Ἑλλὰς εἰσέρχεται εἰς τὴν χορείαν τῶν πλέον ἀνεπτυγμένων ἀπὸ ἐκπαιδευτικῆς ἀπόψεως κρατῶν τοῦ κόσμου, ἀφοῦ προνοεῖ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ὅλων τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ ὄχι μόνον κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐξαιρετικὰ κρίσιμον διὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου

περίδον τῆς πρώτης ἡβης. Παρέχει δὲ εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνόπαιδας, πλὴν τῆς Στοιχειώδους καὶ μόρφωσιν ἀνωτέρου ἐπιπέδου, τὸν πρῶτον κύκλον τῆς Μέσης Παιδείας. Ἡ ἀποφασιστικὴ αὕτη καινοτομία θὰ ὑψώσῃ τὴν μορφωτικὴν στάθμην ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθοῦς Δημοκρατίας καὶ θὰ προαγάγῃ τὴν Ἑθνικὴν μας Οἰκονομίαν.

2. — ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Τὸ πρόγραμμα μαθημάτων καὶ τὰ διδακτικὰ βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου θὰ ἀνακαινισθοῦν (τὰ σημερινὰ εἶναι κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν χαμηλοῦ ἐπιπέδου). Θὰ ἀναμορφωθῇ πλήρως τὸ πρόγραμμα καὶ θὰ ἀνανεωθῇ τὸ διδακτικὸν βιβλίον τῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Ἡ γενικὴ Μέση Ἐκπαίδευσις θὰ ἀποτελεσθῇ ἀπὸ δύο αὐτοτελεῖς κύκλους σπουδῶν, τὸ Προγυμνάσιον καὶ τὸ Γυμνάσιον (τριετοῦς διάρκειας ἕκαστον). Εἰς τὸ Προγυμνάσιον θὰ ἐγγράφονται ἄνευ εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων οἱ μαθηταὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν των ἀπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Ἡ εἴσοδος τῶν ἀποφοίτων τοῦ Προγυμνασίου εἰς τὸ Γυμνάσιον θὰ γίνεταί κατόπιν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων καὶ ἡ προαγωγή των ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν θὰ ἀπαιτῇ ἠὺξημένας ἐπιδόσεις.

Τὸ Προγυμνάσιον προορίζεται νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν καὶ νὰ προσφέρῃ τὰς βασικὰς διὰ κάθε ἀνθρώπον τῆς ἐποχῆς μας γνώσεις. Ἐδῶ θὰ γίνῃ ἡ προσπέλασις τοῦ ἐφήβου πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἡ πρώτη γνωριμία του μὲ ἔργα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γραμματείας καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς μίαν διεισδυτικώτεραν θεώρησιν τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ κόσμου. Ὅλα κατὰ τρόπον συγκεκριμένον καὶ πρακτικόν.

Τὸ Γυμνάσιον ἔχει ἀνώτερον προορισμόν. Θὰ καταστήσῃ ἱκανοὺς τοὺς μαθητὰς του νὰ ἀφομοιώσουν τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς Παιδείας, νὰ τοὺς μυήσῃ εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς κατακτήσεις τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, νὰ ἀναπτύξῃ περισσότερον τὰς διανοητικὰς δυνάμεις των καὶ νὰ διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον των πρὸς τὴν ἔρευναν. Ὁ χαρακτήρ του θὰ εἶναι περισσότερον θεωρητικός.

Καὶ εἰς τοὺς δύο ὁμοῦς τούτους τύπους σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τίθεται διὰ τοῦ Νομοθετήματος ὁ ὑψηλὸς σκοπὸς νὰ δώσουν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν νέους ἀνθρώπους μὲ ἠθικὴν αὐθυπαρξίαν καὶ πολίτας μὲ ἀγνὸν πατριωτισμὸν καὶ μὲ δημοκρατικὸν φρόνημα.

Ἐνῖατος γίνεται ὁ τύπος τοῦ Γυμνασίου Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ ὁ χαρακτήρ του κατὰ βάσιν οὐμανιστικός. Πλὴν ὁμοῦ τοῦ κοινοῦ δι' ὅλους τοὺς μαθητὰς προγράμματος μαθημάτων, ὁρίζεται ὅτι θὰ ὑπάρχουν καὶ (ὑποχρεωτικαί) ὥραι μαθημάτων ἐπιλογῆς (φιλολογικοῖστορικῶν, φυσικομαθηματικῶν κλπ.), διὰ νὰ παρέχεται εἰς τοὺς νέους ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπιδίδωνται περισσότερον εἰς τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ἱκανότητας καὶ κλίσεις των.

3. — ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΝ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΝ

Τὸ Νομοθέτημα ὁρίζει ὅτι τὸ Γυμνασιακὸν Ἀπολυτήριον σημειώνει τὴν αἰσίαν ἀπόληξιν τῶν σπουδῶν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ εἶναι ἔγκυρον ὡς τυπικὸν προσὸν διὰ πᾶσαν χρῆσιν πλὴν τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὰς Σχολὰς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως. Διὰ τὴν εἴσοδον εἰς αὐτὰς ἀπαιτεῖται ἐφεξῆς νέος τίτλος : Τὸ Ἀκαδημαϊκὸν Ἀπολυτήριον. Τοῦτο προορίζεται νὰ ἀντικαταστήσῃ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις εἰς τὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς. Διὰ νὰ ἀπαλλάξωμεν τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα ἀπὸ τὸν δυσβάστακτον φόρτον τοῦ εἰσαγωγικοῦ διαγωνισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον μετέχουν κατ' ἑτος χιλιάδες ὑποψηφίων, καθὼς καὶ τοὺς ὑποψηφίους φοιτητὰς ἀπὸ τὸ μαρτύριον τῶν πολλαπλῶν ἐξετάσεων εἰς διαφόρους Σχολὰς Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, εἰσάγομεν τὸν θε-

σμών του 'Ακαδημαϊκού 'Απολυτηρίου. 'Απαξ μόνον θα έξετάζεται ο ύποψήφιος διά να αποδείξη τας ικανότητάς του (έπί των αὐτῶν ζητημάτων ὅλοι καὶ ταυτοχρόνως εἰς διάφορα κέντρα τῆς χώρας) καὶ ἐὰν ἐπιτύχη, θὰ δύναται ὑποβάλλων τὸ 'Ακαδημαϊκὸν 'Απολυτήριόν του νὰ ζητήσῃ τὴν ἐγγραφὴν του εἰς τὴν 'Ανωτάτην Σχολὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐγγραφῇ. 'Η ἐπιλογὴ θὰ γίνεται κατὰ σειρὰν καὶ μὲ βάσιν τὸν γενικὸν βαθμὸν τοῦ νέου τίτλου, ἐντὸς τοῦ δι' ἐκάστην Σχολὴν ὁρισθέντος ἀριθμοῦ εἰσακτέων. Τοιοῦτοτρόπως κόπος καὶ χρόνος θὰ ἐξοικονομῆται πολὺτιμος. Καὶ αἱ 'Ανώταται Σχολαὶ θὰ ἤμπορουν νὰ ἐπιδίδωνται ἀπερίσπαστοι εἰς τὸ διδασκτικὸν ἔργον των καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ 'Ακαδημαϊκοῦ ἔτους.

'Επιτροπαὶ ἐξ εἰδικῶν ἀσχολοῦνται ἤδη μὲ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐξεταστέας ὕλης καὶ τὴν ὁργάνωσιν των ἐξετάσεων διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ 'Ακαδημαϊκοῦ 'Απολυτηρίου. Αἱ ὁδηγαὶ διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους θὰ δοθοῦν ἐγκαίρως εἰς τὴν δημοσιότητα.

4. — ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΣΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

Τοὺς «ἀρχαίους κλασσικοὺς» διδασκόμεθα ἀνέκαθεν καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης 'Εκπαιδεύσεως καὶ δυστυχῶς τοὺς ἀγνοοῦμεν, ἐνῶ ἄλλοι λαοὶ ποὺ δὲν ἔχουν τὴν ἰδικήν μας ἐθνικὴν κληρονομίαν, τοὺς γνωρίζουν. Αὐτὸ γίνεται διότι εἰς τὰ ἰδικὰ μας σχολεῖα πολὺς χρόνος σπαταλεῖται διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ ὀλίγος, ἐλάχιστος, διατίθεται εἰς τὴν οὐσιαστικὴν μελέτην τοῦ ὑψηλοῦ περιεχομένου των κλασσικῶν συγγραμμάτων. 'Εκεῖνοι κυρίως οἱ ὁποῖοι μένουν παντελῶς ἄγευστοι καὶ τῆς στοιχειώδους ἀρχαιογνώσεως εἶναι οἱ μαθηταὶ ποὺ ἐγκατολεῖπουν τὸ Γυμνάσιον μὲ τὰς πρώτας δύο ἢ τρεῖς τάξεις του.

Διὰ τοῦτο ὁ νόμος καθιερώνει εἰς τὰ Προγυμνάσια τὴν διδασκαλίαν των ἀρχαίων κλασσικῶν κειμένων ἀπὸ δοκίμους μεταφράσεις καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ πρωτότυπον. Πλὴν ὅμως τῆς μεταφράσεως ἀπαιτεῖ νὰ ὑπάρχῃ τυπωμένον ἐπὶ τῆς ἀπέναντι σελίδος βιβλίου τὸ ἀρχαῖον κείμενον, ὥστε ὁ μαθητὴς ὀπτικῶς καὶ ἀκουστικῶς νὰ ἤμπορῇ νὰ ἐντρυφᾷ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ πρωτοτύπου.

'Εκ τοῦ πρωτοτύπου θὰ μελετῶνται τὰ κλασσικὰ κείμενα εἰς τὰς τάξεις τοῦ Γυμνασίου. 'Εκεῖ θὰ διδάσκεται συστηματικῶς ἡ 'Αρχαία 'Ελληνικὴ Γλῶσσα. 'Επειδὴ δὲ θὰ δίδωνται εἰς τὸ πρόγραμμα πολλαὶ ὥραι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς καὶ μόνον ἡ ἀρχαία 'Ελληνικὴ θὰ διδάσκεται ἐφεξῆς εἰς τὰ Γυμνάσιά μας (καταργουμένης τῆς Λατινικῆς), θὰ ὑπάρξῃ ἐπαρκὴς χρόνος διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς.

5. — 'Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΑΣ

Τὸ νομοθέτημα ὀρίζει ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου θὰ εἶναι ἡ συντεταγμένη καὶ ἀπηλλαγμένη ἰδιωματισμῶν Δημοτικὴ. Παραλλήλως πρὸς αὐτὴν οἱ μαθηταὶ των δύο τελευταίων τάξεων θὰ ἀναγινώσκουν κείμενα τῆς καθαραιούσης (περικοπὰς ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, Κρατικά ἔγγραφα, ἄρθρα ἐφημερίδων κλπ.) διὰ νὰ ἐξοικειωθοῦν ὀπτικῶς καὶ ἀκουστικῶς πρὸς αὐτήν.

'Η καθαραιούσα θὰ διδάσκεται εἰς τὸ Προγυμνάσιον.

Εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς 'Εκπαιδεύσεως, ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης, ἡ Δημοτικὴ θὰ δύναται νὰ χρησιμοποιητῇ ἐλευθέρως εἰς τὸν προφορικὸν καὶ τὸν γραπτὸν λόγον ἀπὸ διδάσκοντας καὶ διδασκομένους, ὡς καὶ εἰς τὰ σχολικὰ βιβλία.

6. — ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Διὰ τοῦ νέου νομοθετήματος λαμβάνονται μέτρα πρὸς ἀναδιοργάνωσιν των Παιδαγωγικῶν 'Ακαδημιῶν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ παρέχεται δι' αὐτῶν οὐσιαστικωτέρα καὶ ἀνωτέρου ἐπιπέδου μόρφωσις εἰς τοὺς μέλλοντας δημοδιδασκάλους ἀναλόγως πρὸς τὰς ἡυξημένας σήμερον ἀπαιτήσεις τῆς βασικῆς 'Εκπαιδεύσεως.

'Η φοίτησις εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς 'Ακαδημίας γίνεται τριετής, ἀναμορφώνεται καὶ πλουτίζεται τὸ πρόγραμμα των μαθημάτων καὶ θεσπίζεται εἰδικὸς τρόπος διοικήσεως αὐτῶν, ὥστε νὰ ἀποβοῦν ἰδρύματα 'Ανωτέρας 'Εκπαιδεύσεως.

'Η ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς παιδαγωγικῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἐπιμορφώσεως τοῦ διδασκτικοῦ προσωπικοῦ των σχολείων ἐγένεν ἰδιαιτέρως αἰσθητὴ εἰς τοὺς χρόνους μας λόγῳ τῆς μεγάλης καὶ ταχείας προόδου των 'Επιστημῶν καὶ τῆς Τεχνικῆς. Διὰ νὰ συστηματοποιηθῇ ἡ ἐργασία αὕτη, ἰδρύεται διὰ τοῦ νέου νομοθετήματος Παιδαγωγικὸν 'Ἰνστιτοῦτον (εἰς 'Αθήνας, καὶ παράρτημα αὐτοῦ εἰς Θεσσαλονίκην) μετὰ τοῦ ὁποῦ συγχωνεύονται τὸ 'Ανώτατον 'Εκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, τὸ Διδασκαλεῖον Μέσης 'Εκπαιδεύσεως καὶ αἱ Σχολαὶ Μετεκπαιδεύσεως Διδασκάλων. Τὸ 'Ἰνστιτοῦτον τοῦτο, αὐτοτελὲς ἴδρυμα πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου, ἀναλαμβάνει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν μελέτην των ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, τὴν ἐκπόνησιν προγραμμάτων σπουδῶν, τὸν πειραματισμὸν ἐπὶ διαφόρων τύπων σχολικῆς ἐργασίας κτλ., ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν παιδαγωγικὴν εἰδικευσιν των προοριζομένων διὰ τὴν 'Εκπαιδευσιν φοιτητῶν των 'Ανωτάτων Σχολῶν καὶ τὴν μετεκπαίδευσιν τοῦ διδασκτικοῦ προσωπικοῦ των παντὸς εἴδους σχολείων. Τὸ ἀνώτερον ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν τοῦ Παιδαγωγικοῦ 'Ἰνστιτούτου θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ 'Εκπαιδευτικοὺς Συμβούλους καὶ Πανεπιστημιακοὺς Καθηγητάς. Αὐτὸ ἐπίσης θὰ ἀσκῇ (δι' εἰδικῶν τμημάτων του) τὸ γνωμοδοτικὸν καὶ διοικητικὸν ἔργον των σήμερον λειτουργούντων πολυωνύμων 'Εκπαιδευτικῶν Συμβουλίων.

7. — ΤΑΧΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ

Εἰς τὸ διδασκτικὸν προσωπικὸν τῆς Μέσης 'Εκπαιδεύσεως ὑπάρχουν σήμερον μεγάλα κενὰ λόγῳ ἐλλείψεως καθηγητῶν ὠρισμένων εἰδικότητων. Κατὰ ἑκατοντάδας λ.χ. λείπουν ἀπὸ τὰ Γυμνάσιά μας οἱ καθηγηταὶ των Φυσικῶν, των Μαθηματικῶν καὶ των Ξένων Γλωσσῶν. Διὰ νὰ τοὺς ἀποκτήσωμεν τὸ ταχύτερον (εἰς μεγαλύτεραν μάλιστα κλίμακα, ἀφοῦ μὲ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως θὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ ἰδρυθῇ πυκνὸν δίκτυον Προγυμνασίων ἀνὰ τὴν χώραν), λαμβάνομεν διὰ τοῦ νέου νομοθετήματος τὰ ἐξῆς δύο μέτρα: Πρῶτον καθιερώνομεν τὴν ὑπερωριακὴν ἐργασίαν των ἡδὴ ὑπηρετούντων καθηγητῶν πέραν των ὑποχρεωτικῶν ὥρων διδασκαλίας. Καὶ δεύτερον ἰδρύομεν σχολὰς ταχείας ἐκπαιδεύσεως καθηγητῶν ὠρισμένων εἰδικότητων μὲ συμπύκνωσιν τοῦ προγράμματος διδασκαλίας. Οἱ φοιτῶντες εἰς τὰς σχολὰς αὐτάς θὰ εἶναι ὑπότροφοι τοῦ Κράτους καὶ θὰ ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὰ σχολεῖα των ἐν ἀρχῇ ὡς δόκιμοι καθηγηταί. 'Επειτα ἀπὸ ὑπηρεσίαν ὠρισμένου χρόνου, θὰ δίδεται εἰς αὐτοὺς ἐκπαιδευτικὴ ἄδεια, διὰ νὰ συμπληρώσουν τὰς σπουδὰς των καὶ νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὴν ὑπαλληλικὴν ἱεραρχίαν ὁμοῦ μετὰ των συναδέλφων των, οἱ ὁποῖοι ἔτυχον πλήρους ἐπιστημονικῆς κατάρτισεως.

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤ. ΠΕΡΙΦ. ΠΑΙΟΝΙΑΣ

Τὸ παρελθὸν σχολικὸν ἔτος 1962-63, ὑπῆρξε γιὰ τὴν νευραλγικὴν περιφέρεια Παιονίας, ἀφ' ἐνὸς μὲν γόνιμον εἰς πνευματικὴν καὶ παιδαγωγικὴν κίνησιν καὶ ἀφ' ἑτέρου ζεῖδωρον εἰς ἀναδημιουργικὴν πνοὴν καὶ ἀναμορφωτικὴν δράσιν. 'Εκτὸς των τοπικῶν συνεδρίων (Πολυκάστρου· Γουμένισσης· 'Αξιουπόλεως· Εὐρώπου· Ποντοηρακλείας καὶ Μαυρονερίου) εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβον μέρος ἅπαντες οἱ συνάδελφοι των κατὰ τόπους τμημάτων, ἐπραγματοποιήθη καὶ γενικὸν Παιδαγωγικὸν τοιοῦτον, εἰς τὴν ἔδραν τῆς 'Επιθεωρήσεως (Γουμένισσα), μὲ συμμετοχὴ ὅλων των διδασκάλων τῆς περιφέρειας μας καὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ σεβαστοῦ μας 'Επιθεωρητοῦ. 'Ο

Ἐπιθεωρητής μας κ. Κων(νος) Χανιώτης, Ισχυρὸς στὸν χαρακτήρα, εὐρύς στὴν σκέψι καὶ τὴν ἀντίληψι, δξύνους, εὐστροφος καὶ δεξιὸς συζητητής, φιλοδίκαιος, χρηστὸς καὶ μεγαλόφρων, ἀσκεῖ τὸ βαρὺ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, μὲ πλήρη συναίσθησι τῆς εὐθύνης, μὲ συνέπειαν λόγου καὶ πράξεως, μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ ἀμεροληψία καὶ προπάντων μὲ στερεὰ πίστι στὰ Ἰδανικά τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ μὲ θερμὴ καὶ πηγαία στοργὴ καὶ συμπάραστασι στοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς. Μὲ τὰ προσόντα καὶ τὶς ἱκανότητές του αὐτές, κατῴρθωσε νὰ συνδεθῇ ψυχικὰ μὲ ὅλους τοὺς ὑφισταμένους του καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἄριστο διοικητικὸ καὶ ἐποπτικὸ παράδειγμα πρὸς μίμησι.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ συνεδρίου ὠμίλησε ὁ κ. Ἐπιθεωρητής, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἠὐχαρίστησε καὶ συνεχάρη τοὺς συναδέλφους διὰ τὴν ἰσχυρὰ ἔφεσί των πρὸς μάθησι καὶ τὴν συνειδητὴ προσπάθειά των πρὸς ἐπαγγελματικὴ ἀνοδο ἀπὸ μορφωτικῆς ἀπόψεως, ἐκήρυξε τὴν ἑναρξί των ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, ἐν μέσῳ ζωηρῶν καὶ αὐθορμητῶν χειροκροτημάτων.

Τέλος, ἀνεφέρθη δι' ὀλίγων ἐν τὴν σημασίᾳ τῆς διδακτικῆς τῆς Α' ἀριθμήσεως καὶ τὴν ἐπινόησι καὶ ἐφαρμογῇ δύο νέων μεθοδικῶν συστημάτων (Κιοῦνελ καὶ Κυΐζεναιρ).

Ἐν συνεχείᾳ ἔλαβον τὸν λόγον αἱ εἰσηγήτριαι τῶν θεμάτων καὶ μεθόδων κατὰ τὴν ἐξῆς σειράν:

1. Μέθοδος KÜHNEL (Κιοῦνελ).

Περὶ τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου Κιοῦνελ εἰς τὴν Α' τάξι καὶ τῆς ἀποδοτικότητος τῶν περιφήμων ἐγχρώμων πινάκων, ὠμίλησε ἡ μετεκ)σα ἐκλεκτὴ συνάδελφος Γκουνάγια Καλλιόπη, ἥτις ἀνέπτυξε τὸ θέμα μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας. Ἡ εἰσηγήτρια διακρινομένη διὰ τὴν ἀρτία ἐπιστημονικὴ κατάρτισι καὶ τὴν γλαφυρότητα τῆς ἐκφράσεως, ἀπέσπασε δικαίως τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησι τῶν συνέδρων. Μετὰ τὴν ἐπακολουθήσαντα συζήτησιν, ἐξήχθησαν τὰ κάτωθι συμπεράσματα:

1. Ἡ Μέθοδος Κιοῦνελ συνειδητοποιεῖ τὴν ψυχολογικὴ θεμελίωσι τῆς αἰσθητοποιήσεως τῶν ἀριθμῶν.

2. Οἱ μαθηταὶ εἰσάγονται δι' αὐτῆς κατὰ τρόπον φυσικὸν καὶ ἀβίαστον, εἰς τὰς ἀριθμητικὰς πράξεις.

3. Ἀποκλείει τὴν χρῆσι τῶν ἀραβικῶν ἀριθμῶν καὶ τοῦ ρωσσικοῦ ἀριθμητηρίου.

4. Ἵνα ἀποβῇ αὕτη περισσότερον ὠφέλιμος καὶ ἀποδοτικὴ, ἀποφεύγει τὰς ἀκρότητας καὶ παραδέχεται τὴν ἐφαρμογὴ οἰασδῆποτε παραλλαγῆς.

5. Δι' αὐτῆς διευκολύνεται ὁ μαθητὴς εἰς τὴν ἐκμάθησι ἀπεριορίστου ἀριθμητικῆς σειρᾶς.

6. Τὸ α' ἐξάμηνον μὲ τὴν μέθοδο Κιοῦνελ διατίθεται εἰς τὴν ἀπαρίθμησι καὶ καταμέτρησι τῶν ἀριθμῶν καὶ τὴν παράστασι τῶν ἀριθμητικῶν ἐννοιῶν διὰ συμβόλων.

7. Τὸ β' ἐξάμηνον οἱ μαθηταὶ θὰ ἐξασκηθοῦν τὸ πρῶτον προφορικῶς καὶ ἰχνογραφικῶς, εἰς προσθαφαιρετικὰς πράξεις ἕως τοῦ 4, καὶ ἀργότερα μὲ εἰκόνας καὶ πραγματικὰ ἀντικείμενα.

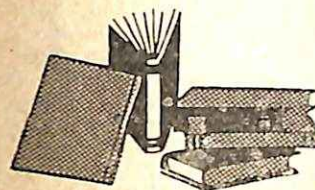
8. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους θὰ γίνῃ ρυθμικὴ ἀρίθμησι διὰ τὴν εἰσαγωγὴν των εἰς τὸ ἀριθμητικὸ σύστημα καὶ τὴν προπαρασκευὴ των διὰ τὴν ἐκμάθησι τοῦ πολλαπλασιασμοῦ.

9. Τὸ μεγαλύτερον πλεονέκτημα αὐτῆς, εἶναι ὅτι δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀποδοτικῶς καὶ ὑπὸ τὰς πλέον δυσμενεῖς συνθήκας ἐργασίας τῆς τάξεως.

10. Οὐδὲν ἄσχολεται περὶ τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τοῦ χρήζοντος ἑβδομαδιαίου διδακτικοῦ χρόνου.

2. Μέθοδος CUISENAIRE (Κυΐζεναιρ).

Τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς μεθόδου Κυΐζεναιρ εἰσηγήθη ἡ ἐξαιρετικὴ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Νικ. Παντ. Μποχλόγυρος: Ψυχολογικοὶ Προβληματισμοὶ τῆς Προσχολικῆς ἀγωγῆς (Ἔρευνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτούτου), Ἀθῆναι 1963.

Ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ Εἰσηγητὴς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς ἐφηρμοσμένης ψυχολογίας στὴν Ἑλλάδα, διακεκριμένος ἐπιστήμονας κ. Νικόλαος Παντ. Μποχλόγυρος, μᾶς ἔδωσε τελευταία τὴν ἐργασία του, «Ψυχολογικοὶ Προβληματισμοὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς». Ἔρευνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτούτου. πού εἶναι τὸ μοναδικὸ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐφάμιλλο τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀμερικανικῶν. Τόσο ἡ συγγραφικὴ, ὅσο καὶ ἡ ὁργανωτικὴ ἐργασία τοῦ κ. Μποχλόγυρος ἔχει διεθνή μορφή. Διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου, μετεκλήθη εἰδικὰ ἀπὸ τὴ Γερμανία γιὰ νὰ ὁργανώσῃ ἐπιστημονικὰ τὸν Ἑπαγγελματικὸ Προσανατολισμὸ στὸ Ὑπουργεῖο Ἐργασίας. Θαυμάσια ἡ ὁργάνωσι ἀπέσπασε τὶς καλύτερες κρίσεις τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας. Ὁ κ. Μποχλόγυρος εἶναι ὁ πρῶτος πού διδάξε στὴν Ἀνωτάτῃ Βιομηχανικῇ Σχολῇ τὸν Ἑπαγγελματικὸ Προσανατολισμὸ. Σήμερα εἶναι τεχνικός Σύμβουλος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Ἡ ἐργασία του «Ψυχολογικοὶ Προβληματισμοὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς» εἶναι μιὰ ἐργασία πρωτότυπη καὶ ἐπιστημονικὴ, ἐγαλμένη μέσα ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ ἔρευνα. Ἐμεῖς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καίρῳ ἔχομε νὰ δοῦμε τέτοιαις ἐργασίαις ἐγαλμένες ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Θὰ ἦταν παράλειψι εἴαν δὲν ἀναφέρναμε ἐδῶ καὶ τὸ ἔργο δύο λαμπρῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ ἐξαιρετῶν ἐπιστημόνων, τοῦ κ. Ἡλίας Ξηροτύρη καὶ Κ. Πετρίτη, πού στηρίζεται στὴν ἔρευνα καὶ στὸν προβληματισμὸ.

Μὲ τέτοια θέματα θάπρεπε ν' ἀπασχολοῦνται καὶ τὰ διάφορα παιδαγωγικὰ συνέδρια, πού διοργανῶνουν οἱ Ἐπιθεωρητές μας καὶ ὅχι μὲ τὴ Διδακτικὴ, πού τὴν καναντήσαμε συνταγολόγιο. Στὰ Συνεδριά μας δὲν ἀκούς τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς νὰ διδάξουμε τὴν Ἀνάγνωσι,

μετεκ)σα συνάδελφος Μπέλλου Ἐρνεστίνῃ, τὸ δὲ πρακτικὸν αὐτῆς ἡ νεαρὰ καὶ μὲ ζωηρὰν τάσιν πρὸς μάθησιν καὶ ἐπαγγελματικὴν βελτίωσιν ἀξία συνάδελφος Δελτιζάκη Ἀννα. Αἱ εἰσηγήτριαι μὲ δεξιότητάςιν καὶ πλήρη συνειδησίᾳ εὐθύνης παρουσίασαν μιὰν ἀξιοζήλευτον καὶ καθ' ὅλα δεοντολογικὴν ἐργασίαν.

Εἰς τὸ τέλος τῶν εἰσηγήσεων ἐξήχθησαν τὰ κάτωθι πορίσματα:

1. Ἡ μέθοδος Κυΐζεναιρ διευκολύνει τὴν κατανόησι τῶν ἀριθμητικῶν ἐννοιῶν, εἰσάγει τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἐκμάθησι τῶν μηχανισμῶν τῆς ἀριθμητικῆς πράξεως καὶ ἀναπτύσσει τὴν ἀφαιρετικὴ σκέψι.

2. Ὑποβοηθεῖ τὴν ἀποδοτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀτομικοποιημένης διδασκαλίας.

3. Δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται ἡ πλήρης αἰσθητοποίησις τῶν ἀριθμητικῶν ἐννοιῶν καὶ ὁ προσωπικὸς προβληματισμὸς τῶν μαθητῶν.

4. Αὕτη δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μὲ βασικὴν ὁμῶς προϋπόθεσιν τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ ἀπαιτουμένου ὕλικου καὶ τῆς καταλλήλου ἐπιπλώσεως τῆς αἰθούσης διδασκαλίας.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν εἰσηγήσεων ὠμίλησε δι' ὀλίγων ὁ κ. Ἐπιθεωρητής, ὅστις, ἀφοῦ ἐξῆρε τὴν σημασίᾳ καὶ ἀποδοτικότητά εἰς τὴν πράξιν, τῶν ὡς ἄνω μεθόδων, ἐτελείωσεν ὡς ἐξῆς:

«Καλεῖσθε τώρα νὰ προβῆτε εἰς τὰς ἀπαραιτήτους προκαταρκτικὰς συγκρίσεις καὶ συσχετίσεις τῶν ὡς ἄνω μεθοδικῶν συστημάτων, ἵνα κατόπιν ἀποφασίσῃτε περὶ τῆς ἐφαρμογῆς των εἰς τὸ σχολεῖον σας, διὰ τὴν πειραματικὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς θεωρητικῆς τῶν ὁρθότητος καὶ τῆς πρακτικῆς των ἀποδοτικότητος. Πᾶσα δὲ εὐγενὴς προσπάθεια πειραματισμοῦ ἐπ' αὐτῶν, θὰ τύχῃ τῆς προσηκούσης συμπαραστάσεως καὶ ἀναγνώρισεως ἐκ μέρους μου».

Οἱ σύεδροι, μὲ ἀπόλυτον σεβασμὸν καὶ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀκούραστου ἐπιθεωρητοῦ των, μὲ μεγαλυτέραν ὁρεξιν καὶ δημιουργικὸν ζήλον, ἀνεχώρησαν μὲ νέες δυνάμεις καὶ πιὸ πλατεῖα παιδαγωγικὴ κατεύθυνσι, ἵνα συνεχίσουν τὸ θεάρεστον καὶ παιδευτικὸν των ἔργον.

Γεώργιος Χ. Ἐξάρχου

τῇ Γεωγραφίᾳ, τὰ Θρησκευτικὰ, τὴν Ἱστορίαν, τὰ Μαθηματικὰ καὶ τὰ Τεχνικὰ μαθήματα. Θέματα χιλιετησιμῶν καὶ ἀνιάρων. Βάθος τῆς διδακτικῆς εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ δασκάλου. Τὰ καλοῦνται καὶ οἱ συνταγὲς τῆς ἐιδικῆς διδακτικῆς τῶν Συνεδρίων σὲ τίποτα δὲν ὠφελοῦν ἐὰν ἡ πνοὴ τοῦ δασκάλου δὲν ἔχει θερμὴν. Ἐὰν ὁ κάθε δάσκαλος προβληματίζετο τὴ δουλειὰ του θὰ μάζετο ἕνα σωρὸ προβληματισμοῦ γιὰ τοὺς μαθητὰς, γιὰ τὴ σχολικὴ ἀγωγή, γιὰ τὸ σχολικὸ περιβάλλον, γιὰ τὸ οἰκογενειακὸ τῶν μαθητῶν του καὶ γενικὰ γιὰ τὸ περιβάλλον ποὺ ἀσχετῇ τὴν ἀποστολὴν του. Οἱ προβληματισμοὶ αὗτοι, παιδαγωγικοί, ψυχολογικοί, διδακτικοί, ν' ἀποτελοῦν τὰ θέματα τῶν παιδαγωγικῶν συνεδρίων. Ἐδῶ θὰ μπορούσε νὰρθεῖ βοηθὸς καὶ τὸ Ἑλληνικὸ Ψυχολογικὸ Ἰνστιτούτο, διοργανώνοντας ἐιδικὰ σεμινάρια, διαρκείας 2—3 ἡμερῶν τὸ χρόνο σὲ κάθε περιφέρεια. Παράλληλα νὰ καθοδηγεῖ καὶ τοὺς δασκάλους πάνω στοὺς προβληματισμοὺς μὲ ἐντυπώσεις, δειγμὰς, TEST, πίνακες κ.λ.π.

Γιὰ νὰ κατατοπιστεῖ ὁ ἀναγνώστης θὰ δώσω μιὰ ἀνάλυση τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Μποχλόγυρο.

Κεφ. 1.—Σκοποὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς. Τρεῖς εἶναι οἱ σκοποὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς: 1) Ὁ λειτουργικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ κατευθύνει τὸν ἄνθρωπον νὰ μετασχεῖ στὸ λειτουργικὸ ρυθμὸ τοῦ κοσμικοῦ γεγονότος. 2) Ὁ περιεχομενικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς. Ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ μετασχεῖ στὸ περιεχόμενον τοῦ κοσμικοῦ γεγονότος. 3) Ὁ ἀνθρωπολογικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς. Κατ' αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ δικαιώσῃ μέσα, στὸ κοσμικὸ γεγονός, τὸ σκοπὸ, τὸ νόημα, καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ὑπάρξεώς του. Ὁ σκοπὸς αὗτός εἶναι ὁ ἀνώτερος. Οἱ ἀνωτέρω τρεῖς σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ καλλιεργοῦνται μεθοδικὰ καὶ συστηματικὰ σὲ κάθε μορφῇ τῆς ἀγωγῆς καὶ σὲ κάθε ἡλικία. Μιὰ τέτοια ἀγωγή μόνον ὁ μέγας Pestalozzi μᾶς ἐδῶσε. Κρίμα ποὺ πλανηθήκαμε σὲ συστήματα σφαλερὰ καὶ χάθηκε τόσο πολὺτιμος χρόνος.

Κεφ. 2.—Τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας.—Ἡ νηπιακὴ ἡλικία ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη φάση τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ νηπιακὴ ἡλικία πρέπει νὰ ἐξαχρῇ ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Τὸ νήπιο δὲν εἶναι μικρὸ παιδί. Εἶναι νήπιο, ὁλότητα, ποὺ πραγματοποιεῖται κάτω ἀπὸ δικούς της νόμους καὶ κατευθύνσεις. Ἐδῶ στὴ νηπιακὴ ἡλικία παρουσιάζονται οἱ νοητικὲς παρορμήσεις (ἀντίληψη, φαντασία, μνήμη, ἐγώ), οἱ συναισθηματικὲς παρορμήσεις (συναίσθημα, θαυμασμὸς, ὀργή, θυμὸς, εὐχαριστήσεως, τὸ αὐτοσυναίσθημα) καὶ οἱ πρακτικὲς παρορμήσεις, (βούλησις, ἐνστικτα, ὁρμές). Ἔτσι ἡ νηπιακὴ ἡλικία πραγματοποιεῖται σὲ τρεῖς φάσεις. Στὴν πρώτη νηπιακή, στὴ μεσονηπιακὴ καὶ στὴν ὑστεροννηπιακή. Τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας εἶναι σπουδαῖο. Ἐδῶ θὰ στηριχτοῦμε νὰ δώσουμε τὴν ἐιδικὴ προσχολικὴ ἀγωγή στὸ νήπιο.

Κεφ. 3.—Τὸ πρόβλημα τῆς μεθόδου. Οἱ μέθοδοι ποὺ χρησιμοποιοῦνται εἶναι ὀδηγητικὲς, περιγραφικὲς, πρωτοδουλιαικὲς, κινήτικὲς καὶ σημασιολογικὲς. Στὴν ἐφαρμογὴν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται ὅλες, ἔχοντας πάντα ὡς βάση τὴν προσωπικότητα τοῦ νηπίου. Ἡ μονομερὴς χρησιμοποίησις αὐτῶν δὲν μᾶς δίνει ικανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Κεφ. 4.—Τὸ πρόβλημα τοῦ προσχολικοῦ μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ προσχολικὸ μορφωτικὸ ἀγαθὸ δὲν θὰ τὸ κατασκευάσουμε ἐμεῖς. Θὰ τὸ βροῦμε μέσα στὰ δημιουργήματα. Εἶναι τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθόν. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὕτη καθορίζεται καὶ ἡ θέση τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς. Θέση ρυθμιστικὴ, ἡ ὁποία φέρει σὲ ἐπαφὴ τὸ νήπιο μὲ τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθόν. Τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθὸ περιλαμβάνει καὶ τοὺς τρεῖς σκοποὺς τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς, τὸν λειτουργικόν, τὸν περιεχομενικόν καὶ τὸν ἀνθρωπολογικόν. Τὰ νηπιαγωγικὰ συστήματα τῆς Montessori καὶ τοῦ Decroly, διὰ τὰ ὁποῖα τόσο θόρυβος κάναμε, χωρὶς πρῶτα νὰ τὰ ἐλέγξουμε ἀπομακρύνουν κατὰ τὸν κ. Μποχλόγυρον τὸ νήπιο ἀπὸ τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθόν καὶ τὸ ἐκπαιδεύουν μέσα στοὺς τέσσαρις τοίχους τοῦ σχολείου, βάσει νηπιακοῦ μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ, ποὺ ἔφτασε ἡ λογικὴ τοῦ ὄριμου ἀνθρώπου. Ὁ πρῶτος μορφωτικὸς διάλογος τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως εἶναι ὁ νηπιακὸς διάλογος, εἶναι διάλογος μὲ τὴ φύση, μὲ τὴν ὁλότητα τῆς Δημιουργίας. Μόνον ὁ μέγας Παιδαγωγὸς Pestalozzi ἀντιλήφθηκε τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθὸ σὰν μορφωτικὸ ἀγαθὸ τοῦ νηπίου τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Πόσο ὁμως ξεφύγαμε ἀπὸ τὸν Pestalozzi; Καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴν Δημιουργίαν ποὺ μᾶς περιβάλλει;

Κεφ. 5.—Τὸ πρόβλημα τοῦ προσχολικοῦ μορφωτικοῦ περιβάλλοντος. Πολλὰ νηπιαγωγικὰ συστήματα δημιουργοῦν ἐιδικὰ νηπιακὰ περιβάλλοντα, ποὺ δὲν ἐκπληροῦν τοὺς σκοποὺς τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς. Τὸ ἰδεώδες μορφωτικὸ περιβάλλον εἶναι ἡ οἰκογένεια. Ἀρκεῖ αὕτη νὰ εἶναι συγκροτημένη σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς. Μέσα στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον πτυσσεται ἡ προσωπικότητα τοῦ νηπίου, γιατί μέσα στὴν οἰκογένειαν ἐκκολλᾶται καὶ οἱ τρεῖς σκοποὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς. Ὁ νηπιακὸς διάλογος μὲ τὴ φύση καὶ τὴν Δημιουργίαν μόνον μέσα στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ.

Κεφ. 6.—Ἡ προσχολικὴ ἀγωγή ὡς εἰσαγωγή εἰς τὴν σχολικὴν ὀριμότητα. Τὸ καθήκον τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ ἀναπτύξῃ καὶ μορφώσῃ τὸ νήπιο σὲ νηπιακὴ προσωπικότητα. Καὶ τὸ τελικὸ συμπέρασμα τῆς βαθυστόχαστης αὐτῆς ἐργασίας τοῦ κ. Μποχλόγυρου, ποὺ μᾶς ἀναάλυψε τὴν πλάνην σὲ πολλὰ νηπιαγωγικὰ συστήματα, ὕστερα ἀπὸ τὴν διεύρυνση τῆς ἀρχῆς τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς καὶ σύμφωνα μὲ τὴν βασικὴν ἀρχὴν τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀγωγῆς, εἶναι ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ μόρφωση τοῦ νηπίου σὲ νηπιακὴ προσωπικότητα ἡ ὁποία ἀποκριθεὶς στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ κοσμικοῦ γεγονότος κατὰ τὴ φάση τῆς ἡλικίας ἀναπτύσσεται πρὸς τὴν σωματοψυχικὴ δομὴ καὶ ὑφὴ αὐτῆς.

Τὸ Ἑλληνικὸ Ψυχολογικὸ Ἰνστιτούτο, ποὺ ἱδρύσεται καὶ διεύθυνε ὁ διακεκριμένος ἐπιστήμιος κ. Π. Μποχλόγυρος, ἄς συνεχίσει νὰ μᾶς δίνει τὴν ἐρευνᾶν του, οἱ ὁποῖες ἐπιστὴμὴ καὶ συντελοῦν στὴν ἐπιμόρφωση τοῦ Ἑλλήνα ἐκπαιδευτικοῦ. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα π.σ.φ.ρ.ε.ς ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει. Καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκπαιδευτικοὶ ἄς τὸ ἀναπτύξουν μὲ τὴν ἀγάπην τους καὶ τὴν στοργὴν τους.

Νίκος Β. Κοσμᾶς

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐλάβαμε τὰ παρακάτω βιβλία:

1. Bas. Haronis: La réforme de l'enseignement en Grèce.
2. Σηφάκη Ἰωάννου: Αἰσθήματα καὶ στοχασμοί.
3. Στριφτοῦ - Κριαρᾶ: Οἱ νέοι καὶ ἡ ἐποχή μας.

Περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες:

1. Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου τεύχος 5-6.
2. Ἐκπαιδευτικὸν δελτίον διδασκαλικοῦ συλλόγου Β'. περὶας Ἀθηνῶν.
3. Δωδωναῖον Φῶς, τεύχος 8ον, Ἰανουάριος - Φεβρουάριος.

4. Ἡ φωνὴ τοῦ Βυζαντίου Μάρτιος 1964.
5. Τὰ σχολικὰ χρονικὰ τεύχος 77-78. Ἰανουάριος - Φεβρουάριος.
6. Νέο σχολεῖο, τεύχος 163 Ἀπρίλιος 1964.
7. Μόρφωσις, Παγκύπριον ἐκπαιδ. περιοδικόν, Μάρτιος 1964.
8. Κρητικὴ Ἔστια, τεύχος 140, Φεβρουάριος 1964.
9. Διδασκαλικὸν Βῆμα, ἀριθ. φύλλου 539.
10. Πρόδος, μαθητικὴ ἐφημερίδα, Δ' δημοτ. σχολείου Κοζάνης.
11. Ἀνάβρυτα, Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 1964.
12. Μαθητικὸς Φάρος, μηνιαία ἐφημερίδα δημοτ. σχολείου Βελβεντοῦ.
13. Παιδικὴ χαρὰ, ἐφημερ. τοῦ δημ. σχολείου Πυθίου ἀρ. φύλλου 17.
14. Ὁ Ὁρθόδοξος Παρατηρητής, Φεβρουάριος 1964, ἀριθ. 527.

ΓΕΩΡ. Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗ

1. ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Γιὰ τοὺς λειτουργοὺς Στοιχειώδους, Μέσης καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

2. ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Γιὰ τοὺς Νέους 12-20 ἐτῶν Μαθητὰς, Γυμνασίων δεινῶν τύπων, τεχνικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν.

3. ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

Γιὰ τοὺς μαθητὰς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν Δημοτ. Σχολείων.

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΑΜΠΑΛΟΥΡΗ
Διευθυντρίας τοῦ Πρωτ. Δημοτ. Σχολείου τῆς Παιδαγ. Ἀκαδημίας
Ἀρσακείου Ψυχικοῦ.

ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

1. Γυμνάσματα Γραμματικῆς διὰ τὴν Δ'. τάξιν Δημοτικοῦ Δογ. 12
2. Ἀσκήσεις καὶ Προβλήματα Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν Γ'.
τάξιν Δημοτικοῦ » 15
3. Ἀσκήσεις καὶ Προβλήματα Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν Δ'.
τάξιν Δημοτικοῦ. Ἔκδ. «ΝΙΚΗ». » 12
4. Ἀσκήσεις καὶ Προβλήματα Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν Ε'.
τάξιν Δημοτικοῦ » 25
5. Ἀσκήσεις καὶ Προβλήματα Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν ΣΤ'.
τάξιν Δημοτικοῦ » 30

Ἀπαντα εἰς 170 μαθήματα, διὰ τὴν πλήρη καὶ καθημερινὴν διδασκαλίαν τῶν ἀνωτέρω μαθημάτων, με συστηματικὴν κατάταξιν τῆς διδακτέας ὕλης.

Κεντρικὴ Παρακαταθήκη παρὰ τῇ ἰδίᾳ
Τηλέφωνον 962.101

